

Guy de Maupassant

NEBUNII

**Traducere și lectură critică de
DORINA MIHAELA DONEA**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DE MAUPASSANT, GUY

Nebunii / Guy de Maupassant

Traducere și lectură critică Dorina Mihaela Donea

București: Tracus Arte, 2015

ISBN 978-606-664-558-4

I. Trad. DONEA, Dorina Mihaela

www.tracusarte.ro

Editura Tracus Arte

București, str. Sava Henția, nr. 2, sector 1

© 2015 Tracus Arte

Guy de Maupassant

NEBUNII

**Traducere și lectură critică de
DORINA MIHAELA DONEA**

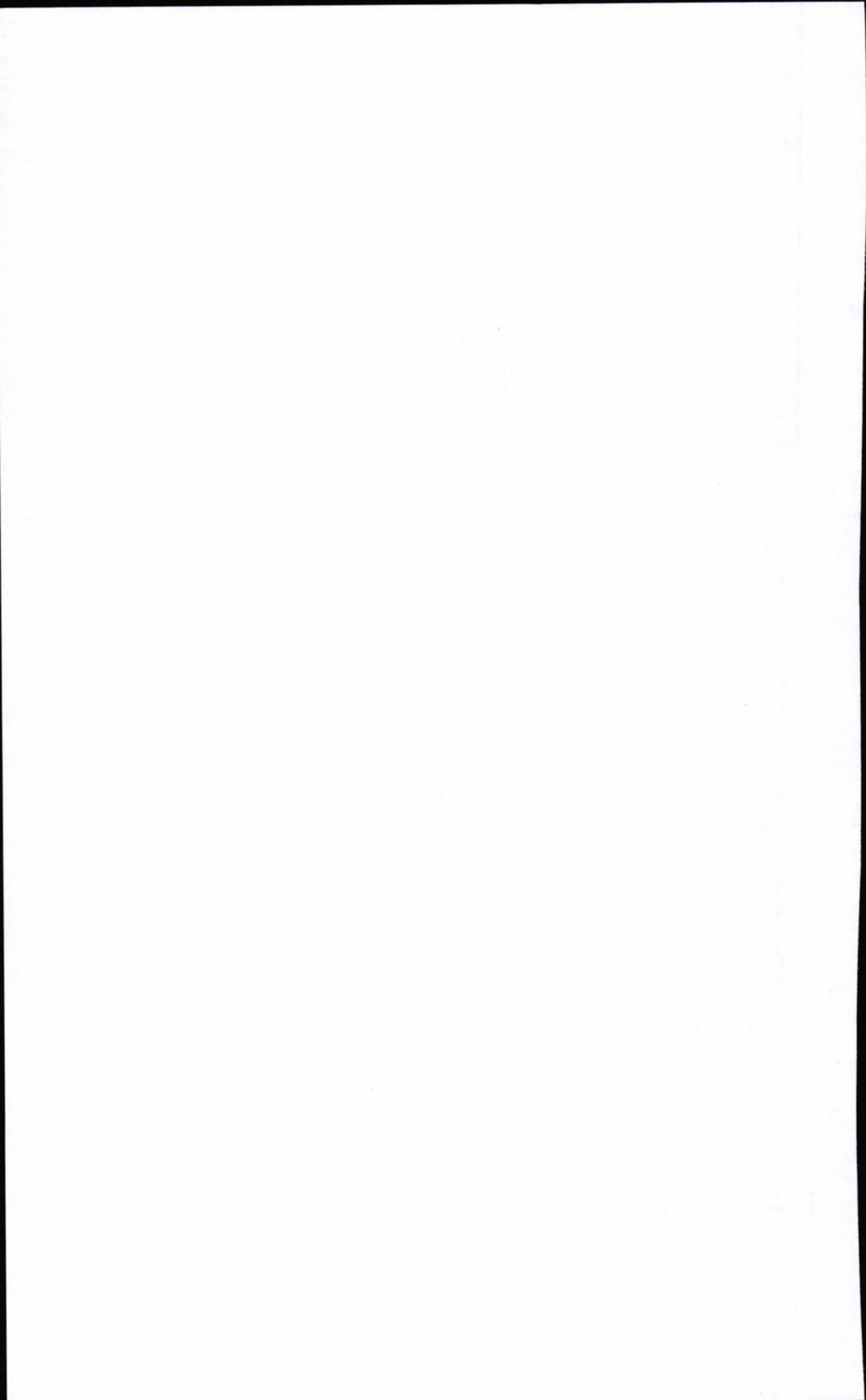

Tracus Arte

2015

Cuprins

Poveste de Crăciun	7
Mâna de scelerat	14
Domnișoara Cocotte	20
Hanul	26
Micuța Roque	41
Nebuna	78
Berthe	82
Doamna Hermet	92
Moiron	101
Un nebun	109
Nebun?	117
Un caz de divorț	122
Părul	130
Un nebun?	138
El?	145
Scrisoarea unui nebun	153
Le Horla	160
Noaptea	170
Cine știe?	176
Lectură critică	191

Poveste de Crăciun

Doctorul Bonenfant căuta în memoria lui, repetând cu jumătate de voce: „O amintire de Crăciun?...O amintire de Crăciun?...”

Brusc exclamă:

„Da, am una, și chiar foarte stranie; este o poveste fantastică. Am văzut un miracol. Da, doamnelor, un miracol, în noaptea de Crăciun.”

*

Vă miră să mă auziți vorbind așa, pentru că eu nu cred în nimic. Totuși, am văzut un miracol. L-am văzut, vă spun, l-am văzut cu ochii mei, ceea ce vrea să spună văzut.

Am fost foarte surprins? Nu, pentru că deși nu cred deloc în credințele dumneavoastră, cred în credință, și știu că ea mută munții. Aș putea cita multe exemple, dar v-aș indigna și aș risca să diminuez efectul poveștii mele.

Mai întâi, vă voi mărturisi că deși nu am fost foarte convins și schimbat de ceea ce am văzut, voi încerca să vă spun povestea într-un mod naiv, ca și cum aș avea o credulitate de locuitor din Auvergne.

Eram pe atunci medic la țară, locuind în târgul Rolleville, în inima Normandiei.

În acel an, a fost o iarnă teribilă. După o săptămână de ger, zăpezile au venit chiar de la sfârșitul lunii noiembrie. Se vedeau de departe norii groși care veneau din nord și începu alba cădere a fulgilor de nea.

Toată câmpia a fost acoperită într-o noapte.

Fermele, izolate în curțile lor pătrate, în spatele perdelelor de copaci pudrați de promoroacă, păreau adormite sub această acumulare de spumă albă și subțire.

Niciun zgomot nu traversa satul nemișcat. Doar corbii, în stoluri, descriau festoane pe cer, căutându-și inutil viața, abătându-se toți asupra câmpurilor livide și ciupind zăpada cu ciocurile lor mari.

Nu se auzea nimic altceva decât alunecarea vagă și neîntreruptă a acestei pulberi albe care cădea mereu.

Aceast lucru dură opt zile, apoi ninsoarea se opri. Pământul era acoperit cu un palton gros de cinci picioare.

Apoi, timp de trei săptămâni, peste pânza de aceeași culoare, tare și strălucitoare a zăpezii, se întinse un cer senin precum cristalul albastru ziua și înstelat noaptea pe care l-ai fi putut confunda cu promoroaca, atât de riguros era acest spațiu vast.

Câmpia, gardurile, ulmii din curți, totul părea mort, ucis de frig. Nu mai ieșeau afară nici oamenii, nici animalele; doar hornurile sobelor în cămașă albă scoteau la iveală viața ascunsă cu firele subțiri de fum care urcau drept în aerul glacial.

Din când în când, se auzeau trosnind copacii, ca și cum membrele lor din lemn s-ar fi rupt sub scoarță; și, uneori, o creangă mare se desprindea și cădea, înghețul învingător pietrificând seva și rupând fibrele.

Împrăștiate ici și colo pe câmp păreau la o distanță de o sută de leghe unele de altele. Lumea trăia cum putea. Singur, încercam să merg să-mi văd pacienții cei mai apropiați, riscând de fiecare dată să fiu acoperit de zăpadă în vreo groapă.

Mi-am dat seama repede că o teroare misterioasă plana asupra satului. Se credea că un asemenea flagel nu era deloc

natural. Lumea pretindea că noaptea se auzeau voci, şuierături ascuțite, țipete care treceau.

Aceste țipete și şuierături veneau fără îndoială de la păsările migratoare care zburau la crepuscul și care fugeau în masă spre sud. Dar încearcă să-i faci pe oamenii înnebuniți să gândească logic. O spaimă invada spiritele și lumea se aștepta la un eveniment extraordinar.

Fierăria lui Vatinel era situată la capătul cătunului Epivent, pe drumul principal, acum invizibil și pustiu. Or, cum oamenii nu aveau pâine, fierarul se hotărî să meargă până-n sat. Rămase câteva ore să stea de vorbă cu oamenii din cele șase case care formau centrul satului, luă pâinea și noutățile, dar și un pic din această frică răspândită peste sat.

Plecă din nou la drum înainte de a se înnopta.

Brusc, mergând de-a lungul unui gard, crezu că vede un ou pe zăpadă; da, un ou, depus acolo, foarte alb la fel cu restul lumii. Se aplecă, era într-adevăr un ou. De unde venea? Ce găină putuse să iasă din coteț pentru a veni să se ouă în acest loc? Fierarul se miră, nu înțelese, dar luă oul și i-l duse soției lui.

„Privește, iubito, iată un ou pe care l-am găsit în drum.”

Femeia dădu din cap:

„Un ou pe drum? Pe timpul ăsta? Sigur ești beat.

— Ba nu, iubito, era chiar la baza unui gard, și cald încă, nu înghețat. Uite-l, l-am pus pe burtă ca să nu se răcească. Îl vei mânca drept cină.”

Oul a fost pus în oala în care fierbea supa și fierarul începu să povestească ce se mai spunea prin sat.

Femeia asculta, foarte palidă.

„Sigur am auzit şuierături ieri noapte, și păreau că vin chiar din sobă.”

Se așezară la masă, mâncară mai întâi supa, apoi, în timp ce soțul își întindea untul pe pâine, femeia luă oul și-l examinează cu un ochi neîncrezător.

„Dacă o fi ceva în oul ăsta?

Ce-ai vrea să fie?

Știu și eu?

Hai, mănâncă-l, nu te mai prosti!”

Ea sparse oul. Era ca toate ouăle și foarte proaspăt.

Ezitând, începu să mănânce, gustându-l, lăsându-l, luându-l din nou. Soțul spunea:

„Ei bine, ce gust are oul ăsta?”

Ea nu răspunse și-l termină de mâncat; apoi brusc, plantă asupra soțului niște priviri fixe, rătăcite, înnebunite, ridică brațele, și le răsuci și, prinsă de convulsii de la cap la picioare, se rostogoli pe jos scoțând niște țipete oribile.

Toată noaptea se luptă cu spasme înfiorătoare, scuturată de tremurături înspăimântătoare, deformată de convulsii hidoase. Neputând să o țină, fierarul a fost obligat să o lege.

Ea urla încontinuu, cu o voce neobosită:

„Îl am în corp! Îl am în corp!”

M-au chemat a doua zi. I-am prescris toate calmantele cunoscute fără a obține cel mai mic rezultat. Era nebună.

Atunci, în pofida obstacolului creat de troienele înalte și cu o rapiditate incredibilă, o veste bizară circulă din fermă în fermă: „Soția fierarului era posedată.” Și lumea venea de peste tot, fără să îndrăznească să intre în casă, ascultând de departe țipetele îngrozitoare scoase de o voce atât de puternică încât puteai crede că nu aparțin unei ființe umane.

A fost anunțat și preotul. Era un bătrân preot naiv. Alergă ca pentru ultima împărtășanie dată unui muribund și, întinzând mâinile, pronunță formule de exorcizare, în timp ce patru bărbați o țineau pe pat pe femeia plină de spumă la gură și contorsionată.

Dar spiritul nu a fost alungat.

Și Crăciunul sosi fără ca timpul să se fi schimbat.

„Doresc, spuse el, ca această nefericită să asiste la slujba

din această noapte. Poate Dumnezeu va face o minune în favoarea ei, la ora la care s-a născut dintr-o femeie.”

I-am răspuns preotului:

„Sunt cu totul de acord, părinte. Dacă spiritul ei va fi emoționat de ceremonie (și nimic nu este mai potrivit pentru a o emoționa), poate fi salvată fără alt leac.”

Bătrânul preot murmură:

„Nu sunteți credincios, doctore, dar mă veți ajuta, nu-i așa? Vă însărcinați să o aduceți?”

I-am promis sprijinul meu.

Veni seara, apoi noaptea; clopotul bisericii începu să bată, făcându-și auzită vocea plângătoare în spațiul trist, peste întinderea albă și înghețată a zăpezii.

Umbre negre soseau încet, în grupuri, docile la chemarea metalică a clopotului. Luna plină lumina cu o strălucire vie și alburie tot orizontul, făcea și mai vizibilă palida dezolare a câmpurilor.

Am luat patru bărbați robuști și am mers la fierărie.

Posedata încă urla, legată de pat. O îmbrăcară curat în pofida rezistenței sale înnebunite și o luară.

Biserica, luminată și rece, era acum plină de lume; cantorii scoteau note monotone; fluierul încolăcit huruia, clopoțelul copilului de altar suna, reglând mișcările credincioșilor.

I-am închis pe femeie și pe gardienii ei în bucătăria prezbiteriului și am așteptat momentul pe care-l consideram favorabil.

Am ales momentul care urmă împărțășaniei. Toți țăranii, bărbați și femei, îl primiseră pe Dumnezeul lor pentru a-i mai înmuia rigoarea. O liniște profundă plana în timp ce preotul termina misterul divin. La ordinul meu, ușa fu deschisă și cele patru ajutoare o aduseră pe nebună.

Imediat ce văzu luminile, mulțimea îngenuncheată, altarul și tabernaculul aurit, se zbatu cu o asemenea forță

încât fu cât pe ce să scape și scoase țipete atât de stridente încât un frison de spaimă traversă biserica; toate capetele se ridicară și oamenii fugiră.

Nu mai avea aspectul unei femei, crispată și contorsionată în mâinile noastre, cu fața schimonosită, cu privirile nebune.

O târără până la treptele altarului apoi o ținură ghemuită pe jos.

Preotul se ridicase; aștepta. De cum o văzu stând pe loc, luă chivotul ornat cu raze aurii, cu anafura albă la mijloc și, avansând câțiva pași, cu brațele întinse, îl ridică deasupra capului femeii, arătându-l privirilor speriate ale Demoniacei.

Ea tot mai urla, cu privirea fixată pe acest obiect strălucitor.

Și preotul rămase atât de nemișcat încât ar fi putut fi confundat cu o statuie.

Și acest lucru dură mult timp.

Femeia părea cuprinsă de frică, fascinată; privea fix chivotul, scuturată încă de tremurături teribile, dar trecătoare, și continua să țipe, deși cu o voce mai puțin sfâșietoare.

Și acest lucru mai dură mult timp.

Parcă nu mai putea lăsa privirile în jos, ochii fixând chivotul; doar mai gemea și corpul ei înțepenit se muia, se încovoia.

Toată mulțimea era prosternată, cu fruntea lipită de pământ.

Acum Posedata cobora rapid pleoapele, le ridica imediat, ca și cum nu ar fi avut puterea să-l vadă pe Dumnezeu. Tăcuse. Brusc, mi-am dat seama că ochii ei rămăseseră închiși. Dormea somnul somnambulilor, hipnotizată, scuze! învinsă de contemplarea insistentă a chivotului cu brațe aurite, doborâtă de Hristos victorios.

Au dus-o de acolo, inertă, în timp ce preotul urca din nou spre altar.

Asistența tulburată intonă un *Te Deum* de acțiuni de iertare.

Și soția fierarului dormi patruzeci și opt de ore, apoi se trezi fără să-și amintească nici de posedare, nici de eliberare.

Iată, doamnelor, miracolul pe care l-am văzut.

*

Doctorul Bonenfant tăcu, adăugând apoi cu o voce contrariată: „N-am putut refuza să-l atest în scris.”

Mâna de scelerat

În urmă cu aproximativ opt luni, unul din prietenii mei, Louis R. ..., adunase, într-o seară, câțiva colegi de facultate; beam puncti și fumam vorbind despre literatură, pictură și povestind, din când în când, câteva întâmplări hazlii, așa cum se obișnuiește la întâlnirile tinerilor. Deodată ușa se deschise larg și unul din bunii mei prieteni din copilărie intră ca un uragan. Ghiciți de unde vin, exclamă el imediat. – Pariez că de la balul Mabilie, răspunse unul; nu, ești prea vesel, ori, tocmai ai împrumutat bani, ori tocmai l-ai îngropat pe unchiul tău sau ți-ai lăsat ceasul la amanet, continuă altul. – Abia te-ai îmbătat, ripostă un al treilea și, pentru că ai simțit mirosul de puncti la Louis, ai urcat pentru a o lua de la început. - N-ai ghicit, vin de la P... din Normandia, unde am petrecut opt zile și de unde aduc un mare criminal al prietenilor mei, pe care vă cer permisiunea să vi-l prezint. Acestea fiind spuse, scoase din buzunar o mână de om mumificată; această mână era îngrozitoare, neagră, uscată, foarte lungă și crispată, ai cărei mușchi, foarte puternici, erau fixați la interior și la exterior cu o fâșie de piele ca pergamentul, ale cărei unghii galbene și înguste rămăseseră la vârful degetelor; totul mirosea a scelerat de la o poștă. Imaginați-vă, spuse prietenul meu, că se vindeau ieri resturile unui vechi vrăjitor cunoscut în tot ținutul; mergea la sabat în fiecare sâmbătă călare pe o mătură, practica magia albă și neagră, dădea vacilor lapte

albastru și le făcea să-și țină coada precum cea a însoțitorului sfântului Anton. Adevărul este că acest ticălos avea o mare afecțiune pentru această mână care, spunea el, era cea a unui mare criminal executat în 1736 pentru că o aruncase într-un puț, cu capul în jos, pe soția lui, eu considerând că a avut dreptate, și apoi îl spânzurase pe preot în clopotnița bisericii în care acesta îl însurase. După această dublă ispravă, a plecat să cutreiere lumea și, în cariera lui scurtă dar plină, jefuise doisprezece călători, afumase vreo douăzeci de călugări în mănăstirea lor și făcuse un serai dintr-o mănăstire de măicuțe. - Și ce vei face cu această oroare? exclamarăm noi. Ei zău, voi face butonul soneriei pentru a-i speria pe creanțieri. – Dragă prietene, spuse Henri Smith, un englez înalt și flegmatic, cred că această mână este pur și simplu carne indiană conservată printr-un procedeu nou, te sfătuiesc să faci o supă din ea. – Nu vă bateți joc, domnilor! continuă cu mult sânge-rece un student la medicină, pe trei sferturi sur. Și ție Pierre, îți dau un sfat: îngroapă creștinește acest rest uman, de teamă ca nu cumva proprietarul ei să vină și să o ceară înapoi; și-apoi, poate această mână are obiceiuri proaste, căci știi proverbul: Cine a ucis, va ucide. - Și cine a băut, va bea, continuă amfitrionul. La aceste cuvinte, îi dădu studentului un pahar mare cu puncte, acesta îl bău dintr-o înghițitură și căzu beat criță sub masă. Acest lucru fu însoțit de râsete formidabile și, ridicând paharul și salutând mâna, Pierre spuse: Beau pentru viitoarea vizită a stăpânului tău. Apoi, se vorbi despre altceva și fiecare plecă acasă.

A doua zi, cum treceam prin fața ușii sale, am intrat la el; era în jur de ora două și l-am găsit citind și fumând. Ei bine, ce faci? i-am spus eu. – Foarte bine, îmi răspunse. - Și mâna ta? – Mâna mea, cred că ai văzut-o la sonerie unde am pus-o aseară când m-am întors. Referitor la acest lucru, imaginează-ți că un imbecil oarecare a venit să sune

la ușa mea spre miezul nopții, sigur pentru a-mi face o farsă proastă. Am întrebat cine era acolo și, cum nu a răspuns nimeni, m-am culcat la loc și am adormit.

În acel moment, cineva sună; era proprietarul, personaj grosolan și foarte impertinent. Intră fără să salute. Domnule, îi spuse el prietenului meu, vă rog să scoateți imediat mortăciunea pe care ați atârnat-o de cordonul soneriei, altfel voi fi obligat să vă dau afară. – Domnule, spuse Pierre foarte grav, insultați o mână care nu merită acest lucru. Să știți că a aparținut unui bărbat foarte bine educat. Proprietarul se întoarse și ieși așa cum intrase. Pierre îl urmă, scoase mâna și o agăță la soneria din dormitorul lui. Acum e mai bine, spuse el. Această mână, ca și formula Trapiștilor „Frate, trebuie să mori!”, îmi va da gânduri serioase în fiecare seară, înainte de a adormi. L-am părăsit după o oră și m-am întors acasă.

Am dormit prost noaptea următoare; eram agitat, nervos; m-am trezit de mai multe ori tresărind brusc, un moment mi s-a părut chiar că un bărbat intrase în casă și m-am ridicat din pat pentru a privi în șifoniere și sub pat; în cele din urmă, pe la șase dimineața, tocmai când eram gata să ațipesc, o bătaie puternică în ușa mea mă făcu să sar din pat. Era servitorul prietenului meu, aproape îmbrăcat, palid și tremurând. „Ah, domnule! exclamă el hohotind, bietul meu stăpân a fost omorât.” M-am îmbrăcat în grabă și am alergat la Pierre. Casa era plină de lume, se discuta, oamenii se agitau, era un zgomot continuu, fiecare perora, povestea și comenta evenimentul în toate felurile. Am ajuns cu greu în cameră; ușa era păzită, m-am legitimat, m-au lăsat să intru. Patru agenți de poliție erau în picioare în mijlocul camerei, cu un carnet în mână; examinau, își vorbeau cu voce joasă din când în când și scriau; doi doctori vorbeau lângă patul pe care Pierre era întins, fără cunoștință. Nu era mort, dar

avea o înfățișare înspăimântătoare. Ochii îi erau ieșiți din orbite, pupilele dilatate păreau să privească fix, cu o spaimă de nedescris, un lucru oribil și necunoscut, degetele îi erau crispate, corpul, începând de la bărbie, era acoperit cu un cearșaf alb pe care l-am dat la o parte. Pe gât avea urmele a cinci degete care se înfipseseră adânc în carne, câteva picături de sânge îi pătaseră cămașa. În acel moment, m-a frapat un lucru: privind cu atenție soneria din dormitorul lui am văzut că mâna de scelerat nu mai era acolo. Sigur medicii o scosese ră pentru a nu impresiona persoanele care intrau în camera rănitului, căci această mână era într-adevăr înspăimântătoare. Nu m-am informat ce s-a întâmplat cu ea.

Decupez acum, dintr-un ziar de a doua zi, povestirea crimei cu toate detaliile pe care poliția a putut să și le procure. Iată ce citim aici:

Un atentat oribil a fost comis ieri asupra unui tânăr, Domnul Pierre B..., student la drept, aparținând uneia din cele mai bune familii din Normandia. Acest tânăr se întor-se acasă în jurul orei zece seara, i-a dat liber servitorului său, domnul Bouvin, spunându-i că era obosit și că se va culca. Spre miezul nopții, acest bărbat a fost trezit brusc de soneria stăpânului său, trasă cu furie. Se sperie, aprinse o lumânare și așteaptă; soneria amuți circa un minut, apoi reîncepu să sune atât de tare încât servitorul, înnebunit de frică, se năpusti din camera lui și merse să-l trezească pe portar, acesta din urmă alergă să anunțe poliția și, după aproximativ un sfert de oră, doi agenți spărgeau ușa. Un spectacol oribil se oferi ochilor lor: mobilele erau răsturnate, totul anunța că avusese loc o luptă teribilă între victimă și răufăcător. În mijlocul camerei, pe spate, cu membrele țepene, cu fața lividă și cu ochii îngrozitor de dilatați, tânărul Pierre B... zăcea nemișcat. Avea pe gât urmele adânci a cinci degete. Raportul doctorului Bourdeau, chemat imediat, spune că

agresorul trebuie să fi fost dotat cu o putere foarte mare și să fi avut o mână foarte slabă și nervoasă, căci degetele care au lăsat pe gât urme asemănătoare cu cinci găuri de glonte aproape că se uniseră în carne. Nicio suspiciune legată de mobilul crimei, nici despre autor. Justiția informează.

Se putea citi a doua zi în același ziar:

Domnul Pierre B..., victima îngrozitorului atentat despre care vă povesteam ieri, și-a recăpătat cunoștința după două ore de îngrijiri insistente acordate de domnul doctor Bourdeau. Viața lui nu este în pericol, dar există temeri pentru integritatea lui mintală; nicio urmă de vinovat.

Într-adevăr, bietul meu prieten era nebun; timp de șapte luni am mers să-l văd la ospiciul unde-l duseserăm, dar nu mai avu nicio licărire de rațiune. În delirul lui, spunea vorbe ciudate și, ca toți nebunii, avea o idee fixă: se credea urmărit permanent de un spectru. Într-o zi, a venit în goană cineva să mă caute, spunându-mi că se simțea mai rău. L-am găsit în agonie. A rămas foarte calm timp de două ore, apoi, brusc, ridicându-se din pat în pofida eforturilor noastre, strigă, agitându-și brațele și pradă unei terori înspăimântătoare: Prinde-o! Prinde-o! Ajutor, ajutor, mă sugrumă! Urlând, făcu de două ori înconjurul camerei, apoi căzu mort, cu fața în jos.

Pentru că era orfan, am fost însărcinat să-i duc corpul în sătucul P... din Normandia, unde erau îngropați și părinții săi. Din acest sat venea în seara în care ne găsisem bând punct la Louis R... și unde ne arătase mâna de scelerat. Corpul lui a fost închis într-un sicriu de plumb și după patru zile, mă plimbam trist în micul cimitir unde-i săpau groapa, cu bătrânul preot care-i dăduse primele lecții. Era o vreme minunată, cerul foarte senin strălucea de lumină, păsările ciripeau în rugii de pe taluz, unde de multe ori, pe când eram amândoi copii, veniserăm să mâncăm mure. Mi se părea că-l văd fofilându-se de-a lungul gardului și strecurându-se

prin gaura mică, pe care o știam bine, acolo, la capătul terenului unde sunt îngropați săracii. Apoi ne întorceam acasă, cu obrazii și buzele negre de la sucule fructelor pe care le mâncaserăm. Privii rugii, erau plini de mure. Mașinal, am luat una și am dus-o la gură. Preotul își deschisese breviarul și mormăia foarte încet *oremus*-urile sale. Auzeam la capătul aleii lopata groparilor care săpau mormântul. Deodată, ne chemară; preotul închise cartea și meraserăm să vedem ce voiau de la noi. Găsiseră un sicriu. Cu o lovitură de târnăcop, scoaseră capacul și văzurăm un schelet exagerat de lung, culcat pe spate, care, cu orbitele goale, părea să ne privească încă și să ne sfideze. Am simțit că mi se face rău, și, nu știu de ce, mi-a fost aproape frică. Uitați! exclamă unul din bărbați, uitați-vă deci, ticălosul are încheietura mâinii tăiată; iată mâna.

Și luă de lângă corp o mână mare și uscată pe care ne-o arătă. Știi, spuse răsând celălalt, parcă te privește și-ți va sări la gât ca să-i dai înapoi mâna. Haideți, prieteni, spuse preotul, lăsați morții în pace și închideți acest sicriu, vom săpa în altă parte groapa bietului domn Pierre.

A doua zi totul era gata și m-am întors la Paris, după ce-i lăsasem cincizeci de franci bătrânului preot pentru a ține slujbe pentru odihna sufletului celui al cărui mormânt îl tulburaserăm.

Domnișoara Cocotte

Tocmai ieșeam din Azil când am văzut în colțul curții un bărbat înalt și slab care simula cu obstinație chemarea unui câine imaginar. Striga, cu o voce blândă, cu o voce tandră: „Cocotte, micuța mea Cocotte, vino aici, frumoasa mea!” lovindu-și coapsa așa cum se face pentru a chema animalele. L-am întrebat pe medic: „Ce-i cu ăsta?” Îmi răspunse: „Oh! Acesta nu este interesant. Este un vizitiu, numit François, care a înnebunit după ce și-a omorât câinele.”

Am insistat: „Spune-mi povestea lui! Lucrurile cele mai simple, cele mai umile sunt uneori cele care ne rod mai mult la inimă.”

Și iată povestea acestui bărbat, aflată de la un grăjdar, colegul lui.

La periferia Parisului locuia o familie de burghezi bogați. Locuiau într-o vilă în mijlocul unui parc, pe malul Senei. Vizitiul era acest François, băiat de la țară, puțin greoi, generos, nerod, ușor de păcălit.

Pe când se întorcea într-o seară la stăpânii săi, un câine începu să se țină după el. La început nu a dat atenție acestui lucru; dar obstinația câinelui de a-l urma îl făcu în curând să se întoarcă. Se uită să vadă dacă acest câine îi era cunoscut. – Nu, nu-l văzuse niciodată.

Era o cățea îngrozitor de slabă, ale cărei mamele atârnavă. Mergea cu pași mărunți în spatele bărbatului, cu un aer lamentabil și înfometat, cu coada între picioare,

cu urechile lipite de cap, oprindu-se când acesta se oprea, pornind din nou când acesta pornea.

Vru să alunge acest animal scheletic și strigă: „Pleacă! Vrei să pleci? Marș! Marș!” Cățeaua se îndepărtă câțiva pași, se așeză în două labe și așteaptă; apoi, imediat ce vizitiul începu să meargă, porni și ea în spatele lui.

François se prefăcu că vrea să adune pietre. Animalul fugi puțin mai departe, cu mamelele flasce legănându-se; reveni însă imediat ce bărbatul se întoarse cu spatele.

Atunci, cuprins de milă, vizitiul François o chemă. Cățeaua se apropie cu timiditate, cu spatele curbat și cu coastele vizibile sub piele. Bărbatul mângâie aceste oase, foarte impresionat de acest biet animal: „Hai, vino!” spuse el. Ea dădu imediat din coadă, simțindu-se acceptată, adoptată și, în loc să rămână pe lângă picioarele stăpânului, începu să alerge în fața lui.

O instală pe paie în grajdul lui; alergă apoi la bucătărie pentru a aduce pâine. După ce a mâncat pe săturate, a adormit ghemuită.

A doua zi, stăpânii, avertizați de vizitiu, i-au permis să păstreze animalul. Era o cățea bună, iubitoare și credincioasă, inteligentă și blândă.

În curând însă i se recunoscă un defect teribil. Era în călduri tot timpul anului. În scurt timp a cunoscut toți câinii din ținut care începură să-i dea târcoale zi și noapte. Le acorda favorurile cu o indiferență de fată, părea că se simte foarte bine cu toți, târa după ea o adevărată haită de specimene foarte diferite ale rasei lătrătoare, unele mari cât pumnul, altele mari cât un măgar. Plimba acești câini pe străzi în curse interminabile și, când se oprea pe iarbă pentru a se odihni, se așezau în cerc în jurul ei și o contemplau cu limba scoasă.

Oamenii din ținut o considerau un adevărat fenomen; nu mai văzuseră niciodată așa ceva. Veterinarul nu mai înțelegea nimic.

După ce se întorcea seara în grajd, haita de câini asedia proprietatea. Se fofilau prin toate găurile gardului viu care înconjura parcul, devastau răzoarele, smulgeau florile, săpau găuri în rondurile de flori, îl exasperau pe grădinar. Și urlau nopți întregi în jurul clădirii unde locuia prietena lor, fără ca nimic să-i determine să plece.

În timpul zilei, ajungeau chiar și în casă. Era o invazie, o plagă, un dezastru. Stăpânii întâlneau tot timpul pe scări și chiar și în camere mici potăi galbene cu coada împodobită, câini de vânătoare, buldogi, câini-lup cu blana murdară, vagabonzi fără casă și fără stăpân, câini terra nova enormi care-i făceau pe copii să fugă.

Oamenii au văzut atunci în localitate câini necunoscuți, veniți nu se știe de unde, trăind nu se știe cum și care dispăreau apoi.

Totuși François o adora pe Cocotte. O botezase Cocotte, fără răutate, deși își merita numele; repeta întruna: „Acest animal este o persoană. Nu-i lipsește decât graiul.”

I-a comandat o zgardă minunată din piele roșie, care avea gravate aceste cuvinte pe o placă de cupru: „Domnișoara Cocotte, a vizitiului François.”

Se făcuse enormă. Pe cât fusese de slabă pe atât de obeză era, cu o burtă umflată sub care atârnavă mamelele ei lungi care se bălăngăneau. Se îngrășase brusc și abia mai mergea, cu picioarele depărtate ca și oamenii prea grași, cu botul deschis pentru a putea respira, extenuată îndată ce încerca să alerge.

Era de o fecunditate fenomenală, gestantă imediat după ce făta, dând viață de patru ori pe an unei serii de animăluțe aparținând tuturor varietăților de rase canine. După ce-l alegea pe cel pe care i-l lăsa să-l alăpteze, François îi aduna pe ceilalți în șorțul lui din grajd și, fără milă, îi arunca în râu.

În curând, bucătăreasa își uni plângerile cu cele ale grădinarului. Găsea câini chiar și în cuptor, în bufet, în debaraua cu cărbuni și aceștia furau tot ce găseau.

Îngrijorat, stăpânul îi ordonă lui François să se debaraseze de Cocotte. Necăjit, bărbatul încercă să o dea. Dar nimeni nu o voia. Atunci se hotărî să o piardă și i-o încredință unui căruțaș care trebuia să o abandoneze pe un câmp, lângă Paris, lângă Joinville-le-Pont.

Cocotte se întoarse chiar în aceeași seară.

Trebuia dusă mai departe. Contra sumei de cinci franci, o dădu unui șef de tren care mergea la Le Havre. Trebuia să o lase acolo când ajungea.

După trei zile, se întorcea în grajd, epuizată, foarte slabă, zgâriată, fără putere.

Milos, stăpânul nu mai insistă.

Dar câinii se întoarseră mai numeroși și mai încreșnați ca niciodată. Și, cum într-o seară se dădea un dineu important, un pui cu trufe a fost luat de un dog, chiar de sub nasul bucătăresei, care nu îndrăzni să-l ia înapoi.

De data aceasta, stăpânul se supără foarte tare și chemându-l pe François, îi spuse înfuriat: „Dacă nu îneci acest animal până mâine dimineată, te dau afară, mă auzi?”

Bărbatul se simți doborât; urcă în camera lui pentru a-și face valiza, preferând să plece. Apoi se gândi că nu va putea lucra nicăieri atâta timp cât va târî după el acest animal incomod. Se gândi că era într-o casă bună, bine plătit, bine hrănit; își spuse că un câine nu valora atât de mult; se stimulează în numele propriilor sale interese și sfârși prin a lua decizia de a se debarasa de Cocotte în zori.

Dormi prost totuși. Se sculă chiar în zori și luând o funie groasă se duse să caute cățeaua. Aceasta se ridică încet, se scutură, își întinse picioarele și veni să-și întâmpine stăpânul.

Atunci îi dispăru curajul și începu să o îmbrățișeze cu tandrețe, flatându-i urechile lungi, sărutând-o pe bot, alinând-o cu toate cuvintele tandre pe care le știa.

Dar un orologiu din vecini sună ora șase. Nu trebuia să mai ezite. Deschise ușa și spuse: „Vino!” Animalul dădu din coadă, înțelegând că vor ieși.

Ajunseră pe mal și el alese un loc unde apa părea mai adâncă. Atunci legă un capăt al funiei de frumoasa zgardă de piele, și, luând un pietroi, îl legă la celălalt capăt al funiei. Apoi o luă pe Cocotte în brațe și o sărută cu furie ca pe o persoană pe care urmează să o părăsești. O ținea strâns la piept, o legăna, îi spunea frumoasa mea Cocotte și ea accepta mârâind de plăcere.

De zece ori vru să o arunce, de fiecare dată nu avu curajul să o facă.

Dar brusc se hotărî și, cu toată puterea, o lansă cât mai departe posibil. Ea încercă mai întâi să înoate, așa cum făcea când o scălda, dar capul tras de piatră, plonja la fiecare încercare; îi aruncă stăpânului priviri înnebunite, priviri umane, zbatându-se ca o persoană care se îneacă. Apoi, toată partea din față a corpului dispăru, în timp ce labele din spate se agitau înnebunite deasupra apei; apoi, dispărură și ele.

Timp de cinci minute, ieșiră bule de aer care se spărgeau la suprafață ca și cum fluviul ar fi început să fiarbă; și François, buimac, înnebunit, cu inima bătându-i cu putere, credea că o vede pe Cocotte răsucindu-se în mâl; în simplitatea lui de țăran, își spunea: „Acum ce crede despre mine acest animal?”

Cât pe ce să devină idiot. A fost bolnav o lună; în fiecare noapte o visa pe cățeaua lui, o simțea lingându-i mâinile, o auzea lătrând. A trebuit să fie chemat un medic. În cele din urmă se simți mai bine; spre sfârșitul lui iunie, stăpânii lui îl duseră la proprietatea lor din Biessard, lângă Rouen.

Și acolo era tot pe malul Senei. Începu să se scalde. Cobora în fiecare dimineață cu grăjdarul și traversau fluviul înot.

Or, într-o zi, în timp ce se zbenguiau în apă, François îi strigă deodată colegului său: „Privește ce vine! Îți voi pregăti un cotlet”.

Era un leș enorm, umflat, jupuit, cu labele în sus, adus de curent. François se apropie printr-o mișcare de bras și-și continuă glumele: „Doamne! Nu este proaspătă. Ce captură, prietene! Și nu-i nici slabă!”

Se învârtea împrejur, rămânând la distanță de animalul intrat în putrefacție.

Deodată tăcu și privi cu atenție leșul, se apropie și mai mult ca pentru a-l atinge. Privi fix zgarda; apoi întinse brațul, apucă gâtul, răsuci leșul, îl trase lângă el și citi pe placa de cupru înverzit care rămăsese prinsă de pielea decolorată: „Domnișoara Cocotte, a vizitiului François.”

Căteaua moartă își regăsise stăpânul la șaizeci de leghe de casa lor.

Scoase un țipăt înfiorător și începu să înoate cu toată puterea spre mal, continuând să urle; imediat ce atinse pământul, fugi înnebunit, gol pușcă, peste câmp. Înnebunise.

Hanul

Asemenea tuturor hanurilor din lemn construite în Hautes-Alpes, la poalele ghețarilor, în culoarele stâncoase și golașe care taie vârfurile albe ale munților, hanul Schwarenbach servește de refugiu călătorilor care o iau prin pasajul Gemmi.

Hanul este deschis șase luni, locuit de familia lui Jean Hauser; imediat ce se anunță zăpezi, care umplu valea și fac impracticabilă coborârea la Loèche, femeile, tatăl și cei trei fii pleacă, lăsându-i să păzească hanul pe bătrânul ghid Gaspard Hari cu tânărul ghid Ulrich Kungsi și cu Sam, un dulău de munte.

Cei doi bărbați rămâneau până în primăvară în această închisoare de zăpadă, având în fața lor doar panta imensă și albă Balmhorn, înconjurați de piscuri spălăcite și lucitoare, închiși, blocați în zăpada care creștea în jurul lor, care acoperea, înghesuia, zdrobea căsuța, se aduna pe acoperiș, ajungea până la ferestre și bloca ușa.

Era ziua în care familia Hauser urma să se întoarcă la Loèche pentru că iarna se apropia și coborârea devenea periculoasă.

Trei catări pleacă înainte, încărcati cu catrafuse și bagaje și conduși de cei trei fii. Apoi mama, Jeanne Hauser și fiica ei Louise urcă pe al patrulea catâr și porniră și ele la drum.

Tatăl le urma însoțit de patru paznici care trebuia să escorteze familia până în vârful pantei.

Înconjurată mai întâi micul lac, care se întinde în fața hanului, înghețat acum în fundul gropii dintre stânci, luând-o apoi prin valea albă ca un cearșaf și dominată din toate părțile de vârfuri de zăpadă.

O ploaie de soare cădea peste acest alb deșert strălucitor și înghețat, îl aprindea cu o flacără orbitoare și rece; viața lipsea din acest ocean al munților, niciun zgomot nu-i tulbura liniștea profundă.

Treptat, tânărul ghid Ulrich Kungsi, un elvețian înalt cu picioare lungi, îi lăsă în urmă pe tata Hauser și pe bătrânul Gaspard Hari, pentru a ajunge la catârul care le transporta pe cele două femei.

Cea mai tânără îl privea venind, părea să-l cheme cu o privire tristă. Era o țărăncuță blondă, ai cărei obraji albi și al cărei păr spălăcit păreau decolorați de lungile sejururi în mijlocul ghețurilor.

Când ajunse lângă animalul pe care se afla aceasta, puse mâna pe crupă și încetini pasul. Doamn Hauser începu să-i vorbească, enumerând cu detalii nesfârșite toate recomandările pentru hibernare. Era pentru prima dată că rămânea acolo sus, în timp ce bătrânul Hari petrecuse deja patrușprezece nopți sub zăpadă în hanul Schwarenbach.

Ulrich Kungsi asculta, fără a lăsa impresia că înțelege, și continua să o privească pe tânără. Din când în când răspundea: „Da, doamnă Hauser.” Dar gândul părea să-i fie în altă parte și chipul lui rămânea calm și impasibil.

Ajunseră la lacul Daube a cărui lungă suprafață înghețată se întindea plată pe fundul văii. La dreapta, Daubenhorn își etala stâncile negre care se înălțau perpendicular alături de enormele morene ale ghețarului Loemmern care domina Wildstrubel.

Cum se apropiau de trecătoarea Gemmi, unde începe coborârea spre Loèche, descoperiră brusc imensul orizont

al Alpilor Valais de care îi separa valea adâncă și lată a Ronului.

În depărtare, era un grup de vârfuri albe, inegale, rotunjite sau ascuțite și strălucind sub lumina soarelui: Miscabel cu cele două coarne, puternicul masiv Wissehorn, greoiul Brunnegghorn, înalta și redutabila piramidă Cervin, acest ucigaș de oameni și Dent-Blanche, această cochetă monstruoasă.

Apoi, mai jos de ei, într-o groapă enormă, în fundul unei prăpăstii înfricoșătoare, zăriră Loèche, ale cărui case păreau fire de nisip aruncate în această crevasă enormă care se termină și se închide cu Gemmi și care se deschide mai încolo spre Ron.

Catârul se opri pe marginea cărării care, șerpuind, urcând și coborând mereu de-a lungul muntelui drept, fantastică și minunată, duce până la acest sătuc aproape invizibil. Femeile săriră în zăpadă.

Cei doi bătrâni le ajunseseră din urmă.

„Hai, spuse tatăl Hauser, la revedere și mult curaj, pe anul viitor, prieteni!”

Se îmbrățișară. Apoi, doamna Hauser, la rândul ei, întinse obrazii; la fel făcu și tânăra.

Când îi veni rândul lui Ulrich Kungsi, acesta îi șopti la ureche lui Louise: „Nu-i uita pe cei de sus!” Ea răspunse atât de încet încât el ghici fără să o audă.

„Hai, la revedere, repetă Jean Hauser și multă sănătate!” Și, trecând în fața femeilor, începu să coboare. Dispară repede toți trei la prima cotitură a drumului. Și cei doi bărbați se întoarseră la hanul Schwrenbach. Mergeau încet, unul lângă celălalt, fără să vorbească. Se terminase, vor rămâne singuri, față în față, patru sau cinci luni.

Apoi Gaspard Hari începu să-și povestească viața din iarna trecută. Rămăsese cu Michel Canol, prea bătrân acum

pentru a mai putea continua, căci, în timpul acestei lungi singurătăți, se poate întâmpla un accident. De altfel, nu s-au plictisit; totul era să profiți chiar din prima zi; și ajungeau să inventeze distracții, jocuri, multe ocupații plăcute.

Ulrich Kungsi îl asculta, cu ochii în jos, însoțindu-i în gând pe cei care coborau spre sat prin toate meandrele pasului Gemmi.

Zăriră destul de repede hanul, vizibil cu greu, foarte mic, un punct negru la poalele monstruosului val de zăpadă.

Când deschiseră ușa, Sam, dulăul cu părul creț, începu să sară în jurul lor.

„Hai, fiule, spuse bătrânul Gaspard, nu mai avem nicio femeie acum, trebuie să pregătim cina; tu vei curăța cartofii.”

Și, așezându-se pe scăunele de lemn, începură amândoi să prepare supa.

Dimineața de a doua zi i se păru lungă lui Ulrich Kungsi. Bătrânul Hari fuma pipă și scuipa în șemineu, în timp ce tânărul privea pe fereastră strălucitorul munte din fața casei.

Ieși după-amiază și refăcu traseul din ajun, căutând pe pământ urmele copitelor catârului care le dusesese pe cele două femei. Când ajunse la pasul Gemmi, se culcă pe burtă la marginea prăpastiei și privi Loëche.

În puțul lui de stânci, satul nu era încă acoperit de zăpadă, chiar dacă ajunsesese lângă el, oprită de pădurile de brazi care protejau împrejurimile. De acolo de sus, casele joase semănau cu niște bucăți de caldarâm de pe o câmpie.

Tânăra Hauser era acum acolo, în una din acele clădiri gri. În care? Ulrich Kungsi era prea departe pentru a le vedea pe fiecare în parte. Cât de mult ar fi dorit să coboare acum cât mai putea!

Dar soarele dispăruse după vârful înalt al muntelui Wildstrubel și tânărul se întoarse. Bătrânul Hari fuma. Văzându-și tovarășul întors, îi propuse o partidă de cărți; se

așezară unul în fața celuilalt, pe cele două laturi ale mesei.

Jucară mult timp un joc simplu numit *brisque* (un fel de război); după ce mâncară, se culcară.

Zilele următoare fură la fel cu prima zi, senine și friguroase, fără o altă zăpadă. Bătrânul Gaspard își petrecea după-amiezile pândind vulturii și rarele păsări care se aventurau pe aceste vârfuri înghețate, în timp ce Ulrich se întorcea în mod regulat la trecătoarea Gemmi pentru a contempla satul. Apoi jucau cărți, zaruri, domino, câștigau și pierdeau obiecte fără importanță pentru a face partidele mai interesante.

Într-o dimineață, Hari, care se sculase primul, își chemă colegul. Un nor gros și ușor, de spumă albă se abătu peste ei, în jurul lor, fără zgomot, acoperindu-i puțin câte puțin cu un strat gros de zăpadă. Acest lucru dură patru zile și patru nopți. Au fost nevoiți să degajeze ușa și ferestrele, să sape culoare și să facă trepte pentru a se ridica deasupra acestei pudre de gheață pe care douăsprezece ore de îngheț o făcuseră mai dură decât granitul morenelor.

Trăiră ca niște prizonieri, nu se mai aventurară deloc afară din casă. Și-au împărțit sarcinile pe care le îndeplineau în mod regulat. Ulrich Kungsi se însărcină cu curățatul, cu spălatul, cu toate îngrijirile și toate lucrările de curățenie. Tot el spărgea lemne, în timp ce Gaspard Hari făcea mâncare și întreținea focul. Munca lor, regulată și monotonă, era întreruptă de lungi partide de cărți sau de zaruri. Nu se certau niciodată, erau calmi și placizi. Nu erau niciodată nerăbdători, prost dispuși, ironici, căci își făcuseră o provizie de resemnare pentru această hibernare pe vârful muntelui.

Uneori, bătrânul Gaspard își lua pușca și pleca să caute capre negre; omora câte una din când în când. Atunci era sărbătoare în hanul Schwarenbach și mare ospăț cu carne proaspătă.

Într-o dimineață, Gaspard ieși ca de obicei. Termometrul

de afară arăta minus optsprezece grade. Pentru că soarele nu răsărise încă, vânătorul spera să surprindă animalele în apropiere de Wildstrubel.

Rămas singur, Ulrich stătu culcat până la ora zece. Îi plăcea să doarmă până târziu, dar nu îndrăznise să se abandoneze astfel slăbiciunii lui în prezența bătrânului ghid care era mereu matinal.

Mâncă lent cu Sam, care-și petrecea și el zilele și nopțile dormind în fața șemineului; apoi, se simți trist, speriat chiar de singurătate și cuprins de nevoia unei partide de cărți cotidiene, așa cum ești cuprins de dorința unui obicei de neînvins.

Ieși pentru a merge în întâmpinarea colegului său care trebuia să se întoarcă la ora patru.

Zăpada nivelase toată valea adâncă, acoperind crevasele, făcând să dispară cele două lacuri, capitonând stâncile, formând doar o imensă cuvă regulată, orbitoare și înghețată între vârfurile enorme.

Ulrich nu mai mersese de trei săptămâni pe marginea prăpastiei de unde privea satul. Vru să se întoarcă acolo înainte de a urca pantele care duceau la Wildstrubel. Loèche era de asemenea sub zăpadă și, îngropate sub această mantie palidă, casele nu mai puteau fi recunoscute.

Apoi, luând-o la dreapta, se îndreptă spre ghețarul Loemmern. Mergea cu pasul lui mare de om al muntelui, lovind cu bastonul de fier zăpada la fel de dură ca piatra. Și căuta cu privirea lui pătrunzătoare punctulețul negru și mișcător pe această pânză enormă.

Când fu la marginea ghețarului, se opri, întrebându-se dacă bătrânul o luase pe acest drum; apoi, merse de-a lungul morenelor cu un pas iute și puțin neliniștit.

Se lăsa seara, zăpezile deveneau roz, un vânt uscat și rece bătea în rafale bruște peste suprafața lor de cristal.

Ulrich scoase un strigăt de apel ascuțit, vibrant, prelungit. Vocea își luă zborul în liniștea de moarte în care dormeau munții, alergă departe peste valurile imobile și profunde de spumă glacială, ca un țipăt de pasăre pe deasupra valurilor mării, apoi se stinse și nimeni nu-i răspunse.

Începu din nou să meargă. Soarele apusese, acolo, în spatele vârfurilor pe care reflexiile cerului le împurpura încă; dar profunzimile văii deveneau cenușii. Brusc, tânărului i se făcu frică. I se păru că liniștea, frigul, singurătatea, moartea hibernală a acestor munți intrau în el, urmau să-i oprească și să-i înghețe sângele, să-i înțepenească membrele, să facă din el o ființă imobilă și înghețată. Și începu să alerge, fugind spre casa lui. Credea că bătrânul se întorsese în timpul absenței lui. Luase un alt drum; va fi așezat în fața șemineului, cu o capră neagră moartă la picioarele lui.

Zări hanul destul de repede. Nu ieșea niciun fum. Ulrich alergă și mai repede și deschise ușa. Sam alergă să-l întâmpine, dar Gaspard Hari nu se întorsese.

Speriat, Kungsi se răsucea ca și cum s-ar fi așteptat să-l descopere pe colegul lui ascuns într-un colț. Apoi, aprinse focul și pregăti supă, sperând încă să-l vadă pe bătrân întorcându-se.

Din când în când, ieșea pentru a vedea dacă nu apare. Se lăsase noaptea, noaptea alburie a munților, noaptea pală, noaptea lividă care lumina la orizont un corn de lună galben și subțire gata să dispară în spatele vârfurilor.

Apoi, intra iar în casă, se așeza, își încălzea picioarele și mâinile imaginându-și accidente posibile.

Gaspard ar fi putu să-și rupă un picior, să cadă într-o groapă, să facă un pas greșit și să-și sucească glezna. Și rămăsese întins pe zăpadă, înțepenit de frig, cu sufletul chinuit, pierdut, strigând poate după ajutor, țipând cât îl țineau puterile în liniștea nopții.

Dar unde? Muntele era atât de vast, atât de aspru, atât de periculos în împrejurimi, mai ales în acest anotimp, încât ar fi trebuit să fie vreo zece sau douăzeci de ghizi și ar fi trebuit să meargă opt zile în toate direcțiile pentru a găsi un om în această imensitate.

Totuși Ulrich Kungsi se hotărî să plece cu Sam dacă Gaspard Hari nu se va întoarce între miezul nopții și ora unu dimineața.

Se pregăti.

Își puse provizii pentru două zile într-un rucsac, își luă crampoanele de oțel, își înfășură în jurul taliei o coardă lungă, subțire și rezistentă, verifică starea bastonului său de fier și a toporiștii care servește la tăierea treptelor în gheață. Apoi așteptă. Focul ardea în șemineu, dulăul sforăia la lumina flăcării, orologiul bătea ca o inimă loviturile sale regulate în cutia lui de lemn sonor.

Cu urechea ciulită, asculta zgomotele îndepărtate, frisonând când vântul ușor atingea acoperișul și pereții.

Sună miezul nopții; tresări. Apoi, pentru că tremura și era speriat, puse apă pe foc pentru a bea o cafea fierbinte înainte de a pleca la drum.

Când orologiul bătu ora unu, se ridică, îl trezi pe Sam, deschise ușa și plecă în direcția Wildstrubel. Preț de cinci ore urcă, escaladând stâncile cu ajutorul crampoanelor, tăind gheața, avansând mereu și uneori asmuțind la capătul corzii câinele rămas la picioarele unei pante prea abrupte. Era ora șase dimineața când atinse unul din vârfurile unde Gaspard venea adesea să caute capre negre.

Așteptă să se lumineze de ziuă.

Cerul pălea deasupra capului său; pe neașteptate, o lucire bizară, apărută nu se știe de unde, lumineă brusc imensul ocean al vârfurilor pale care se întindeau la o sută de leghe în jurul lui. S-ar fi spus că această claritate vagă

ieșea chiar din zăpadă pentru a se răspândi în spațiu. Încetul cu încetul, vârfurile îndepărtate cele mai înalte deveniră toate de un roz mângâietor precum cel al cărnii și soarele roșiatic apăru din spatele greoilor și uriașilor Alpi bearnezi.

Ulrich Kungsi porni din nou la drum. Mergea ca un vânător, aplecat, cu spatele curbat, căutând urme, spunându-i câinelui: „Caută, grăsunule, caută!”

Acum, cobora din nou muntele, scormonind din priviri gropile, și chemând, scoțând un strigăt prelungit care murea repede în imensitatea mută. Atunci, își lipea urechea de pământ pentru a asculta; i se părea că aude o voce, începea să alerge, striga din nou, nu auzea nimic și se așeza epuizat, disperat. Spre prânz, mănca și-i dădu să mănânce și lui Sam, la fel de obosit ca și el. Apoi reîncepu căutările.

La lăsarea serii, încă mai mergea, după ce parcursese cincizeci de kilometri de munte. Pentru că se afla prea departe de casă pentru a se întoarce și pentru că era prea obosit pentru a se mai târî mult timp, săpă o gaură în zăpadă și se ghemui cu câinele în ea, sub o pătură pe care a adusese cu el. Se culcară unul lângă celălalt, omul și animalul, încălzindu-și reciproc corpurile și înghețați până la măduvă.

Ulrich nu dormi deloc, cu mintea bântuită de viziuni, cu membrele scuturate de frisoane.

Urma să se lumineze când se trezi. Picioarele îi erau țepene ca niște drugi de fier, cu sufletul slab gata să țipe de spaimă, cu inima bătându-i gata să se prăbușească de emoție imediat ce i se părea că aude un zgomot oarecare.

Brusc, se gândi că va muri și el de frig în această pustietate și frica de această moarte, care-i biciuia energia, îi dădu din nou putere.

Cobora acum spre han, căzând, ridicându-se, urmat la distanță de Sam, care șchiopăta pe trei labe.

Ajunseră la Schwarenbach abia pe la patru după-amiază. Casa era goală. Tânărul făcu focul, mâncă și adormi, atât de abrutizat încât nu se mai gândi la nimic.

Dormi mult, foarte mult, un somn de neînvins. Dar brusc, o voce, un țipăt, un nume: „Ulrich!” îl scoase din amorțeala profundă și îl făcu să se ridice. Visase? Era unul din acele strigăte bizare care traversează visele sufletelor îngrijorate? Nu, încă mai auzea acel strigăt vibrant, auzit de urechea lui și rămas în corpul lui până la vârful degetelor sale nervoase. Sigur strigase cineva, sigur îl chemase cineva: „Ulrich!” Era cineva acolo, chiar lângă casă. Nu se mai îndoia. Deschise ușa și urlă cât putu de tare: „Tu ești Gaspard?”

Nu-i răspunse nimeni ; niciun sunet, nicio șoaptă, niciun geamăt, nimic. Zăpada era albă ca varul.

Vântul bătea, un vânt rece de crapă pietrele și care omoară orice vietate pe aceste înălțimi pustii. Bătea în rafale bruște mai uscătoare și mai mortale decât vântul fierbinte din deșert. Ulrich strigă din nou: „Gaspard! Gaspard! Gaspard!”

Apoi așteptă. Totul rămase mut pe munte. Atunci, o spaimă îngrozitoare îl zgâlțâi până la oase. Dintr-o săritură intră în han, închise ușa și trase zăvoarele; apoi căzu tremurând pe un scaun, sigur că fusese strigat de colegul lui în momentul în care acesta își dădea sufletul.

Era sigur de acest lucru așa cum ești sigur că trăiești sau că mănânci pâine. Bătrânul Gaspard Hari agonizase undeva două zile și trei nopți, într-o groapă, în una din acele prăpăstii imaculate a căror albeață este mai sinistă decât tenebrele subteranelor. Agonizase două zile și trei nopți și abia murise gândindu-se la colegul lui. Și sufletul lui, abia eliberat, zburase spre hanul unde dormea Ulrich și-l strigase datorită virtuții misterioase și teribile pe care

o au sufletele morților de a-i bântui pe cei vii. Acest suflet fără voce strigase în sufletul copleșit al celui care dormea; strigase ultimul rămas bun, sau reproșul lui, sau blestemul lui asupra omului care nu-l căutase suficient.

Și Ulrich îl simțea acolo, lângă el, în spatele peretelui, în spatele ușii pe care tocmai o închisese. Acest suflet dădea târcoale ca o pasăre de noapte care atinge cu penele ei o fereastră luminată; și înnebunit, tânărul era gata să urle de spaimă. Voia să fugă și nu îndrăznea să iasă; nu îndrăznea și nici nu va mai îndrăzni, căci fantoma va rămâne acolo, zi și noapte, în jurul hanului, atâta timp cât corpul bătrânului ghid nu va fi găsit și depus în pământul binecuvântat al unui cimitir.

Veni ziua și Kungsi se simți puțin mai stăpân pe el la lumina soarelui strălucitor. Își pregăti masa, făcu supă pentru câine, apoi rămase pe un scaun, nemișcat, cu inima chinuită, gândindu-se la bătrânul culcat pe zăpadă.

Apoi, imediat ce noaptea se lăsă peste munte, îl asaltară noi spaima. Mergea acum prin bucătăria întunecată, luminată cu greu de flacăra unei candelă, mergea de la un capăt la altul al încăperii, cu pași mari, ascultând, ascultând dacă strigătul înspăimântător din noaptea trecută nu va traversa din nou liniștea tristă de afară. Se simțea singur, nefericitul, așa cum se simte un om care nu fusese niciodată singur. Era singur în acest imens deșert de zăpadă, singur la două mii de metri deasupra pământului locuit, deasupra caselor omenești, deasupra vieții care se agită, freamătă și palpită, singur în cerul înghețat! Îl cuprinse o dorință nebună de a fugi oriunde, oricum, de a coborî la Loèche aruncându-se în prăpastie; dar el nici măcar nu îndrăznea să deschidă ușa, sigur că celălalt, mortul i-ar bara drumul, pentru ca nici el să nu rămână singur acolo sus.

Spre miezul nopții, sătul de mers, doborât de spaimă, așipi pe un scaun, căci se temea de pat așa cum te temi de un loc bântuit.

Brusc, strigătul strident din seara precedentă îi sparse urechile, strigăt atât de ascutit încât Ulrich întinse brațele pentru a alunga strigoiul; căzu pe spate cu tot cu scaun.

Trezit de zgomot, Sam începu să urle așa cum urlă câinii îngroziți, și se învârtea în jurul încăperii, căutând să vadă de unde venea pericolul. Ajuns lângă ușă, o mirosi, suflând și adușmecând cu putere, cu părul sculat, cu coada în sus și mârâind.

Kunsi, înnebunit, se ridicase, și ținând scaunul de un picior, țipa: „Nu intra, nu intra, nu intra sau te omor!” Excitat de această amenințare, câinele lătra cu furie contra dușmanului invizibil pe care-l sfida stăpânul său.

Treptat, Sam se liniști și veni să se așeze din nou lângă șemineu, dar rămase neliniștit, cu capul ridicat, cu ochii strălucitori și mârâind printre colți.

La rândul lui, Ulrich își reveni, dar cum simțea că se prăbușește de spaimă, căută în bufet o sticlă cu țuică și bău, înghițitură după înghițitură, mai multe pahare. Ideile deveneau vagi, îi revenea curajul, o febră fierbinte i se strecura în vene.

A doua zi nu mănăcă nimic, limitându-se doar la a bea alcool. Și trăi beat ca o brută mai multe zile la rând. Imediat ce se gândea din nou la Gaspard, începea să bea din nou până în momentul în care cădea pe jos, doborât de beție. Și rămânea acolo, cu fața în jos, beat criță, cu membrele frânte, sforăind, cu fruntea lipită de pământ. Dar abia digerase lichidul înnebunitor și arzător, că același strigăt «Ulrich!» Îl trezea ca un glonte care i-ar fi străpuns capul. Clătinându-se încă, se ridica întinzând mâinile pentru a nu cădea, chemându-l pe Sam în ajutorul lui. Și câinele, care părea că devine nebun ca și stăpânul său, se arunca asupra ușii, o zgâria cu ghearele, o rodea cu dinții lui albi și lungi, în timp ce tânărul, cu gura deschisă, cu capul pe spate, bea cu înghițituri mari, așa cum

bei apă rece după o alergare, rachiul care-i va adormi imediat gândurile, amintirea și spaima cumplită.

În trei săptămâni bău toată provizia de alcool. Dar această beție continuă nu făcea decât să-i amorțească spaima care deveni și mai furioasă în momentul în care nu a mai putut-o liniști. Atunci, ideea fixă, exasperată după o lună de beție, și care creștea mereu în această pustietate absolută, se înfigea în el ca un sfredel. Mergea acum în locuința lui ca un animal în cușcă, lipindu-și urechea de ușă pentru a auzi dacă celălalt era acolo și-l sfida prin perete.

Apoi, imediat ce moțăia răpus de oboseală, auzea vocea care-l făcea să sară în picioare.

În cele din urmă, într-o noapte, asemenea lașilor ajunși la capătul puterilor, se năpusti la ușă și o deschise pentru a-l vedea pe cel care-l striga și pentru a-l obliga să tacă.

Fu lovit în față de suflul de aer rece care-l îngheță până la oase, închise din nou ușa, trase zăvoarele, fără să observe că Sam ieșise afară. Apoi, tremurând, puse lemne pe foc și se așeză în fața șemineului pentru a se încălzi; tresări brusc, cineva zgâria peretele plângând.

Strigă înnebunit: „Pleacă!” Un geamăt lung și dureros îi răspunse.

Atunci, orice urmă de rațiune dispăru din cauza spaimei. Repeta: „Pleacă!” întorcându-se pentru a găsi un loc în care să se ascundă. Celălalt, gemând încă, trecea de-a lungul casei frecându-se de perete. Ulrich alergă spre bufetul de stejar, plin cu veselă și provizii, și, ridicându-l cu o forță supraomenească, îl târî până la ușă, pentru a face o baricadă. Apoi, înghesuind unele peste altele mobilele rămase, saltelele, saltelele de paie, scaunele, acoperi fereastra așa cum faci când te atacă un dușman.

Dar cel de afară scotea acum gemete puternice și lugubre cărora tânărul începu să le răspundă cu aceleași gemete.

Trecură zile și nopți fără ca ei să nu mai urle unul la celălalt. Unul se învârtea fără încetare în jurul casei și scormonind cu atâta putere zidul cu unghiile lui încât părea că vrea să-l dărâme; celălalt, înăuntru, îi urmărea mișcările, curbat, cu ureche lipită de perete, și răspundea cu țipete la toate aceste chemări.

Într-o seară, Ulrich nu mai auzi nimic; se așează rupt de oboseală și adormi imediat.

Se trezi fără nicio amintire, fără niciun gând, ca și cum capul i-ar fi fost golit de acest somn copleșitor. Îi fu foame; mănca.

.....
Iarna se terminase. Trecătoarea Gemmi era din nou practicabilă. Familia Hauser porni la drum pentru a se întoarce la han.

Imediat ce ajunseră în vârful urcușului, femeile urcară pe catâr și vorbiră despre cei doi pe care îi vor vedea în curând.

Se miraseră că niciunul dintre ei nu coborâse cu câteva zile mai devreme, imediat ce drumul devenise practicabil, pentru a le da noutăți despre lungă lor hibernare.

Zăriră în sfârșit hanul încă acoperit și capitonat cu zăpadă. Ușa și fereastra era închise. Ieșea puțin fum din horn, ceea ce-l mai liniști pe domnul Hauser. Dar, apropiindu-se, văzu pe prag un schelet de animal curățat de carne de vulturi, un schelet mare, culcat pe o parte.

Îl examină toți. „Cred că-i Sam.” spuse mama. Și strigă: „Hei, Gaspard!” Un țipăt îi răspunse din interior, un țipăt ascuțit scos parcă de o fiară. Domnul Hauser repetă: „Hei, Gaspard!” Se auzi un alt țipăt identic primului.

Atunci, cei trei bărbați, tatăl și cei doi fii, încercară să deschidă ușa. Aceasta nu cedă. Luară din grajd o grindă lungă pe post de berbec și înaintară cu toată viteza. Lemnul

scârțâi, cedă, scândurile zburară în bucăți. Apoi, un zgomot puternic zgudui casa și văzură, în spatele bufetului dărâmat, un bărbat în picioare, cu părul care-i cădea pe umeri, cu o barbă care-i ajungea până la piept, cu ochi sticloși și cu niște zdrențe de pânză pe corp.

Nu-l recunoscuseră, dar Louise Hauser exclamă: „Este Ulrich, mamă.” Și mama constată că era Ulrich, deși avea părul alb.

Îi lăsă să intre, îi lăsă să-l atingă, dar nu răspunse la întrebările pe care i le puseră. A trebuit să-l ducă la Loëche unde medicii au constatat că era nebun.

Și nimeni nu a aflat niciodată ce s-a întâmplat cu colegul lui.

În acea vară, micuța Hauser era cât pe ce să moară de o stare depresivă atribuită frigului de la munte.

Micuța Roque

I

Poștașul Médéric Rompel, pe care oamenii din ținut îl numeau familiar Médéric, plecă la ora obișnuită de la poșta din Roüy-le-Tour. După ce traversă orășelul cu pasul lui mare de fost militar, merse mai întâi peste câmpul din Villaume pentru a ajunge la marginea râului Brindille care, urmând firul apei, îl ducea în satul Carvelin unde începea să distribuie corespondența.

Mergea repede, de-a lungul râului îngust, care făcea spumă, grohăia, fierbea și curgea în matca lui cu ierburi, sub o boltă de sălcii. Pietroaiele, care opreau cursul apei, aveau în jurul lor un cerc de apă, un fel de cravată terminată cu un nod de spumă. Pe alocuri, erau cascade de un picior, adesea invizibile, care făceau sub frunze, sub liane, sub un acoperiș de verdeață, un zgomot puternic, furios și blând; mai departe, cum malurile se lărgeau, întâlneai un lac liniștit în care înotau păstrăvi printre ierburile care unduiesc pe fundul râurilor liniștite.

Médéric mergea mereu fără să vadă nimic și nu se gândea decât la un lucru: prima scrisoare este pentru familia Poivron, apoi am una pentru domnul Renardet; trebuie deci să traversez pădurea.

Bluza lui albastră, strânsă în talie cu o curea de piele neagră, trecea într-un mod rapid și regulat peste gardul

verde de sălcii; și bastonul lui, un baston solid din ilex, mergea alături de el în ritmul mișcării picioarelor. Traversă deci râul Brindille pe un pod făcut dintr-un singur copac, aruncat de pe un mal pe celălalt, având drept unică balustradă o funie fixată pe doi stâlpi înfipti în cele două maluri.

Pădurea, care aparținea domnului Renardet, primarul din Carvelin și cel mai mare proprietar din partea locului, era un fel de pădure cu copaci bătrâni, imenși, dreți ca niște coloane, și se întindea, pe o lungime de o jumătate de leghe, pe malul stâng al râului care servea drept graniță pentru această enormă boltă de frunziș. De-a lungul apei, crescuseră arbuști mari, încălziți de soare; dar în pădure găseai doar mușchi, un mușchi gros, tandru și moale, care răspândea în aerul nemișcat un ușor miros de mucegai și de crengi moarte.

Médéric încetini pasul, își scoase șapca neagră ornată cu un șiret roșu și își șterse fruntea, căci era deja foarte cald pe câmp, deși nu era încă ora opt dimineața.

Abia își pusese din nou șapca și își reluase mersul accelerat când zări, la poalele unui copac, un cuțit, un cuțitaș de copil. Pe când îl ridica, descoperi și un degetar, apoi, doi pași mai departe, o cutiuță cu ace.

Luând aceste obiecte, se gândi: „Le voi încredința domnului primar.” Și își continuă drumul. Acum însă privea atent, așteptându-se să mai găsească și altceva.

Deodată, se opri brusc, ca și cum s-ar fi lovit de o bară de lemn; la zece pași în fața lui zăcea, întins pe spate, pe mușchi, un corp de copil, complet dezbrăcat. Era o fetiță de aproximativ doisprezece ani. Avea brațele deschise, picioarele desfăcute, fața acoperită cu o batistă. Puțin sânge îi păta coapsele.

Médéric începu să avanseze pe vârful picioarelor, ca și cum s-ar fi temut să facă zgomot, temându-se de un posibil pericol; privi cu ochii larg deschiși.

Ce se întâmpla? Dormea, desigur. Apoi se gândi că nu dormi așa, complet dezbrăcat, la ora șapte și jumătate dimineața, sub copaci răcoroși. Înseamnă că era moartă și el se afla în prezența unei crime. La gândul acesta, un frison rece îi alergă pe spate, deși era un fost soldat. Și-apoi, o crimă era un lucru atât de rar în ținut, și mai ales omorârea unui copil, încât nu-i venea să creadă. Ea nu avea nicio rană, doar acest sânge închegat pe coapsă. Deci cum o omorâse?

Se oprise lângă ea; o privea, sprijinit în baston. Sigur o cunoștea, pentru că-i cunoștea pe toți oamenii din localitate; dar, neputând să-i vadă fața, nu-i putea ghici numele. Se aplecă pentru a da la o parte batista care-i acoperea fața; se opri, cu mâna întinsă, reținut de un gând.

Avea dreptul să miște ceva din starea cadavrului înaintea constatărilor justiției? Își imagina justiția ca un fel de general căruia nu-i scapă nimic și care dă aceeași importanță unui nasture pierdut sau unei lovituri de cuțit în burtă. Poate sub această batistă vor găsi o probă capitală; era o probă care-și putea pierde din valoare atinsă de o mână neîndemânatică.

Atunci, se ridică pentru a alergera la domnul primar; dar un alt gând îl opri din nou. Dacă, din întâmplare, fetița mai trăia, nu putea să o lase așa. Îngenunche, ușor, destul de departe de ea, din prudență, și întinse mâna spre piciorul ei. Era rece, înghețat, acel rece teribil care face înspăimântătoare carnea moartă și care nu lasă nicio îndoială. Așa cum a spus mai târziu, la această atingere, poștașul își simți stomacul întors pe dos și saliva uscată în gură. Ridicându-se brusc, începu să alerge prin pădure spre casa domnului Renardet.

Mergea cu pas alert, cu bastonul sub braț, cu pumnii strânși, cu capul înainte; și geanta de piele, plină cu scrisori și ziare, îi lovea cadențat mijlocul.

Casa primarului se afla la capătul pădurii care-i servea de parc și o parte din ziduri erau udate de un iaz mic, format de râul Brindille în acest loc.

Era o casă mare și pătrată, din piatră gri, foarte veche, supusă odinioară unor asalturi, și care se termina cu un turn enorm, înalt de douăzeci de metri, construit în apă.

De la înălțimea acestei citadele era supravegheat altădată întregul ținut. Era numit turnul Renard, fără să se știe de fapt de ce; se spunea că de la această denumire venea sigur numele de Renardet pe care-l purtau proprietarii acestui fief rămas în aceeași familie de peste două sute de ani. Căci familia Renardet făcea parte din acea burghezie aproape nobilă, pe care o întâlneai în provincii înainte de Revoluție.

Poștașul intră precipitat în bucătăria unde mâncau servitorii și strigă: „Domnul primar s-a sculat? Trebuie să-i vorbesc imediat.” Médéric era cunoscut ca un om cu greutate și autoritate și au înțeles de îndată că se petrecuse ceva grav.

Anunțat, domnul Renardet ordonă să fie adus la el. Poștașul, palid și cu respirația tăiată, cu șapca în mână, îl găsi pe primar așezat la o masă lungă acoperită cu hârtii împrăștiate.

Era un bărbat solid și înalt, greu și roșu, puternic ca un taur și foarte iubit în localitate, deși era excesiv de violent. În vârstă de aproape patruzeci de ani și văduv de șase luni, trăia ca un nobil pe pământurile sale. Temperamentul lui impetuos îl băgase adesea în lucruri penibile din care-l scoteau întotdeauna magistrații din Roüy-le-Tour, ca niște prieteni indulgenți și discreți. Într-o zi, nu-l aruncase din scaunul său pe vizitiul diligenței pentru că fusese cât pe ce să-l omoare pe Micmac, câinele lui de vânătoare? Nu-i rupsese el coastele unui paznic de vânătoare care l-a apostrofat pentru că traversase, cu pușca în mână, terenul aparținând unui vecin? Nu-l luase de guler pe sub-prefectul care

se oprise în sat în timpul unui tur administrativ calificat de domnul Renardet drept turneu electoral? Căci el se opunea guvernului în numele unei tradiții de familie.

Primarul întrebă: „Ce este, Médéric?

— Am găsit o fetiță moartă în pădurea dumneavoastră.”

Renardet se ridică în picioare, cu fața roșie ca o cărămidă:

„Ce spui?... O fetiță?

— Da, dom'le, o fetiță, dezbrăcată complet, pe spate, cu sânge, moartă, chiar moartă.”

Primarul înjură: „Dumnezeul mă-sii! pariez că este micuța Roque. Tocmai am fost anunțat că aseară nu s-a întors acasă. Unde ai descoperit-o?”

Poștașul preciză locul, dădu detalii, se oferă să-l însoțească acolo pe primar.

Dar Renardet spuse brusc: „Nu, nu am nevoie de tine. Trimite-i imediat la mine pe paznicul de plantații, pe secretarul de la primărie și pe medic, și continuă-ți turul! Hai, repede, repede și spune-le că ne întâlnim în pădure.”

Poștașul, om de armată, se supuse și se retrase, furios și decepționat că nu va asista la constatări.

Ieși și stăpânul, își luă pălăria, o pălărie mare și moale, din fetru gri, cu boruri foarte late, și se opri pentru câteva secunde pe pragul casei. În fața lui se întindea un gazon imens pe care străluceau trei pete mari - roșie, albastră și albă -, trei coșuri mari cu flori, unul în fața casei și celelalte pe laturi. Mai departe, se înălțau până la cer primii arbori din pădure, în timp ce, la stânga, pe deasupra râului Brindille lărgit în dreptul iazului, se zăreau câmpiile lungi, un adevărat ținut verde și plat, întrerupte de rigole și garduri de sălcii, asemănătoare unor monștri, pitici și bondoci, mereu cu ramurile nefolositoare tăiate și susținând pe un trunchi enorm și scurt un strat fremătător de ramuri subțiri.

La dreapta, în spatele grajdurilor, magaziiilor, tuturor clădirilor care depindeau de proprietate, începea satul, bogat, populat de crescători de vite.

Renardet coborî încet treptele peronului și, luând-o la stânga, ajunse pe malul apei pe care-l parcurse cu mâinile la spate. Mergea cu capul aplecat; și, din când în când, privea în jurul lui pentru a vedea dacă nu zărește persoanele pe care trimisese să le caute.

Când ajunse sub copaci, se opri, își scoase pălăria și-și șterse fruntea așa cum făcuse Médéric; căci soarele arzător de iulie cădea ca o ploaie de foc pe pământ. Apoi primarul începu din nou să meargă, se opri iar, merse din nou. Deodată, aplecându-se, își udă batista în râul care curgea la picioarele sale și o întinse pe cap, sub pălărie. Picături de apă îi curgeau de-a lungul tâmplilor, pe urechile încă vineții, pe gâtul puternic și roșu și intrau, una după alta, sub gulerul alb al cămășii.

Cum nu apărea nimeni, bătu din picior, apoi strigă: „Hei! hei!”

O voce îi răspunse la dreapta: „Hei! hei!”

Și medicul apăru de sub copaci. Era un omuleț slab, fost chirurg militar, considerat capabil în împrejurimi. Schiopăta, fiind rănit în timpul armatei, și se ajuta de un baston pentru a merge.

Îi zăriră apoi pe paznicul de plantații și pe secretarul primăriei, care, anunțați în același timp, sosiră împreună. Aveau chipurile speriate și alergau gâfâind, mergând și alergând rând pe rând pentru a se grăbi și-și agitau atât de tare brațele încât păreau că-și îndeplinesc sarcina mai mult cu ele decât cu picioarele.

Renardet îi spuse medicului: „Știi despre ce este vorba?

— Da, un copil mort găsit în pădure de Médéric.

— Bine. Să mergem!”

Începură să meargă alături, urmați de cei doi bărbați. Pe mușchi, pașii lor nu făceau niciun zgomot; privirile lor căutau acolo, în fața lor.

Doctorul Labarbe întinse brusc brațul: „Priviți, iată-l!”

Foarte departe, sub copaci, se zărea ceva deschis. Dacă nu ar fi știut ce era, nu ar fi ghicit. Părea ceva strălucitor și atât de alb încât ai fi crezut că este o rufă căzută; căci o rază de soare, strecurată printre ramuri, lumina carnea palidă cu o linie mare și oblică peste pântec. Apropiindu-se, distingeau puțin câte puțin capul acoperit întors spre apă și cele două brațe întinse ca pentru o crucificare.

„Îmi este foarte cald”, spuse primarul.

Și, aplecându-se spre apa râului Brindille, își udă din nou batista pe care o puse iar pe frunte.

Medicul iuți pasul, interesat de descoperire. Îndată ce fu lângă cadavru, se aplecă pentru a-l examina, fără să-l atingă. Își pusese niște ochelari fără brațe, ca atunci când privești un obiect curios, și se învârti lent în jur.

Fără să se ridice spuse: „Viol și asasinat pe care le vom constata imediat. Această fetiță este de altfel aproape o femeie, uitați-vă la bustul ei.”

Cei doi sâni, destul de tari deja, se lăsaseră peste piept, muiați de moarte.

Medicul ridică ușor batista care acoperea fața. Aceasta apăru neagră, îngrozitoare, cu limba scoasă, cu ochii ieșiți din orbite. El continuă: „E clar. A fost strangulată după ce-a fost violată.”

Palpă gâtul: „Strangulată cu mâinile fără să lase nicio urmă deosebită, nici urmă de unghie, nici amprenta degetului. Foarte bine. Într-adevăr, este micuța Roque.”

Puse cu delicatețe batista la loc: „Nu am nimic de făcut; este moartă de cel puțin douăsprezece ore. Trebuie anunțat Parchetul.”

În picioare, cu mâinile la spate, Renardet privea fix micuțul corp întins pe iarbă: Murmură: „Ce nenorocit! Ar trebui să-i găsim hainele.”

Medicul pipăia mâinile, brațele, gambele. Spuse: „Sigur tocmai se scăldase. Ar trebui să fie pe malul apei.”

Primarul ordonă: „Tu, Principe (era secretarul primăriei) vei merge să cauți hainele de-a lungul râului. Tu Maxime (era paznicul de plantații), tu vei alerga la Roüy-le-Tour și-l vei aduce pe judecătorul de anchetă și pe jandarmi. Trebuie să fie aici peste o oră. Înțelegeți.”

Cei doi bărbați plecară repede și Renardet îi spuse doctorului: „Ce ticălos a putut să facă un asemenea lucru în acest ținut?”

Medicul șopti: „Cine știe? Toată lumea este capabilă să facă asta. Toată lumea în particular și nimeni în general. Nu contează. Trebuie să fie vreun vagabond, vreun muncitor fără lucru. De când suntem în Republică, nu întâlnești decât asemenea oameni pe drumuri.”

Amândoi erau bonapartiști.

Primarul spuse din nou: „Da, nu poate fi decât un străin, un trecător, un vagabond fără niciun căpătâi...”

Medicul adăugă cu un zâmbet aparent: „Și fără femeie. Neavând nici mâncare, nici casă, și-a procurat restul. Nu se știe că există oameni pe pământ capabili de o tocmeală la un moment dat. Știai că această fetiță dispăruse?”

Și cu vârful bastonului atingea, unul după altul, degetele înțepenite ale moartei, apăsându-le așa cum apeși clapele unui pian.

„Da. Mama ei a venit să mă caute ieri, în jurul orei nouă seara, pentru că fetița nu se întorsese la ora șapte pentru a mânca. Am strigat-o pe drumuri până la miezul nopții; dar nu ne-am gândit la pădure. Trebuia să fie lumină pentru a face cercetări cu adevărat utile.

— Vrei o țigară? întrebă medicul.

— Mulțumesc, n-am chef să fumez. Mă impresionează să văd așa ceva.”

Rămăseseră amândoi în picioare în fața acestui corp firav de adolescentă, atât de palid pe mușchiul închis la culoare. O muscă mare cu burta bleu, care se plimba de-a lungul coapsei, se opri pe petele de sânge, plecă din nou, urcând, parcurgând partea laterală a corpului cu mersul ei vioi și sacadat, se cățăără pe un sân, apoi coborî pentru a-l explora pe celălalt, căutând ceva de băut pe această moartă. Cei doi bărbați priveau acest punct negru care rătăcea.

Medicul spuse: „Ce frumos arată o muscă pe piele. Doamnele din secolul trecut aveau dreptate să-și lipească una pe față. De ce s-a pierdut acest obicei?”

Primarul părea să nu-l audă deloc, pierdut în gândurile lui.

Dar, surprins de un zgomot, se întoarse brusc. O femeie cu bonetă și șorț albastru alerga pe sub copaci. Era mama, Roque. Imediat ce-l zări pe primar, începu să urle: „Fetița mea, unde este fetița mea?” Era atât de înnebunită încât nu se mai uita pe jos. Deodată o văzu, se opri brusc, își lipi mâinile și își ridică brațele, scoțând un țipăt ascuțit și sfâșietor, un țipăt de fiară mutilată.

Apoi se repezi spre corp, căzu în genunchi și, ca și cum ar fi smuls-o, ridică batista care-i acoperea fața. Când văzu acest chip înspăimântător, negru și convulsionat, se ridică dintr-o mișcare, apoi căzu cu fața la pământ, scoțând în grosimea mușchiului țipete îngrozitoare și neîntrerupte.

Corpul ei mare și slab, pe care hainele se lipeau, palpita scuturat de convulsii. I se vedeau gleznele osoase și gambele slabe, acoperite de ciorapi groși, care tremurau îngrozitor; și râcăia pământul cu degetele îndoite ca pentru a face o gaură și a se ascunde în ea.

Impresionat, medicul șopti: „Biata bătrână!” Renardet avu în burtă un zgomot ciudat; apoi scoase un fel de strănut zgomotos care-i ieși pe nas și pe gură în același timp; scoțându-și batista din buzunar, începu să plângă în ea, tușind, hohotind și suflându-și nasul zgomotos. Bâlbâi: „Nemaipomenit... nemaipomenit... nemaipomenit, în numele lui Dumnezeu, cine-i porcul care a făcut asta? Aș vrea să-l văd ghilotinat...”

Dar Principe reapăru, cu un aer dezolat și cu mâinile goale. Șopti: „N-am găsit nimic, dom’le primar, absolut nimic nicăieri.”

Celălalt, buimăcit, răspunse cu o voce groasă, înecată în lacrimi: „Ce n-ai găsit?

— Hainele fetei.

— Ei bine...ei bine...mai caută...și...și găsește-le... sau.. vei avea de-a face cu mine!”

Știind că nu te poți opune primarului, bărbatul plecă descurajat aruncând spre cadavru o privire piezișă și speriată.

Voci îndepărtate se ridicau dintre copaci, o rumoare confuză, zgomotul unei mulțimi care se apropia; căci Médéric, în turul său, dăduse vestea din ușă în ușă. Mai întâi stupefiați, oamenii din localitate vorbiseră în stradă despre acest lucru, de pe un prag pe altul; apoi s-au adunat; au bârfit, au discutat, au comentat evenimentul timp de câteva minute; acum veneau să vadă.

Soseau în grupuri, puțin nehotărâți și neliniștiți de teama primei emoții. Când au zărit corpul, s-au oprit, neîn-drăznind să mai înainteze și vorbind încet. Apoi îndrăzniră, făcură câțiva pași, se opriră din nou, înaintară din nou, și, în curând, formară în jurul moartei, al mamei, al medicului și al lui Renardet, un cerc gros, agitat și zgomotos care se strângea din cauza împingerilor subite ale ultimilor veniți.

Curând ajunseră lângă cadavru. Câțiva chiar se aplecară pentru a-l atinge. Medicul îi îndepărtă. Dar primarul, ieșit brusc din toropeală, se înfurie și, apucând bastonul doctorului Labarbe, se aruncă asupra celor pe care-i conducea bâiguind: „Cărați-vă... cărați-vă... grămadă de brute... cărați-vă...!” Într-o secundă cordonul de curioși se lărgi cu două sute de metri.

Mama fetei se ridicase în picioare, se întorsese, se așezase și acum plângea în mâinile care-i acopereau fața.

În mulțime, se discuta despre crimă; ochii avizi ai băieților explorau acest corp tânăr și dezbrăcat. Renardet își dădu seama de acest lucru, și, scoțându-și brusc sacoul de pânză, îl aruncă peste fetiță care dispăru cu totul sub haina cea mare.

Curioșii se apropiau încet; pădurea se umplea de lume; o rumoare continuă de voci urca de sub frunzișul des al copacilor mari.

Doar în cămașă, primarul stătea în picioare, cu bastonul în mână, într-o poziție de luptă. Părea exasperat de această curiozitate a oamenilor și repeta: „Dacă vreunul dintre voi se apropie, îi sparg capul ca unui câine.”

Țăranilor le era foarte teamă de el; au rămas la distanță. Doctorul Labarbe, care fuma, se așeză lângă mama fetei, îi vorbea, căutând să-i distragă atenția. Bătrâna își luă mâinile de pe față și răspunse cu un flux de cuvinte înlăcrimate, golindu-și durerea într-un noian de cuvinte. Povesti despre viața ei, despre căsătorie, despre moartea soțului ei, paznic de vite, omorât pe loc de coarnele unui taur, despre copilăria fetei ei, despre viața ei nefericită de văduvă cu un copil și fără venituri. N-o mai avea decât pe micuța ei Louise; o omorâse; o omorâse în această pădure. Pe neașteptate, vru o să revadă și, târându-se în genunchi până la cadavru, ridică un colț al hainei care o acoperea; apoi, căzu din nou

și începu să urle. Mulțimea tăcea, privind cu lăcomie toate gesturile mamei.

Brusc se stârni o mare agitație; Cineva striga: „Jandarmii, jandarmii.”

Doi jandarmi apărură în depărtare, sosind la trap, escortându-i pe căpitanul lor și pe un domn scund, cu perciuni roșcați, care, pe o iapă albă, se mișca precum o maimuță.

Paznicul de plantații tocmai îl găsisese pe domnul Putoin, judecătorul de anchetă, în momentul în care acesta urcase pe cal pentru a-și face plimbarea zilnică, pentru că el își dădea aere de cavalier frumos, spre marea distracție a ofițerilor.

Coborî cu căpitanul, strânse mâna primarului și doctorului, aruncând o privire curioasă asupra sacoului de pânză care acoperea corpul culcat sub el.

Când fu pus la curent cu faptele, îndepărtă mai întâi oamenii pe care jandarmii îi alungară din pădure, dar care reapărură imediat pe câmp, și care formară, de-a lungul râului Brindille, pe malul celălalt, un gard, un gard mare de capete excitate și agitate.

La rândul lui, medicul dădu explicații pe care Renardet le scria cu creionul în agenda lui. Toate constatările au fost făcute, înregistrate, și comentate fără să ducă la vreun rezultat. Principe se întorsese și el fără să fi găsit vreo urmă de haine.

Această dispariție surprindea pe toată lumea, nimeni neputând să-și explice acest lucru decât printr-un furt. Și cum aceste vechituri nu valorau nici măcar douăzeci de centime, furtul în sine era inadmisibil.

Chiar și judecătorul de anchetă, primarul, căpitanul și doctorul începură și ei să caute de-a lungul râului, doi câte doi, dând la o parte și cele mai mici ramuri.

Renardet îi spunea judecătorului: „Cum se face că acest ticălos a ascuns sau a luat cu el hainele, dar a lăsat corpul în aer liber, la vedere?”

Celălalt, viclean și perspicace, răspunse: „Ei, ei! O fi șiret? Această crimă a fost comisă fie de o brută, fie de un ticălos șiret. În orice caz, vom reuși să-l descoperim.”

Un zgomot de vehicul îi făcu să întoarcă capul. Erau substitutul, medicul și grefierul de la tribunal care soseau și ei. Reîncepură cercetările discutând cu însuflețire.

Deodată, Renardet spuse: „Știți că vă invit la masă?”

Toată lumea acceptă zâmbind și judecătorul de anchetă, considerând că sunt destul de ocupați în acea zi cu micuța Roque, se întoarse spre primar:

„Pot să duc corpul la dumneavoastră, nu-i așa? Aveți o cameră unde să o țineți până diseară.”

Celălalt se tulbură, bâlbâind: „Da, nu...nu... De fapt, aș prefera să nu fie dus la mine...din cauza...din cauza servitorilor...care...care vorbesc deja despre strigoi în...în turnul meu, în turnul lui Renard... Știți...N-ar mai rămâne niciunul...Nu...Prefer să nu-l am la mine acasă.”

Magistratul începu să zâmbească: „Bine...îl voi trimite direct la Roüy pentru examenul legal. Întorcându-se spre substitut, spuse: „Pot folosi mașina dumneavoastră, nu-i așa?

— Da, desigur.”

Toată lumea se întoarse la cadavru. Mama fetei, așezată acum lângă fiica ei, o ținea de mână și se uita înainte, cu o privire confuză și năucă. Cei doi medici încercară să o ia de acolo ca să nu vadă când este luat corpul micuței, dar ea înțelese imediat ce urmau să facă și, aruncându-se peste corp, îl strânse în brațe. Lungită peste el, striga: „Nu-l veți lua, este al meu, acum este al meu. Mi-a omorât-o, vreau s-o păstrez, n-o veți lua!”

Toți bărbații, tulburați și nehotărâți, stăteau în picioare în jurul ei. Renardet se așeză în genunchi, pentru a-i vorbi: „Ascultă, Roque, trebuie să o luăm pentru a afla cine a omorât-o; altfel, nu vom ști. Trebuie să-l căutăm pentru a-l

pedepsi. Ți-o vor da înapoi după ce-l vor găsi, îți promit.”

Acest motiv o tulbură pe femeie și cu o ură care se trezea în privirea ei înnebunită, spuse: „Atunci îl vor prinde?”

— Da, îți promit.”

Se ridică, hotărâtă să-i lase pe acești oameni să acționeze. Dar auzindu-l pe căpitan murmurând: „Este surprinzător faptul că nu-i găsim hainele”, o idee nouă, pe care nu o avusese, îi veni brusc în mintea ei de țărancă și întreabă: „Unde-i sunt hainele? Sunt ale mele. Le vreau. Unde le-a pus?”

I se explică faptul că erau de negăsit. Atunci ea le ceru cu o încăpățănare disperată, plângând și gemând: „Sunt ale mele, le vreau; sunt ale mele, unde sunt?”

Cu cât încercau mai mult să o calmeze, cu atât mai mult ea plângea, se încăpățâna. Nu mai cerea corpul, voia hainele, hainele fiicei ei, poate atât din lăcomie inconștientă de om sărac pentru care o piesă de argint reprezintă o avere, cât și din dragoste maternă.

Și când corpul mic, învelit în pături, pe care au mers să le ia de la Renardet, dispăru în mașină, în picioare sub copaci, bătrâna, sprijinită de primar și de căpitan, țipa: „Nu mai am nimic, nu mai am nimic, nu mai am nimic pe lume, nu mai am nimic, nici măcar căciulița ei, căciulița ei; nu mai am nimic, nu mai am nimic, nici măcar căciulița ei.”

Preotul tocmai sosise; un preot foarte tânăr, deja gras. Se însărcină să o ducă pe Roque și plecare împreună spre sat. Durerea mamei se atenua datorită cuvintelor sacre ale ecleziaștului, care îi promitea mii de compensații. Dar ea repeta întruna: „Dacă aș avea măcar căciulița ei..” crampănându-se de această idee care le domina pe toate celelalte.

Renardet strigă de la distanță: „Mâncați cu noi, domnule preot. Peste o oră.”

Preotul întoarse capul și răspunse: „Cu plăcere, domnule primar. Voi fi la dumneavoastră la ora douăsprezece.”

Și toată lumea se îndreptă spre casa a cărei fațadă gri și al cărei turn mare, construit pe malul râului Brindille se zăreau printre ramuri.

Masa dură mult timp; se vorbi despre crimă. Toată lumea fu de aceeași părere: fusese înfăptuită de un vagabond, care trecea întâmplător pe acolo, în timp ce micuța se scălda.

După aceea, magistrații s-au întors la Roüy, anunțând că vor veni a doua zi, dis-de-dimineasă. Medicul și preotul se întoarseră la ei acasă, în timp ce Renardet, după o lungă plimbare pe câmp, se întoarse în pădure unde se plimbă până noaptea, cu pași lenți, cu mâinile la spate.

Se culcă foarte devreme și, a doua zi, încă dormea când judecătorul de anchetă pătrunse în camera lui. Își freca mâinile; părea mulțumit și spuse:

„Ah! încă dormiți! Ei bine, dragul meu, avem noutăți în această dimineasă.”

Primarul se așezase pe pat:

„Ce anume?”

— Oh, ceva ieșit din comun. Vă amintiți cum mama cerea ieri o amintire de la fiica ei, mai ales căciulița. Ei bine, deschizând ușa în această dimineasă, a găsit pe prag, saboții copilului. Acest lucru dovedește că omorul a fost comis de cineva din localitate, de cineva căruia i-a fost milă de ea. În afară de asta, poștașul Médéric mi-a adus degetarul, cuțitașul și cutiuța cu ace ale moartei. Deci bărbatul, luând hainele pentru a le ascunde, a scăpat obiecte care se aflau în buzunare. În ceea ce mă privește, acord importanță mai ales returnării saboților, care indică o anumită cultură morală și o facultate de înduioșare din partea asasinului. Dacă vreți, vom trece împreună în revistă principalii locuitori.”

Primarul se ridicase. Sună pentru a i se aduce apă caldă pentru bărbierit. Spse: „Cu plăcere, dar va dura mult și am putea începe imediat.”

Domnul Putoin încălecaseră un scaun, continuând astfel, chiar și în casă, mania lui pentru echitație.

În acel moment, Renardet își acoperea barba cu o spumă albă, privindu-se în oglindă; apoi, își ascuți briciul pe cureaua de piele și continuă: „Principalul locuitor din Carvelin se numește Joseph Renardet, primar, proprietar bogat, om morocănos care bate paznicii și vizitiii...”

Judecătorul de anchetă începu să râdă: „Ajunge, să trecem la următorul...”

— Al doilea om ca importanță este domnul Pelledent, adjunct, crescător de vite, și el proprietar bogat, țăran șiret, foarte fățarnic, foarte viclean în orice problemă financiară, dar incapabil, după părerea mea, să fi făcut o asemenea ticăloșie.”

Domnul Putoin spuse: „Să continuăm!”

Atunci, în timp ce se râdea și se spăla, Renardet continuă inspecția morală a tuturor locuitorilor din Carvelin. După două ore de discuții, bănuielile lor se opriseră asupra a trei indivizi destul de suspecti: un braconier numit Cavalle, un pescar de păstrăvi și de raci numit Paquet și un supraveghetor de vite numit Clovis.

II

Cercetările au durat toată vara, dar criminalul nu a fost descoperit. Cei bănuți și arestați își dovediră repede nevinovăția și Parchetul a trebuit să renunțe la urmărirea vinovatului.

Dar acest asasinat părea să fi impresionat toată localitatea într-un mod cu totul special. Rămăseseră în sufletele locuitorilor o neliniște, o frică vagă, o senzație de groază misterioasă, rezultată nu numai din imposibilitatea de a descoperi vreo urmă, ci mai ales de această găsimă stranie

a saboților în fața ușii lui Roque, a doua zi. Certitudinea că asasinul asistase la constatări, că sigur mai trăia în sat, bântuia spiritele, le obseda, părea să planeze asupra ținutului ca o amenințare permanentă.

De altfel, pădurea devenise un loc de temut, evitat, considerată ca fiind bântuită. Odinioară, locuitorii veneau aici să se plimbe în fiecare duminică după-amiază. Se așezau pe mușchi la poalele arborilor enormi sau mergeau de-a lungul apei pândind păstrāvii care fugeau sub ierburi. Băieții jucau un joc cu bile, popice, răsturnau cu paleta o monedă pusă pe un dop, jucau mingea în locurile unde pământul era plan și bătătorit; fetele, în grupuri de patru sau cinci, se plimbau ținându-se de braț, cântând cu vocile lor pițigăiate romanțe care zgâriau urechile, ale căror note false tulburau aerul liniștit și iritau nervii dinților asemeni unor picături de oțet. Acum nimeni nu mai mergea sub bolta deasă și înaltă, ca și cum s-ar fi așteptat să mai găsească vreun cadavru culcat.

Veni toamna, frunzele căzură. Cădeau zi și noapte, coborau învârtindu-se, rotunde și ușoare, de-a lungul copacilor mari; începea să se vadă cerul printre ramuri. Uneori, când o rafală de vânt trecea peste vârfuri, ploaia lentă și continuă se întetea brusc, devenea o aversă ușor foșnitoare care acoperea mușchiul cu un covor galben, care scrâșnea puțin sub tălpi. Și murmurul aproape insesizabil, murmurul plutitor, continuu, dulce și trist al acestei ploi, părea o jelire, și frunzele care tot cădeau păreau lacrimi, lacrimi mari vărsate de marii copaci triști, care plângeau zi și noapte sfârșitul anului, sfârșitul aurorelor călduțe și a crepusculilor blânde, sfârșitul brizelor calde și al soarelui luminos, dar poate și crima pe care o văzuseră comițându-se la umbra lor, copilul violat și ucis la poalele lor. Plângeau în tăcerea pădurii pustii și goale, a pădurii abandonate și temute, în care probabil rățăcea singur, sufletul fetei moarte.

Râul Brindille, cu debitul mărit de furtuni, curgea mai repede, galben și furios, între malurile uscate, între două garduri de sălcii subțiri și dezgolate.

Și iată că brusc Renardet se întoarse să se plimbe prin pădure. În fiecare zi, la lăsarea serii, ieșea din casă, cobora cu pași lenți peronul și mergea sub copaci cu un aer gânditor, cu mâinile în buzunare. Mergea mult timp pe mușchiul umed și moale, în timp ce o legiune de ciori, venite din împrejurimi pentru a dormi pe vârfurile înalte ale copacilor, se desfășura în aer, asemenea unei imense pânze de doliu plutind în vânt, scoțând sunete violente și sinistre.

Uneori, se așezau, găurind cu pete negre ramurile încâlcite pe un cer roșu, pe cerul sângerieu al crepusculilor de toamnă. Apoi, brusc, plecau din nou croncănind îngrozitor și desfășurându-și din nou, deasupra pădurii, lungul feston sumbru al zborului lor.

Se abăteau apoi pe vârfurile cele mai înalte și nu mai croncăneau, în timp ce noaptea tot mai profundă amesteca penele negre cu negrul spațiului.

Renardet încă mai rătăcea lent, la poalele copacilor; apoi, când tenebrele opace nu-i mai permitau să meargă, se întorcea acasă, cădea grămadă pe un fotoliu, în fața șemineului luminos, întinzându-și spre flacără picioarele umede, din care ieșeau aburi mult timp.

Or, într-o dimineață, o veste importantă se împrăstie în ținut: primarul tăia pădurea.

Douăzeci de tăietori lucrau deja. Începuseră cu partea cea mai apropiată de casă și avansau repede în prezența stăpânului.

Mai întâi, erau tăiate cu toporișca ramurile care se aflau de-a lungul trunchiului. Legați de acesta cu un colier de funii, îl cuprind mai întâi cu brațele; apoi, ridicând un picior, îl lovesc puternic cu un vârf ascuțit de oțel fixat de

talpă. Vârful ascuțit intră în lemn, rămâne înfipt în acesta, și omul se ridică deasupra ca pe o treaptă pentru a lovi cu celălalt picior, cu alt vârf ascuțit, pe care se va sprijini din nou pentru a reîncepe cu primul picior.

Și, la fiecare urcare, el duce mai sus colierul de funie care-l ține legat de copac; la mijloc îi atârnă toporișca de oțel. El se cațără încet asemenea unui animal parazit care atacă un uriaș, urcă cu greu de-a lungul trunchiului imens, îmbrățișându-l și înțepându-l pentru a merge să-l decapiteze.

De îndată ce ajunge la primele ramuri, se oprește, scoate toporișca ascuțită și lovește. Lovește lent, cu metodă, tăind ramura chiar lângă trunchi; și brusc, ramura scârțâie, se îndoaie, se înclină, se smulge și cade, atingând în căderea ei copacii învecinați. Apoi se lovește de pământ cu un zgomot puternic de lemn rupt și toate rămurelele se mai mișcă mult timp.

Pământul se acoperea de resturi pe care alți bărbați le tăiau la rândul lor, le legau în mănunchi și le puneau unele peste altele, în timp ce copacii rămași încă în picioare păreau niște stâlpi imenși, niște țărushi giganti amputați și rași de oțelul ascuțit al toporiștilor.

Și când cel care tăia ramurile își termina treaba, lăsa în vârful trunchiului drept și subțire colierul de sfoară pe care-l purtase, cobora apoi cu lovituri de pinten de-a lungul copacului fără coroană, pe care tăietorii îl atacau de la bază, cu lovituri puternice care răsunau în restul pădurii.

Când tăietura părea destul de adâncă, scoțând strigăte cadențate, câțiva oameni trăgeau de funia fixată în vârf și imensul catarg scârțâia, căzând pe pământ cu un sunet surd și cu o zguduitură asemănătoare unei lovituri de tun.

Și pădurea se micșora în fiecare zi, pierzându-și copacii doborâți așa cum o armată își pierde soldații.

Renardet nu pleca; rămânea acolo de dimineața până seara, uitându-se, nemișcat și cu mâinile la spate, la moartea

lentă a pădurii lui. După ce un copac cădea, puneă piciorul deasupra, ca peste un cadavru. Apoi, ridica privirile spre următorul cu un fel de nerăbdare secretă și calmă, ca și cum ar fi așteptat sau sperat ceva la sfârșitul acestui masacru.

Totuși, se apropiau de locul unde micuța Roque fusese găsită. Într-o seară, la ora crepusculului, au ajuns acolo. Pentru că era întuneric, cerul fiind acoperit, tăietorii au vrut să oprească munca, amânând pentru a doua zi doborârea unui stejar enorm, dar stăpânul se împotrivi și ceru ca acest colos, care umbrise crima, să fie curățat de ramuri și doborât imediat.

După ce fu complet curățat de ramuri, după ce-i terminară toaleta de condamnat, după ce tăietorii îi tăiară baza, cinci oameni începură să tragă de funia fixată în vârf.

Copacul rezistă; deși tăiat până la mijloc, trunchiul lui puternic era tare precum fierul. Cu un fel de salt regulat, muncitorii, toți împreună, trăgeau funia îndoindu-se până la pământ și scoteau un icnet găfâit care le exterioriza și regla efortul.

În picioare lângă uriaș, doi tăietori stăteau cu toporul în mână ca doi călăi gata să lovească din nou, și Renardet, nemișcat, cu mâinile pe scoarță, aștepta căderea cu o emoție neliniștită și nervoasă.

Unul dintre oameni îi spuse: „Sunteți prea aproape, domnule primar; când va cădea, s-ar putea să vă rănească.”

Nu răspunse și nici nu se îndepărtă; părea gata să apuce chiar el stejarul pentru a-l culca la pământ asemenea unui luptător.

Deodată, se auzi o trosnitură la baza coloanei de lemn înalte, o trăsnetură care păru să alerge până în vârf ca o zdruncinătură dureroasă; și coloana se înclină puțin, gata să cadă, dar rezistând încă. Bărbații, excitați, își încordară brațele și făcură un efort și mai mare; și cum copacul rupt se prăbușea, Renardet făcu un pas în față, apoi se opri, cu umerii ridicați pentru a primi lovitura irezistibilă, lovitura mortală care l-ar fi strivit.

Dar, deviind puțin, stejarul îi atinse doar mijlocul, aruncându-l cu fața în jos la vreo cinci metri.

Muncitorii alergară pentru a-l ridica; se ridicase deja singur în genunchi, amețit, cu privirile rătăcite și trecându-și mâna peste frunte ca și cum se trezise dintr-un acces de nebunie.

Când fu din nou în picioare, oamenii, surprinși, îi puseră întrebări, neînțelegând deloc ce făcuse el. Bâlbâindu-se, răspunse că a avut un moment de rătăcire, sau mai degrabă o clipă de întoarcere în copilărie, că-și imaginase că va avea timp să treacă pe sub copac așa cum puștii trec alergând prin fața atelajelor la trap, că se jucase cu pericolul, că, de vreo opt zile, simțea această dorință crescând în el, întrebându-se de fiecare dată când un copac trosnea, gata să cadă, dacă va putea să treacă pe sub el fără să fie atins. Mărturisi că era o prostie; dar toată lumea are aceste minute de rătăcire sau tentații de o stupiditate puerilă.

Explica lent, căutându-și cuvintele, cu o voce surdă; apoi, plecă spunând: „Pe mâine, prieteni, pe mâine!”

Odată intrat în camera lui, se așează în fața mesei, pe care lampa cu abajur o lumina puternic și, luându-și capul între mâini, începu să plângă.

Plânse mult timp, apoi își șterse ochii, ridică ușor capul și privi pendula. Nu era încă ora șase. Se gândi: „Am timp înainte de cină” și merse să încuie ușa. Se întoarse și se așează în fața mesei; trase sertarul din mijloc, luă de-acolo un revolver și-l puse peste hârtii, la lumină. Oțelul armei lucea, aruncând reflexe asemănătoare unor flăcări.

Renardet se uită la el câtva timp cu privirea tulbure a unui om beat; apoi se ridică și începu să meargă.

Mergea de la un capăt la altul al încăperii, și, din când în când, se oprea, pentru a reîncepe să meargă imediat. Brusc, deschise ușa sălii de baie, muie un prosop în ulciorul cu

apă și își udă fruntea, așa cum făcuse în dimineața crimei. Începu din nou să meargă. De câte ori trecea prin fața mesei, arma strălucitoare îi atrăgea privirea, solicita mâna; dar el pândea pendula și se gândea: „Mai am încă timp.”

Sună ora șase și jumătate. Atunci luă revolverul, deschise bine gura, cu o grimasă îngrozitoare, și împinse arma înăuntru ca și cum ar fi vrut să o înghită. Rămase așa câteva secunde, nemișcat, cu degetul pe trăgaci, apoi, brusc, scuturat de un frison de oroare, aruncă pistolul pe covor.

Și căzu din nou pe fotoliu hohotind de plâns: „Nu pot. Nu îndrăznesc. Doamne! Doamne! Cum să fac pentru a avea curajul să mă omor?”

Cineva bătu la ușă; se ridică, înnebunit. Un servitor îi spuse: „Cina domnului este gata.” Răspunse: „Bine. Cobor.”

Strânse arma, o încuie din nou în sertar, se privi în oglinda de pe șemineu pentru a vedea dacă fața nu părea prea convulsionată. Era roșu, ca de obicei, poate puțin mai roșu. Iată tot. Coborî și se așeză la masă.

Mâncă încet, ca un bărbat care vrea să lungească masa, care nu vrea să fie din nou singur cu el însuși. Fumă mai multe pipe în salon în timp ce se strângea masa. Apoi urcă în cameră. Imediat ce se închise aici, se uită sub pat. Deschise toate dulapurile, cercetă toate ungherele, scotoci în toate mobilele. Aprinse apoi lumânările de pe șemineu, rotindu-se de mai multe ori, parcurse cu privirea tot apartamentul cu o spaimă care-i crispa chipul, căci el știa că o va vedea, ca în fiecare noapte, pe micuța Roque, fetița pe care o violase, apoi strangulase.

În fiecare noapte, odioasa viziune reîncepea. Era mai întâi în urechi un fel de sforăit, ca zgomotul unei batoze sau trecerea îndepărtată a unui tren pe un pod. Începea să găfâie, să se sufoce și trebuia să-și descheie nasturii de la gulerul cămășii și cureaua. Mergea pentru a pune sângele în mișcare,

încerca să citească, încerca să cânte; inutil, căci, în pofida voinței lui, gândul i se întorcea la ziua asasinatului, care-i reapărea cu detaliile cele mai secrete, cu toate emoțiile cele mai puternice, de la primul până la ultimul minut.

Sculându-se în acea dimineață, dimineața acelei oribile zile, simțise un fel de amorțeală și o migrenă pe care le atribuia căldurii, motiv pentru care rămase în camera lui până a fost chemat la masa de prânz. După masă, și-a făcut siesta; ieșise apoi, spre sfârșitul după-amiezii, pentru a respira briza răcoroasă și liniștitoare din pădure.

Imediat ce ieși afară, aerul greu și fierbinte al câmpiei îl apăsă și mai mult. Încă sus pe cer, soarele revărsa pe pământul calcinat, uscat și însetat, valuri de lumină arzătoare. Nicio adiere nu mișca frunzele. Toate animalele, păsările, chiar și lăcustele tăceau. Renardet o luă spre copacii mari și începu să meargă pe mușchi, unde râul Brindille emana puțină răcoare sub imensul acoperiș de ramuri. Dar nu se simțea la largul său. I se părea că o mână necunoscută și invizibilă îl strângea de gât. Nu se mai gândea aproape la nimic, având de obicei puține idei în cap. Doar un gând vag îl obseda de trei luni, acela de a se recăsători. Suferea să trăiască singur, suferea moral și fizic. Obișnuit de zece ani să simtă o femeie lângă el, obișnuit cu permanenta ei prezență, cu îmbrățișarea ei zilnică, simțea o nevoie, o nevoie imperioasă și confuză a atingerii ei, a sărutului ei regulat. De la moartea doamnei Renardet, suferea încontinuu, fără să înțeleagă de ce, suferea că nu-i mai simțea rochia atingându-i picioarele toată ziua, și, mai ales, că nu mai putea să se liniștească și să se cuibărească în brațele ei. Era văduv doar de șase luni și căuta deja în împrejurimi o tânără sau o văduvă cu care s-ar putea căsători după terminarea doliului.

Avea un suflet cast, dar găzduit de un corp puternic de Hercule, și somnul și stările de veghe începuseră să fie tulburate

de imagini carnale. Le alunga, dar se întorceau și murmura uneori râzând de el însuși: „Iată-mă ca sfântul Anton.”

În acea dimineață, având mai multe viziuni obsedante, dori brusc să se scalde în apele râului Brindille, pentru a se înviora și pentru a calma fierbințeala sângelui. Puțin mai departe, știa un loc mare și adânc unde oamenii din localitate veneau uneori vara să se scalde. Merse acolo.

Sălcii dese ascundeau acest bazin limpede unde curentul se odihnea, somnola puțin înainte de a pleca din nou. Apropiindu-se, Renardet crezu că aude un zgomot ușor, un clipocit slab care nu era cel făcut de râu când lovea malurile. Dădu ușor frunzele la o parte și privi. O fetiță, complet goală, albă în unda transparentă, lovea apa cu mâinile, dansând și învârtindu-se cu mișcări frumoase. Nu mai era copil, nu era încă femeie; era durdulie și formată, păstrând un aer de puștoaică precoce, crescută repede, aproape coaptă. El nu mai mișca, paralizat de surpriză, de spaimă, cu respirația tăiată de o emoție bizară și sfâșietoare. Rămase acolo, cu inima bătându-i ca și cum unul din visele sale senzuale s-ar fi îndeplinit, ca și cum o zână impură ar fi făcut să apară în fața lui această ființă tulburătoare și prea tânără, această micuță Venus țarancă, născută din vâltorile râului, asemenea celeilalte, Venus cea mare, născută din valurile mării.

Deodată, copilul ieși din apă și, fără să-l vadă, veni spre el pentru a-și lua hainele și pentru a se îmbrăca. Pe măsură ce se apropia cu pași mici și ezitanți, de teama pietrelor ascuțite, se simțea împins spre ea de o forță irezistibilă, de o pornire bestială, care-i răscolea tot corpul, îi înnebunea sufletul și îl făcea să tremure din cap până-n picioare.

Rămase câteva secunde în picioare în spatele salciei care-l ascundea. Apoi, pierzându-și orice rațiune, dădu la parte crengile, se aruncă peste ea și o cuprinse în brațe.

Căzu, prea speriată pentru a se opune, prea îngrozită pentru a țipa și o posedă fără să înțeleagă ce făcea.

Se trezi din crima lui așa cum te trezești dintr-un coșmar. Copilul începu să plângă.

„Taci, taci! Îți voi da bani.” spuse el.

Dar ea nu-l asculta; plângea în hohote.

El continuă: „Dar taci odată! Taci odată! Taci odată!”

Ea urlă, zbatându-se pentru a scăpa.

Înțelese brusc că era pierdut; o apucă de gât pentru a opri aceste strigăte sfâșietoare și teribile. Cum ea continua să se zbată cu forța disperată a unei ființe care vrea să scape de moarte, strânse mâinile lui de colos pe gâtul plin de strigăte, și o strangulă în câteva secunde, așa de furios era, fără să se gândească s-o omoare, ci doar să o facă să tacă.

Se ridică îngrozit.

Zăcea în fața lui, însângerată și cu fața înnegrită. Voia să plece, când apăru în sufletul lui tulburat instinctul misterios și confuz care ghidează ființele aflate în pericol.

Fu cât pe ce să-i arunce corpul în apă; dar un alt impuls îl împinse spre hainele din care făcu un pachet mic. Și pentru că avea sfoară în buzunare, îl legă și-l ascunse într-o gaură adâncă din râu, sub un trunchi de copac a cărui poală se scălda în Brindille.

Plecă apoi, cu pași grăbiți, ajunse pe câmp, făcu un ocol mare pentru a se arăta țăranilor care locuiau foarte departe de acolo, în partea cealaltă a localității, și se întoarse pentru masă la ora obișnuită, povestind servitorilor tot traseul plimbării sale.

Dormi totuși în acea noapte; avu un somn profund de brută, așa cum trebuie să doarmă uneori condamnații la moarte. Nu deschise ochii decât la primele luciri ale zilei și așteptă, torturat de teama crimei descoperite, ora obișnuită a trezirii sale.

A trebuit apoi să asiste la toate constatările. Făcu acest lucru ca un somnambul, într-o halucinație care-i arăta lucrurile și oamenii ca într-un vis, într-un nor de beție, în această îndoială de irealitate care tulbură mintea în momentul marilor catastrofe.

Doar țipătul sfâșietor al mamei fetei îi străpunse sufletul. În acel moment, era cât pe ce să se arunce la picioarele bătrânei și să strige: „Eu sunt.” Dar se abținu. Merse totuși în timpul nopții să caute saboții moartei, pentru a-i duce pe pragul casei mamei.

Cât dură ancheta, cât trebui să ghideze și să deruteze justiția, a fost calm, stăpân pe el, viclean și zâmbitor. Discuta calm cu magistrații toate supozițiile care le treceau prin minte, le combătea opiniile, le demola raționamentele. Avea chiar o anumită plăcere acră și dureroasă să le tulbure perchezițiile, să le încurce ideile, să-i scoată nevinovați pe cei pe care aceștia îi suspectau.

Începând însă din ziua în care cercetările au fost abandonate, deveni puțin câte puțin nervos, mai iritabil decât odinioară, chiar dacă-și stăpânea furiile. Zgomotele bruște îl făceau să tresară de frică; tremura pentru cel mai mic lucru, tresărea uneori din cap până-n picioare când o muscă i se așeza pe frunte. Îl cuprinse atunci o nevoie imperioasă de a se mișca, care-l forță la alergări prodigioase, care-l ținu în picioare nopți întregi, mergând prin cameră.

Nu pentru că ar fi fost ros de remușcări. Felul lui brutal de a fi nu se preta la nicio nuanță de sentiment sau de teamă morală. Bărbat energic, și chiar violent, născut pentru a declara război, pentru a devasta țările cucerite și a-i omorî pe învinși, plin de instincte sălbatice de vânător și de bătăios, nu ținea cont deloc de viața umană. Deși respecta Biserica, din calcul, nu credea nici în Dumnezeu, nici în diavol, neașteptând deci în altă viață nici pedeapsă, nici

recompensă pentru actele sale. Păstra ca singură credință o filozofie vagă, formată din toate ideile enciclopediștilor din secolul trecut; considera Religia ca o sancțiune morală a Legii, amândouă fiind create de oameni pentru a regla raporturile sociale.

A omorî pe cineva în duel, în război, într-o dispută, accidental, din răzbunare sau chiar din fanfaronadă i s-ar fi părut amuzant și îndrăzneț și nu ar fi lăsat în mintea lui mai multe urme decât împușcarea unui iepure; dar el simțise o emoție profundă legată de uciderea acestui copil. Comisese omorul în nebunia unei beții irezistibile, într-un fel de furtună senzuală care-i învinsese rațiunea. și păstrase în inimă, în carnea lui, pe buzele lui, până și pe degetele lui de asasin un fel de iubire animalică, dar și o oroare teribilă pentru această fetiță pe care a surprins-o și a omorât-o cu lașitate. Gândul i se întorcea neîncetat la această scenă oribilă; și, deși se chinuia să alunge această imagine, să o îndepărteze îngrozit, dezgustat, o simțea hoinărind în mintea lui, învârtindu-se în jurul lui, așteptând mereu momentul în care avea să apară din nou.

Începu să-i fie frică de nopți, de umbra care cădea în jurul lui. Nu știa încă de ce tenebrele i se păreau înfricoșătoare; se temea de ele instinctiv, le simțea populate de terori. Ziua luminoasă nu se pretează la spaime. Vezi lucrurile și ființele și nu vezi decât lucrurile și ființele naturale care se pot vedea pe lumină. Dar noaptea, noaptea opacă, mai groasă decât zidurile, vidă și infinită, atât de neagră, atât de vastă, când poți atinge lucruri înspăimântătoare, când simți că rătăcești, că dai târcoale spaimei misterioase, i se părea că ascunde un pericol necunoscut, apropiat și amenințător. Care?

Află repede acest lucru. Cum stătea într-un fotoliu, destul de târziu, într-o seară când nu dormea, crezu că vede mișcându-se perdeaua de la fereastră. Așteptă neliniștit,

cu inima bătându-i tare. Draperia nu se mai mișcă; apoi, brusc, se mișcă din nou, sau cel puțin crezu că se mișcă. Nu îndrăznea să se ridice; nu mai îndrăznea să respire; totuși era curajos; se bătuse adesea și i-ar fi plăcut să descopere hoți la el în casă.

Era adevărat că această perdeă se mișca? Se întreba acest lucru temându-se să nu fie înșelat de ochii lui. De altfel, nu era mare lucru, era o ușoară tremurare a stofei, un fel des tremurare a faldurilor, o unduire precum cea produsă de vânt. Renardet rămase cu privirile fixe, cu gâtul întins; se ridică brusc, rușinat de frica lui, făcu patru pași, apucă draperia cu amândouă mâinile și o trase în părți. La început, văzu doar geamurile negre, negre ca niște plăci de cerneală strălucitoare. Noaptea, profunda noapte impenetrabilă, se întindea până la orizontul invizibil. Rămase în picioare în fața acestei umbre nelimitate; brusc, zări o lumină, o lumină care se mișca și care părea îndepărtată. Își apropie fața de geam crezând că un pescar de raci făcea braconaj în Brindille, căci era trecut de miezul nopții și această luminiță se târa pe malul apei, lângă pădure. Pentru că nu distingea bine, Renardet își acoperi ochii cu mâinile; brusc această luminiță deveni clară și o zări pe micuța Roque goală și însângerată pe mușchi.

Dădu înapoi crispat de oroare, se lovi de scaun și căzu. Rămase pe jos câteva minute, cu sufletul chinuit, apoi se așează și începu să se gândească. A avut o halucinație, iată tot; o halucinație provocată de faptul că un borfaș mergea pe malul apei cu felinarul lui. De altfel, nu era de mirare faptul că amintirea crimei semăna în el viziunea morții.

Ridicându-se, bău un pahar cu apă, apoi se așează. Se gândea: „Ce voi face dacă acest lucru va începe din nou?” Și acest lucru va reîncepe, o simțea, era sigur. Fereastra îi solicita deja privirea, îl chema, îl atrăgea. Pentru a nu o

mai vedea, întoarse scaunul; apoi luă o carte și încercă să citească. Dar i se păru imediat că aude ceva mișcându-se în spatele lui și întoarse brusc fotoliul. Perdeaua se mișca iar; sigur se mișcase de data aceasta; nu se mai îndoia. Se repezi și o apucă atât de brutal încât o doborî la pământ cu tot cu corniză; apoi își lipi cu lăcomie fața de geam. Nu văzu nimic. Afară, totul era negru. Respiră cu bucuria unui om căruia tocmai i-a fost salvată viața.

Se întoarse pentru a se așeza; dar, aproape imediat, îl cuprinse dorința de a se uita din nou pe geam. De când căzuse perdeaua, fereastra era ca o gaură neagră atrăgătoare, redutabilă, care dădea spre câmp. Pentru a nu mai ceda acestei tentații periculoase, se dezbracă, stinse luminile, se culcă și închise ochii.

Nemișcat, pe spate, cu pielea caldă și jilavă, aștepta somnul. Brusc, o lumină puternică îi traversă pleoapele. Le deschise, crezând că a luat foc casa. Totul era negru, se așeză într-un cot pentru a încerca să vadă fereastra care-l atrăgea cu o forță de neînvins. Tot încercând să o vadă, zări câteva stele; se ridică, traversă camera pe bâjbâite, găsi geamul cu mâinile întinse, își puse fruntea pe el. Acolo, sub copaci, corpul fetei lucea ca fosforul, luminând întunericul din jurul lui.

Țipă și fugi spre pat, unde rămase până dimineață, cu capul ascuns sub pernă.

Începând din acel moment, viața lui a devenit insuportabilă. Își petrecea zilele în teroarea nopților; și, în fiecare noapte, viziunea reapărea. Abia închis în cameră, încerca să lupte, dar degeaba. O forță irezistibilă îl ridica și îl împingea la geam, ca pentru a chema fantoma. Și o vedea imediat, mai întâi culcată la locul crimei, culcată cu brațele deschise, cu picioarele depărtate, așa cum fusese găsit corpul. Apoi moarta se ridica și avansa, cu pași mici, așa cum făcuse

copilul la ieșirea din râu. Avansa încet, drept, trecând peste gazon și peste ghiveciul cu flori uscate. Apoi se ridica în aer, spre fereastra lui Renardet. Venea spre el așa cum venise în ziua crimei spre ucigaș. Și bărbatul dădea înapoi în fața apariției, dădea înapoi până la pat și se prăbușea peste acesta, știind bine că micuța intrase și că stătea acum în spatele perdelei care se va mișca imediat. Și până-n zori se uita la perdea cu o privire fixă, așteptându-se neîncetat să vadă victima ieșind. Dar ea nu se mai arăta; rămânea acolo, sub stofa mișcată uneori de o tremurare, Și Renardet, cu degetele crispate pe cearșafuri, le strângea așa cum strânsese gâtul micuței Roque. Asculta sunând orele; în liniștea casei, auzea balansierul pendulei și bătăile profunde ale inimii. Și suferea, nefericitul, cum niciun bărbat nu mai suferise vreodată. Apoi, îndată ce o fâșie de lumină apărea pe plafon, anunțând ziua care venea, se simțea eliberat, singur, în sfârșit singur în cameră; se culca din nou. Dormea câteva ore, cu un somn agitat și febril, în care reîncepea adesea în vis îngrozitoarea viziune din nopțile de insomnie.

Când cobora mai târziu pentru masa de prânz, se simțea sleit de puteri ca după niște eforturi foarte mari. Abia mânca, obsedat mereu de teama de ceea ce va revedea noaptea următoare.

Totuși, știa bine că nu era o apariție, că morții nu se mai întorc, și că sufletul lui bolnav, sufletul lui obsedat de un singur gând, de o amintire de neuitat, era singura cauză a chinului lui, singurul evocator al moartei pe care o învia, pe care o chema și o ridica în fața ochilor săi unde rămânea neștearsă imaginea ei. Mai știa însă că nu se va vindeca, că nu va scăpa niciodată de persecuția sălbatică a memoriei. Se hotărî mai degrabă să moară decât să mai suporte mult timp aceste torturi.

Atunci caută cum să se omoare. Voia ceva simplu și natural, care să nu lase să se vadă că a fost sinucidere. Căci

ținea la reputația lui, la numele moștenit de la părinții săi. Dacă s-ar fi bănuț cauza morții sale, lumea s-ar fi gândit sigur la crima neelucidată, la asasinul de negăsit, și îl vor acuza repede de crimă.

Îi veni o idee bizară, aceea de a se lăsa strivit de copacul la poalele căruia o asasinase pe micuța Roque. Se hotărî deci să taie pădurea și să simuleze un accident. Dar stejarul refuză să-l strivească.

Întors acasă, pradă unei disperări violente, a luat revolverul și nu a avut curajul să apese pe trăgaci.

Sună ora mesei; a mâncat, apoi a urcat în cameră. Nu știa ce va face. Se simțea laș, după ce scăpase prima dată. Puțin mai devreme era pregătit, puternic, ferm, stăpân pe curajul și pe hotărârea lui; acum, era slab și se temea atât de moarte cât și de moartă.

Bâlbâia: „Nu voi mai îndrăzni, nu voi mai îndrăzni.” Și privea cu groază când arma de pe masă, când perdeaua care ascundea fereastra. I se părea că ceva oribil se va petrece îndată ce va muri. Ceva? Ce? Poate întâlnirea lor? Ea îl pândea, îl aștepta, îl chema, și se arăta în fiecare seară pentru a-l prinde la rândul ei, pentru a-l atrage în răzbu-narea ei, pentru a-l face să se hotărască să moară.

Începu să plângă ca un copil, repetând: „Nu voi mai îndrăzni, nu voi mai îndrăzni.” Căzu apoi în genunchi și bolborosi: „Doamne! Doamne!” fără să creadă în Dumnezeu totuși. Într-adevăr, nu mai îndrăznea să privească nici fereastra unde știa că-i ghemuită apariția, nici masa pe care strălucea revolverul.

După ce se ridică, spuse cu voce tare: „Acest lucru nu mai poate continua, trebuie să-i pun capăt.” Sunetul vocii în camera silențioasă îi dădu un frison de teamă de-a lungul membrelor; dar, pentru că nu se hotăra să ia vreo decizie, pentru că știa că degetul mâinii va refuza să apese pe

trăgaciul armei, se întoarse să-și ascundă capul sub păturile de pe pat și se gândi.

Trebuia să găsească ceva care să-l oblige să moară, să inventeze o viclenie față de el însuși care nu i-ar mai permite nicio ezitare, nicio amânare, niciun posibil regret. Îi invidia pe condamnații la moarte duși la eșafod în mijlocul soldaților. Oh! dacă ar putea ruga pe cineva să tragă! Dacă ar putea, mărturisind starea sufletului său, mărturisindu-și crima unui prieten sigur, care nu l-ar divulga, să obțină moartea de la acesta! Dar cui să ceară acest serviciu? Cui? Căuta printre oamenii pe care-i cunoștea. Medicul? Nu. El sigur ar povesti mai târziu. Deodată o idee bizară îi trecu prin minte. Îi va scrie judecătorului de anchetă, pe care-l cunoștea foarte bine, pentru a se denunța. În această scrisoare îi va spune tot, și crima, și torturile pe care le-a îndurat, și hotărârea lui de a muri, și ezitățile sale, și modalitatea pe care o folosea pentru a-și forța curajul slăbit. Îl va ruga să distrugă scrisoarea imediat ce va afla că vinovatul s-a pedepsit. Renardet putea să conteze pe acest magistrat, îl știa sigur pe el, discret, incapabil de un cuvânt nesocotit. Era unul din acei oameni care au o conștiință inflexibilă guvernată, construită și reglată doar de rațiune.

Abia formulase acest proiect că o bucurie bizară îi cuprinse sufletul. Acum era liniștit. Va scrie scrisoarea încet, apoi, în zori, o va pune în cutia de scrisori fixată pe peretele fermei. Va urca în turn pentru a vedea poștașul și, după ce va pleca omul cu bluza albastră, se va arunca, cu capul în jos, pe stâncile pe care se sprijinea fundația. Va avea grijă să fie văzut mai întâi de muncitorii care tăiau pădurea. Ar putea deci să se cațere pe treapta ieșită în afară, pe care se afla catargul drapelului ridicat în zile de sărbătoare. Va rupe acest stâlp dintr-o lovitură și se va arunca în gol cu el. Cum să te îndoiești că n-a fost un accident? Se va omorî pe loc, date fiind greutatea sa și înălțimea turnului.

Coborî imediat din pat, se așeză la masă și începu să scrie. Nu uită nimic, niciun detaliu al crimei, niciun detaliu al vieții sale înspăimântate, niciun detaliu din torturile sufletului său. Încheie scrisoarea anunțând că s-a condamnat el însuși, că-l va executa pe criminal, și rugându-și prietenul, vechiul său prieten, să aibă grijă ca memoria lui să nu fie pătată niciodată.

Terminând scrisoarea, își dădu seama că se luminase de ziuă. Închise plicul, îl sigilă, scrise adresa, apoi coborî cu pași ușori, alergă până la cutiuța albă lipită pe perete, la colțul fermei. După ce aruncă această hârtie care-i irita mâna, se întoarse repede, încuie ușa cea mare, și urcă în turn pentru a aștepta trecerea poștașului care va lua condamnarea lui la moarte.

Acum se simțea calm, eliberat, salvat.

Un vânt rece, uscat, un vânt de gheață îi trecu peste față. Îl inspiră cu lăcomie, cu gura deschisă, bându-i mângâierea înghețată. Cerul era roșu, de un roșu aprins, de un roșu de iarnă, și toată câmpia albă de promoroacă strălucea sub primele raze de soare, ca și cum ar fi fost pudrată cu sticlă pisată. În picioare, cu capul descoperit, Renardet privea ținutul vast: câmpul la stânga și la dreapta satul ale cărui hornuri începeau să fumege pentru masa de dimineață.

La picioarele lui vedea curgând râul Brindille, printre stâncile de care se va zdrobi curând. În această dimineață înghețată se simțea renăscând și plin de forță, plin de viață. Lumina îl scălda, îl înconjura, îl pătrundea ca o speranță. Mii de amintiri îl asaltau, amintiri despre dimineți identice, despre mersul rapid pe pământul tare care răsuna sub pașii lui, despre vânătorile fericite pe malurile iazurilor unde dorm rațele sălbatice. Toate lucrurile bune pe care le iubea, toate lucrurile bune din viața lui veneau repede în amintirea lui, îl îmboldeau spre noi dorințe, trezeau toate poftele viguroase ale unui corp activ și puternic.

Și urma să moară? De ce? Urma să se omoare în mod stupid pentru că se temea de o umbră? de nimic? Era bogat și încă tânăr. Ce nebunie! Pentru a uita, i-ar fi fost suficiente o distracție, o plecare, o călătorie. În această noapte, nu o mai văzuse pentru că gândul său preocupat se îndreptase spre altceva. Poate nu o va mai revedea. Și dacă ea îl mai bântuia în această casă, sigur nu-l va urmări în altă parte. Pământul era mare și viitorul lung. De ce să moară?

Privirea îi rătăcea pe câmp și zări o pată albastră pe cărarea care se afla de-a lungul râului Brindille. Era Médéric care aducea scrisorile din oraș și le lua pe cele din sat.

Renardet tresări, simți o durere și se repezi pe scara în melc pentru a recupera scrisoarea, pentru a i-o cere poștașului. Acum nu-i mai păsa că este văzut; alergă prin iarba în care mustea promoroaca din timpul nopții și ajunse în fața cutiei poștale, la colțul fermei, în același timp cu poștașul.

Omul deschisese ușița de lemn și lua de acolo hârtiile depuse de locuitorii satului.

Renardet îi spuse:

„Bună ziua, Médéric.

— Bună ziua, dom'le primar.

— Știi, Médéric, am pus în cutie o scrisoare de care am nevoie. Vreau să-ți cer să mi-o înapoiezi.

— Bine, dom'le primar, o să v-o dau.”

Și poștașul ridică privirile. Rămase stupefiat în fața chipului lui Renardet; avea obrajii vineții, privirea tulbure, cu cearcâne negre, ca înfundată în cap, părul în dezordine, barba încâlcită, cravata desfăcută. Se vedea că nu dormise deloc. Bărbatul întrebă: „Sunteți bolnav, dom'le primar?”

Înțelegând că aspectul lui trebuie să fi fost ciudat, celălalt, pierzându-și siguranța, bâigui: „Nu...nu. Doar că abia am coborât din pat pentru a-ți cere această scrisoare... Dormeam... Înțelegi?”

O bănuială vagă îi trecu prin minte fostului soldat.

Continuă: „Ce scrisoare?

— Cea pe care mi-o vei înapoia.”

Médéric ezita acum, atitudinea primarului nu i se părea normală. Poate era un secret în această scrisoare, un secret politic. Știa că Renardet nu era republican și cunoștea toate trucurile și toate șiretlicurile folosite la alegeri.

Întrebă: „Cui îi este adresată această scrisoare?

— Domnului Putoin, judecătorul anchetator; știi, domnul Putoin, prietenul meu.”

Poștașul caută printre plicuri și îl găsi pe cel cerut. Începu să-l privească, să-l răsucească între degete, perplex, foarte tulburat de teama de a nu comite o greșeală gravă sau de a nu-și face un dușman din primar.

Văzându-i ezitarea, Renardet făcu o mișcare pentru a apuca scrisoarea și a i-o smulge din mână. Acest gest brusc îl convinse pe Médéric că era vorba de un secret important și se hotărî să-și facă datoria cu orice preț.

Aruncă deci scrisoarea în geantă și o închise, spunând:

„Nu, nu pot, dom'le primar. Din moment ce era adresată justiției, nu pot.”

O spaimă îngrozitoare îi strânse inima lui Renardet, care bâigui:

„Dar mă cunoști. Îmi poți recunoaște scrisul. Îți spun că am nevoie de această scrisoare.

— Nu pot.

— Hai, Médéric, știi că nu sunt capabil să te înșel, îți spun că am nevoie de ea.

— Nu. Nu pot.”

Un frison de mânie trecu prin sufletul violent al lui Renardet.

„Ei drăcie, ai grijă! Știi că nu glumesc și că pot să te dau afară și chiar fără întârziere. Și-apoi sunt primarul localității și-ți ordon să-mi dai înapoi această scrisoare.”

Poștașul răspunse cu hotărâre: „Nu, nu pot, dom'le primar.”

Pierzându-și capul, Renardet îl apucă de brațe pentru a-i lua geanta; dar bărbatul se debarasă dintr-o smucitură și, dându-se înapoi, ridică bastonul lui mare de ilex. Tot calm, spuse: „Oh! nu mă atingeți, dom'le primar, sau vă lovesc. Fiți atent! Eu îmi fac datoria.”

Simțindu-se pierdut, Renardet deveni brusc umil, blând, implorând ca un copil care plânge.

„Hai, hai, prietene, dă-mi înapoi scrisoarea și te voi recompensa, îți voi da bani, uite, uite, îți voi da o sută de franci, auzi, o sută de franci.”

Bărbatul îi întoarse spatele și plecă.

Renardet îl urma, gâfâind, bâiguind:

„Médéric, Médéric, ascultă-mă, îți voi da o mie de franci, auzi, o mie de franci.”

Celălalt continua să meargă fără să răspundă. Renardet continuă:

„Îți voi da o avere... auzi, tot ce vrei... Cincizeci de mii de franci... Cincizeci de mii de franci pentru această scrisoare... Ce-ți pasă? Nu vrei? Ei bine, o sută de mii... gândește-te... o sută de mii de franci...înțelegi?”

Poștașul se întoarse, cu fața dură, cu privirea severă:

„Destul sau voi repeta în fața justiției ceea ce tocmai mi-ați spus.”

Renardet se opri brusc. Se terminase. Nu mai spera. Se întoarse și alergă spre casă, galopând ca un animal vânat.

Médéric se opri și privi cu stupefacție această fugă. Îl văzu pe primar intrând în casă și așteptă ca și cum ceva surprinzător se va întâmpla.

Într-adevăr, în curând silueta înaltă a lui Renardet apăru în vârful turnului Renard. Alerga ca un nebun în jurul platformei; apoi, apucă stâlpul drapelului și-l scutură cu furie,

fără să reușească să-l rupă. Apoi, brusc, asemenea unui înotător care plonjează, se aruncă în gol, cu mâinile înainte.

Médéric alergă pentru a-l ajuta. Traversând parcul, văzu tăietorii care se duceau la muncă. Îi strigă, spunându-le despre accident; la baza zidurilor, au găsit un corp însângerat al cărui cap se zdrobise de o stâncă. Râul Brindille înconjura această stâncă și, pe apa mai lată în acest loc, limpede și liniștită se vedea curgând un fir roz de creier și de sânge amestecate.

Nebuna

Uitați, spuse domnul Mathieu d'Endolin, becațele îmi amintesc o poveste sinistră din timpul războiului.

Știți proprietatea mea din foburgul Cormeil. Locuiam acolo în timpul venirii prusacilor.

Aveam pe atunci ca vecină un fel de nebună, a cărei minte se rătăcise sub loviturile nenorocirii. Cândva, la vârsta de douăzeci și cinci de ani, își pierduse, într-o singură lună, soțul și copilul nou-născut.

Când moartea a intrat o dată într-o casă, se întoarce întotdeauna aproape imediat, ca și cum ar ști ușa.

Biata tânără femeie, trăsniță de durere, căzu la pat și deliră câteva săptămâni. Apoi, un fel de indiferență calmă urmă acestei crize violente; rămase nemișcată, abia mânca, mișcându-și doar ochii. De fiecare dată când voiau s-o ridice din pat, țipa de parcă ar fi omorât-o. Au lăsat-o deci culcată, dând-o jos din pat doar pentru a-i face toaleta și pentru a-i întoarce salteaua.

O bună bătrână rămase cu ea, făcând-o să bea ceva din când în când, sau să mestece puțină carne rece. Ce se petrecea în acest suflet disperat? Nu s-a știut niciodată, pentru că nu mai vorbea. Se gândea la morți? Visa cu tristețe fără vreo amintire precisă? Sau poate gândirea ei distrusă rămânea imobilă ca o apă fără valuri?

Timp de cincisprezece ani, rămase astfel închisă și inertă.

Veni războiul și în primele zile ale lui decembrie, prusacii intrară în Corneil.

Îmi amintesc ca și cum ar fi fost ieri. Era un ger de crăpau pietrele și eram și eu întins într-un fotoliu, imobilizat de gută, când am auzit bătaia grea și ritmată a pașilor lor. I-am văzut trecând de la fereastra mea.

Defilau interminabil, toți la fel, cu acea mișcare de marionetă care le era caracteristică. Apoi șefii își repartizară oamenii la localnici. Eu am avut șaptesprezece. Vecina, nebuna, avea doisprezece, dintre care unul era comandant, un adevărat soldățoi, violent și ursuz.

În primele zile, totul decurse normal. I se spusese ofițerului de alături că femeia era nebună; nu se neliniști deloc. Dar, destul de repede, această femeie pe care nu o vedea niciodată, îl irită. Se informă despre boala ei; i se răspunse că gazda lui era la pat de cincisprezece ani în urma unei nenorociri. Sigur nu crezu nimic și se gândi că biata nebună nu părăsea patul din mândrie, pentru a nu-i vedea pe prusaci, pentru a nu le vorbi și pentru a nu-i atinge.

Ceru ca ea să-l primească; fu introdus în camera ei. Întrebă pe un ton brusc:

„V-aș ruga, doamnă, să vă sculați și să coborâți pentru a vă vedea.”

Întoarse spre el niște ochi confuzi, niște ochi goi și nu răspunse.

El continuă:

„Nu voi tolera insolența. Dacă nu vă sculați de bună-voie, voi găsi un mijloc de a vă face să vă plimbați singură.”

Ea nu făcu niciun gest, mereu nemișcată, ca și cum nu l-ar fi văzut.

El se înfurie, considerând această tăcere drept o marcă a disprețului suprem. Și adăugă:

„Dacă nu coborâți mâine...”

Apoi ieși.

A doua zi, bătrâna bună, înnebunită, vru să o îmbrace; dar nebuna începu să urle zbatându-se. Ofițerul urcă imediat și, aruncându-se la picioarele lui, servitoarea strigă:

„Nu vrea, domnule, nu vrea. Iertați-o, este atât de nefericită!”

Sodatul rămase încurcat, neîndrăznind, în pofida mâniei sale, să-i pună pe oamenii lui să o dea jos din pat. Deodată începu să râdă și dădu ordine în germană.

Și imediat s-a văzut ieșind un detașament care ducea o saltea așa cum duci un rănit. În acest pat care nu fusese desfăcut, nebuna, tot tăcută, era liniștită, indiferentă la evenimente atâta timp cât o lăsau culcată. În spate, un bărbat ducea un pachet cu haine de damă.

Frecându-și mâinile, ofițerul spuse:

„O vom face noi dacă dumneavoastră nu puteți să vă îmbrăcați singură și să faceți o mică plimbare.”

Apoi văzurăm îndepărtându-se cortegiul în direcția pădurii Imauville.

După două ore, soldații se întoarseră singuri.

Nebuna nu a mai fost văzută. Ce făcuseră cu ea? Unde o duseseră? Nu s-a aflat niciodată.

Zăpada cădea acum zi și noapte, acoperind câmpia și pădurile cu un lințoliu de spumă înghețată. Lupii veneau să urle până la ușile noastre.

Gândul la această femeie pierdută mă obseda; am făcut mai multe demersuri la autoritățile prusace pentru a obține informații. Era să fiu împușcat.

Primăvara se întoarse. Armata de ocupație se îndepărtă. Casa vecinei mele rămase închisă; iarba deasă creștea pe alei.

Bătrâna bună murise în timpul iernii. Nimeni nu se mai ocupa de această poveste; numai eu mă gândeam mereu.

Ce făcuseră cu această femeie? Fugise prin pădure? Au găsit-o undeva și au dus-o într-un spital fără să poată obține nicio informație de la ea? Nimic nu ușura îndoielile mele; puțin câte puțin, timpul mai liniști îngrijorarea din inima mea.

Or, toamna următoare, becațele trecură în masă; și guta mea dându-mi un mic răgaz, m-am târât până la pădure. Omorâsem deja patru sau cinci păsări cu cioc lung, când am doborât una care dispăru într-un șanț plin cu crengi. Am fost obligat să cobor pentru a lua pasărea. Am găsit-o căzută lângă un cap de mort. Și brusc amintirea nebunei îmi pătrunse în suflet ca o lovitură de pumn. Poate mulți alții muriseră în aceste păduri în acel an sinistru; dar nu știu de ce, eram sigur, sigur vă spun, că găsisem capul acelei nefericite maniace.

Brusc am înțeles, am ghicit totul. O abandonaseră pe acea saltea în pădurea rece și pustie; și, fidelă ideii ei fixe, se lăsase să moară sub pilota subțire și ușoară de zăpadă, fără să miște vreo mână sau vreun picior.

Apoi, lupii o devoraseră.

Și păsările își făcuseră cuibul cu lâna din saltea deșirată.

Am păstrat cu tristețe acest cap de mort. Și mă rog ca fiii noștri să nu vadă niciodată războiul.

Berthe

Bătrânul meu prieten (avem uneori prieteni mai bătrâni decât noi), bătrânul meu prieten, doctorul Bonnet mă invitase adesea să petrec câtva timp la el, la Riom. Nu cunoșteam deloc Auvergne și m-am hotărât să merg să-l văd pe la mijlocul verii, în anul 1876.

Am ajuns cu trenul de dimineață și prima figură pe care am văzut-o pe peronul gării a fost cea a doctorului. Era îmbrăcat în gri și avea pe cap o pălărie neagră, rotundă, din fetru moale, cu boruri late, al cărei fund, foarte înalt, se îngusta în formă de horn de șemineu, o adevărată pălărie din Auvergne care mirosea a cărbunar. Îmbrăcat așa, doctorul avea aspectul unui tânăr bătrân, cu corpul lui subțirel sub un veston deschis la culoare și cu capul lui mare cu părul alb.

Mă îmbrățișă cu veselia vizibilă pe care o au oamenii din provincie când vin prieteni doriți de mult timp, și, întinzând mâna în jurul lui, exclamă plin de mândrie: „Iată Auvergne!” Vedeam în fața mea doar un lanț de munți ale căror vârfuri, ca niște conuri tăiate, erau probabil foști vulcani.

Apoi, ridicând degetul spre numele stației scris pe fațada gării, spuse: „Riom, patria magistraților, orgoliul magistraturii, care ar fi trebuit să fie mai degrabă patria medicilor.”

Am întrebat: „De ce?”

Răspunse râzând: „De ce? Citește invers și vei avea *mori*, *mourir*... Iată tinere, de ce m-am instalat în această regiune.” Și, încântat de gluma lui, mă duse cu el, frecându-și mâinile.

Imediat după ce am băut o cană cu cafea cu lapte, a trebuit să vizitez vechiul oraș. Am admirat casa farmacistului și celelalte case celebre, toate negre, dar frumoase ca niște bibelouri cu fațadele lor din piatră sculptată. Am admirat statuia Fecioarei, patroana măcelarilor, și am ascultat, legat de acest subiect, povestea unei aventuri amuzante pe care o voi povesti altă dată. Apoi, doctorul Bonnet îmi spuse: „Îți cer acum cinci minute pentru a merge să văd o bolnavă, după care te voi duce pe colina Châtelguyon pentru a-ți arăta, înainte de masa de prânz, o vedere generală a orașului și tot lanțul Puy-de-Dome. Mă vei putea aștepta pe trotuar, doar urc și cobor.”

Mă lăsă singur în fața unuia din acele vechi hoteluri de provincie, sumbre, închise, mute, lugubre. Acesta mi se păru că are un aspect deosebit de sinistru și am descoperit repede și cauza. Toate ferestrele mari de la primul etaj erau închise pe jumătate cu obloane din lemn. Doar partea de sus se deschidea, ca și cum ar fi vrut să-i oprească pe oamenii închiși în această enormă ladă de piatră să se uite în stradă.

Când doctorul coborî, i-am împărtășit remarca mea. Răspunse: „Nu te-ai înșelat; biata ființă închisă acolo nu trebuie să vadă niciodată ce se petrece afară. Este o nebună, sau mai degrabă o idioată, sau, și mai simplu, ceea ce numiți voi normanzii un om *sărac cu duhul*. „Ah! asta chiar că este o poveste lugubră, și, în același timp, un caz patologic cu totul deosebit. Vrei să-ți povestesc?”

Am acceptat. Atunci el continuă:

*

Iată. În urmă cu douăzeci de ani, proprietarii acestui hotel, pacienții mei, au avut un copil, o fată la fel cu toate fetele.

Mi-am dat seama repede că, deși corpul copilului se dezvolta de minune, inteligența îi rămânea inertă.

Merse în picioare foarte devreme, dar refuză categoric să vorbească. La început, am crezut că este surdă; am constatat apoi

că aude perfect, dar că nu înțelege. Zgomotele puternice o făceau să tresară, o speriau fără ca ea să-și dea seama din ce cauză.

Crescu. Era superbă și mută, mută din lipsă de inteligență. Am încercat pe toate căile să aduc puțină gândire în acest cap; nu am reușit. Mi s-a părut că observ că o recunoaște pe doică; după ce a înțărcat-o, nu și-a mai recunoscut mama. Nu a știut niciodată să spună acest cuvânt, primul pe care-l pronunță copiii și ultimul pe care-l șoptesc soldații care mor pe câmpul de luptă: mamă! Încerca uneori niște bâlbâieli, niște scâncete, nimic mai mult.

Când era vreme frumoasă, râdea tot timpul, scoțând strigăte ușoare pe care le puteai compara cu ciripiri de păsări; când ploua, plângea și, gemea într-un mod sumbru, înspăimântător precum scheunatul câinilor care urlă a moarte.

Îi plăcea să se tăvălească în iarbă, precum animalele tinere, să alerge ca o nebună și bătea din palme în fiecare dimineață dacă vedea soarele intrând în camera ei. Când cineva deschidea fereastra, bătea din mâini, agitându-se în patul ei pentru a o îmbrăca imediat.

Părea să nu facă nicio deosebire între oameni, între mama și doica ei, între mine și tatăl ei, între vizitiu și bucătăreasă.

Îi iubeam pe părinții ei, atât de nefericiți, și mergeam aproape zilnic să îi văd. Luam cina adesea la ei, ceea ce mi-a permis să văd că Berthe (o botezaseră Berthe) părea să recunoască mâncărurile și să le prefere pe unele dintre ele.

Avea atunci doisprezece ani. Era formată ca o fată de optsprezece ani și era mai înaltă decât mine.

Mi-a venit ideea să-i dezvolt lăcomia și să încerc, pe această cale, să-i introduc în minte nuanțe, să o forțez prin diferența gusturilor, prin gamele de arome, dacă nu la raționamente, măcar la distincții instinctive, dar care ar fi constituit deja un fel de muncă materială a minții.

Făcând apel la pasiunile ei și alegându-le cu grijă pe cele care ar fi putut să ne ajute, trebuia apoi să obținem un fel de respingere a corpului în favoarea inteligenței, și să mărim treptat funcționarea insensibilă a creierului ei.

Într-o zi, i-am pus în față două farfurii, una cu supă, cealaltă cu cremă de vanilie, foarte dulce. Am pus-o să guste alternativ din amândouă. Am lăsat-o să aleagă. A mâncat crema de vanilie.

În scurt timp am făcut-o foarte lacomă, atât de lacomă încât părea să aibă în cap doar ideea, sau mai degrabă dorința de a mânca. Recunoștea perfect mâncărurile, întindea mâna spre cele care-i plăceau și le mânca lacom. Plângea când îi erau luate.

M-am gândit atunci să o învăț să vină în sufragerie la clinchetul clopoțelului. A durat mult, dar am reușit totuși. Se stabilise desigur, în înțelegerea ei confuză, o legătură între sunet și gust, adică un raport între două simțuri, un apel de la unul la celălalt și, în consecință, un fel de înlănțuire de idei, dacă putem numi idee acest fel de liniuță de unire instinctivă între două funcții organice.

Am împins mai departe experimentul meu și am învățat-o – cu câtă greutate! – să recunoască ora meselor pe cadranul pendulei.

Mult timp mi-a fost imposibil să-i fixeze atenția pe limbile pendulei, dar am reușit să o fac să observe soneria. Modalitatea pe care am folosit-o a fost simplă: am suprimat clopoțelul și toată lumea se ridica să meargă la masă când ciocănelul de cupru bătea ora douăsprezece.

De exemplu, am încercat degeaba să o învăț să numere bătăile. Se năpustea la ușă de câte ori auzea sunetul; dar, puțin câte puțin, a trebuit să-și dea seama că nu toate sunetele aveau aceeași valoare din punct de vedere al meselor; și privirea ei, ghidată de auz, se fixa adesea pe cadran.

Remarcând acest lucru, am avut grijă ca, în fiecare zi, la ora douăsprezece și la ora șase seara, am avut grijă să meargă să pună degetul pe cifra doisprezece și pe cifra șase, îndată ce sosea momentul așteptat de ea; mi-am dat seama repede că urmărea alternativ deplasarea brațelor mici de cupru pe care le rotisem adesea în prezența ei.

Înțelesese! Ar trebui să spun de fapt sesizase. Reușisem să fac să intre în ea cunoașterea, sau mai degrabă senzația orei, așa cum reușești acest lucru cu crapi care n-au totuși obișnuința pendulelor, dându-le să mănânce în fiecare zi la aceeași oră.

O dată obținut acest rezultat, toate instrumentele de ceasornicărie existente în casă îi captară atenția în mod exclusiv. Își petrecea timpul privindu-le, ascultându-le, așteptând orele. Se întâmplă chiar un lucru amuzant. Soneria unei frumoase pendule Louis XVI atârnată deasupra căpătâiului patului, se defectase și ea observă acest lucru. Aștepta de douăzeci de minute, cu privirea pe limba ceasului, ca soneria să anunțe ora zece. Când limba a depășit ora zece, a fost foarte mirată că nu aude nimic, atât de mirată încât se așeză, tulburată sigur de una din acele emoții violente care ne cuprind în fața marilor catastrofe. Și a avut răbdarea bizară de a rămâne în fața pendulei până la ora unsprezece pentru a vedea ce se va întâmpla. În mod natural, nu a auzit nimic; atunci, cuprinsă fie de furia nebună a ființei înșelate, fie de spaima ființei speriate de un mister de temut, fie de nerăbdarea furioasă a ființei pasionate care întâlnește un obstacol, apucă vătraiul și lovi pendula cu atâta putere încât o făcu bucățele într-o secundă.

Deci creierul ei funcționa, calcula, într-un mod obscur desigur, și într-o limită foarte restrânsă, căci nu reușisem să o fac să deosebească persoanele așa cum distingea orele. Pentru a obține de la ea un progres al inteligenței, trebuia să fac apel la pasiunile ei, în sensul material al cuvântului.

Din păcate, am avut repede o altă dovadă teribilă.

Se făcuse superbă; era într-adevăr un model al rasei, o Venus admirabilă și stupidă.

Acum avea șaisprezece ani și rar mai văzusem o asemenea perfecțiune a formelor, o asemenea suplețe și o asemenea regularitate a trăsăturilor. Am spus o Venus, da, o Venus blondă, grasă, viguroasă, cu ochi mari limpezi și goi, albaștri ca floarea de in, și o gură mare, cu buze rotunde, o gură de gurmandă, de senzuală, o gură de sărutat.

Or, într-o dimineață, tatăl ei veni la mine cu o figură aparte și, așezându-se fără măcar să-mi răspundă la salut, spuse:

„Trebuie să vă vorbesc despre un lucru foarte important. Am putea... am putea să o mărităm pe Berthe?”

Am tresărit de mirare și am exclamat: „Să o mărităm pe Berthe? Este imposibil.”

El continuă: „Da.. știu... dar gândiți-vă... doctore... poate... noi am sperat... dacă ar avea copii... ar fi pentru ea o mare schimbare, o mare fericire și... cine știe dacă mintea ei nu s-ar trezi datorită maternității?...”

Am rămas perplex. Era just. S-ar fi putut ca acest lucru atât de nou, ca acel admirabil instinct al mamelor care palpită în inima animalelor ca și în inima femeilor, care o determină pe găină să se arunce în fața botului câinelui pentru a-și apăra puii, să ducă la o revoltă, la o tulburare în această minte inertă și să pornească mecanismul imobil al gândirii sale.

Mi-am amintit de altfel un exemplu personal. Cu câțiva ani înainte, avusesem o cățelușă de vânătoare atât de proastă încât nu puteam obține nimic de la ea. A avut pui și, de la o zi la alta, a devenit nu mai inteligentă, dar aproape la fel cu mulți câini nu prea dezvoltați.

Abia întrevăzusem această posibilitate, că dorința de a o mărita pe Berthe crescuse în mintea mea, nu din prietenie pentru ea și pentru bieții ei părinți, cât din curiozitate științifică. Ce s-ar putea întâmpla? Era o problemă deosebită.

I-am răspuns deci tatălui:

„Poate aveți dreptate... putem încerca... Încercați... dar... dar... nu veți găsi niciodată un bărbat care să consimtă.”

Spuse, cu jumătate de voce:

„Am pe cineva.”

Am fost stupefiat. Am bâiguit: „Cineva cum trebuie?... cineva din lumea dumneavoastră?...”

Răspunse: „Da, exact.

— Ah! Și... pot să vă întreb numele?

— Tocmai voiam să vi-l spun și pentru a mă sfătui cu dumneavoastră. Este domnul Gaston du Boys de Lucelles.”

Era cât pe ce să strig: „Ticălosul!” dar am tăcut și, după o scurtă pauză, am spus:

„Da, foarte bine. Nu văd niciun inconvenient.”

Bietul om îmi strânse mâinile.” O vom mărita luna viitoare”. spuse el.

Domnul Gaston du Boys de Lucelles era o lichea de familie bună care, după ce a mâncat moștenirea paternă și după ce a făcut datorii prin mii de mijloace nedelicate, căuta o altă modalitate de a face rost de bani.

O găsisese acum pe aceasta.

Băiat frumos, prezentabil, dar petrecăreț, din acea rasă odioasă a petrecăreților de provincie, mi se păru că promite un soț suficient, de care se vor debarasa apoi dându-i o pensie.

Veni la ei acasă pentru a face curte și pentru a se împăuna în fața aceste frumoase fete idioate, care părea să-i placă. Îi aducea flori, îi săruta mâinile, se așeza la picioarele ei și o privea cu ochi tandri; dar ea nu dădea importanță nici uneia din atențiile lui și nu-l deosebea deloc de celelalte persoane care trăiau în jurul ei.

Căsătoria avu loc.

Înțelegeți până unde mergea curiozitatea mea.

Mersei a doua zi să o văd pe Berthe, să pândesc pe chipul ei dacă ceva tresărise în ea. Dar am găsit-o la fel ca-n toate celelalte zile, preocupată doar de pendulă și de mâncare. Dimpotrivă, el părea foarte îndrăgostit și căuta să trezească veselia și afecțiunea soției sale prin mici jocuri și giumbușlucuri pe care le folosim cu pisicuții. Nu găsise nimic mai bun.

Am început să fac vizite frecvente tinerilor căsătoriți și mi-am dat seama repede că tânăra își recunoștea soțul și îi arunca priviri avide, priviri pe care le avusese până atunci doar pentru mâncare.

Îi urmărea mișcările, îi recunoștea pasul pe scări sau în camerele învecinate, bătea din mâini când intra și chipul ei transfigurat se lumina cu o flacără de fericire profundă și de dorință.

Îl iubea cu tot corpul, cu tot sufletul, cu tot sufletul ei infirm, cu toată inima, cu toată inima ei de animal recunoscător.

Era într-adevăr o imagine admirabilă și naivă a pasiunii simple, a pasiunii carnale și pudice totuși, așa cum natura o pusese în ființe înainte ca omul să o fi complicat și desfigurat prin toate nuanțele sentimentului.

Dar el se plictisi repede de această frumoasă creatură ardentă și mută. Mai petrecea cu ea doar câteva ore pe zi, considerând suficient faptul că-i dădea nopțile.

Și ea începu să sufere.

De dimineață până seara, îl aștepta, cu ochii ațintiți pe pendulă, neglijând chiar și mesele, căci el mânca mereu în oraș, la Clermont, la Châtelguyon, la Royat, oriunde numai să nu se întoarcă acasă.

Ea slăbi.

Orice alt gând, orice altă dorință, orice altă așteptare, orice altă speranță confuză dispăruseră din mintea ei; și orele când nu-l vedea deloc deveneau pentru ea ore de supliciu atroce. În curând, el nu mai dormi noaptea acasă.

Își petrecea serile la cazinoul din Royat, cu femei și se întorcea acasă în zori.

Ea refuza să meargă în pat înainte de întoarcerea lui. Stătea nemișcată pe un scaun, cu privirile fixate pe limbile din cupru ale pendulei, care se roteau, se roteau lent și regulat, în jurul cadranului din faianță pe care erau scrise cifrele.

Auzea de departe tropotul calului său, se ridica dintr-o săritură, apoi, când el intra în cameră, se ridica, cu un gest de fantomă, cu degetul spre pendulă, ca pentru a-i spune: „Uite ce târziu este!” Și lui începuse să-i fie frică de această idioată îndrăgostită și geloasă; se enerva așa cum fac brutele. Într-o seară o lovi.

Au venit să mă caute. Ea se zbătea, urlând, într-o oribilă criză de suferință, de mânie, de pasiune, nici eu nu știu. Putem ști ce se petrece în aceste minți rudimentare?

Am calmat-o cu injecții cu morfină; i-am interzis să-l revadă pe acest bărbat pentru că înțelesesem că această căsătorie o va omorî.

Atunci înnebuni. Da, dragul meu, această idioată înnebunise. Se gândește tot timpul la el și îl așteaptă. În acest moment, îl așteaptă toată ziua și toată noaptea, trează sau adormită. Pentru că am văzut că slăbește și pentru că privirea ei rămâne lipită de cadranul pendulelor, am pus să fie scoase din casă toate aceste aparate care măsoară timpul. I-am luat astfel posibilitatea de a număra orele și de a căuta la nesfârșit, în obscure amintiri, momentul în care el venea acasă altădată. Cu timpul, sper să distrug în ea amintirea, să sting lucirea de gândire pe care o aprinsesem atât de greu.

Ieri, am făcut o experiență. I-am oferit ceasul meu. L-a luat, l-a privit câțva timp, apoi a început să țipe într-un mod înfiorător, ca și cum vederea acestui mic instrument i-ar fi trezit brusc memoria care începuse să dispară.

Acum este slabă, slabă de-i plângi de milă, cu ochii

adânciți în orbite și strălucitori. Merge tot timpul, ca un animal în cușcă.

Am cerut să fie puse gratii și obloane înalte la ferestre, scaunele să fie fixate de podea pentru a o împiedica să se mai uite în stradă dacă el se întoarce acasă.

Oh!bieții părinți! Ce viață vor fi avut!

Ajunseserăm pe colină. Doctorul se întoarce și-mi spuse: „Privește Riom de aici!”

Orașul, sumbru, avea aspectul orașelor vechi. În spate, cât vedeai cu ochii, se întindea o câmpie verde, împădurită, populată de sate și orașe și înecată într-un fin abur bleu care făcea orizontul fermecător. La dreapta mea, în depărtare, munții înalți se prelungeau cu o suită de vârfuri rotunde sau ascuțite ca niște vârfuri de sabie.

Doctorul începu să enumere localitățile și vârfurile, spunându-mi povestea fiecăreia și fiecăruia.

Eu nu ascultam, mă gândeam doar la nebună, nu o vedeam decât pe ea. Părea să planeze, ca un spirit lugubru, peste acest ținut vast.

Am întrebat brusc:

„Ce s-a întâmplat cu soțul?”

Puțin surprins, după ce a ezitat, prietenul meu răspunse:

„Trăiește la Royat din pensia pe care i-au dat-o. Este fericit, chefuiește.”

Când ne întorceam cu pași mici, întristați amândoi și tăcuți, o șaretă englezească, care venea din spatele nostru, trecu pe lângă noi cu viteză, la trapul unui pur-sânge.

Doctorul mă prinse de braț.

„Iată-l!” spuse el.

Nu am văzut decât o pălărie de fetru gri, înclinată pe-o parte, deasupra a doi umeri lați, fugind într-un nor de praf.

Doamna Hermet

Nebunii mă atrag. Acești oameni trăiesc vise bizare într-o zonă, în acel nor de nepătruns al demenței, unde tot ce au văzut pe pământ, tot ce au iubit, tot ce au făcut reîncepe pentru ei într-o existență imaginată, în afara tuturor legilor care guvernează lucrurile și care conduc gândirea umană.

Pentru ei imposibilul nu mai există, neverosimilul dispare, feericul devine constant și supranaturalul familiar. Logica, această veche barieră, rațiunea, acest zid străvechi, bunul simț, această veche rampă a ideilor, se rup, se prăbușesc, se dărâmă în fața imaginației lor lăsată în libertate, scăpată din zona limitată a fanteziei și care face salturi fabuloase, fără ca nimic să o oprească. Pentru ei totul se întâmplă și se poate întâmpla. Nu fac nici un efort pentru a învinge evenimentele, pentru a îmblânzi rezistențele, pentru a răsturna obstacolele. Este de ajuns un capriciu al voinței lor iluzorii pentru a fi prinți, împărați sau zei, pentru a poseda toate bogățiile lumii, toate lucrurile savuroase ale vieții, pentru a se bucura de toate plăcerile, pentru a fi mereu puternici, mereu frumoși, veșnic tineri, mereu iubiți! Numai ei pot fi fericiți pe pământ, căci, pentru ei, Realitatea nu mai există. Îmi place să mă aplec asupra spiritului lor vagabond, așa cum te apleci peste o prăpastie în fundul căreia se frământă un torent necunoscut, care nu se știe de unde vine și nici încotro se duce.

Dar nu servește la nimic să te apleci peste prăpăstii, căci nu se va ști niciodată de unde vine această apă și nici

încotro se îndreaptă. În fond, nu este decât o apă asemănătoare celei care curge la suprafață și a o vedea nu ne spune mare lucru.

Nu servește la nimic nici să te apleci asupra spiritului nebunilor, căci ideile lor cele mai bizare nu sunt de fapt decât idei deja cunoscute, numai că sunt stranii pentru că ele nu mai sunt guvernate de Rațiune. Sursa lor capricioasă ne încurcă prin surpriză, pentru că nu o vedem izvorând. Fără îndoială că a fost de ajuns să cadă o pietricică în cursul ei pentru a provoca aceste agitații. Cu toate acestea, nebunii mă atrag mereu și mă întorc mereu la ei atras de acest mister banal al demenței.

Or, într-o zi, pe când vizitam unul din azilurile lor, medicul care mă-nsoțea îmi spuse:

„Iată, vă voi arăta un caz interesant.”

Ceru să fie deschisă ușa unei camere, în care o femeie de aproximativ patruzeci de ani, încă frumoasă, așezată pe un fotoliu mare, își privea cu încăpățănare chipul într-o oglinjoară.

Imediat ce ne văzu, se ridică, alergă în fundul camerei pentru a lua un voal aruncat pe un scaun, își acoperi cu multă atenție chipul, apoi se întoarse, răspunzând cu o înclinare a capului salutului nostru.

„Ei, bine! Spuse doctorul, cum vă mai simțiți în această dimineață?”

Ea scoase un suspin profund.

„Oh! Rău, foarte rău, domnule, petele se măresc în fiecare zi.”

El răspunse cu un aer convins:

„Ba nu, ba nu, vă asigur că vă înșelați.”

Ea se apropie de el pentru a murmura:

„Nu. Sunt sigură. Am numărat zece găuri în plus în această dimineață, trei pe obrazul drept, patru pe obrazul

stâng și trei pe frunte. Este îngrozitor, îngrozitor! Nu voi mai îndrăzni să mă arăt nimănui, nici chiar fiului meu, nu, nici măcar lui! Sunt pierdută, sunt desfigurată pentru totdeauna.”

Căzu din nou pe fotoliu și începu să hohotească.

Medicul luă un scaun, se așază aproape de ea și îi spuse cu o voce blândă, consolatoare:

„Să vedem, arătați-mi, vă asigur că nu-i nimic. Voi face să dispară totul doar cu o simplă cauterizare.”

Ea răspunse „nu”, doar dând din cap, fără nici un cuvânt. El vru să-i atingă voalul, dar ea îl apucă atât de strâns cu mâinile, încât degetele îi intrară în el.

Doctorul reîncepu să o îndemne să se calmeze.

„Să vedem, știți bine că îndepărtez de fiecare dată aceste găuri urâte și că nu se mai văd deloc după ce le-am îngrijit. Dacă nu mi le arătați, nu vă voi putea vindeca.”

Ea murmură:

„Dumneavoastră vreau să vi le arăt, dar nu-l cunosc pe acest domn care vă însoțește.”

„Este și el un medic care vă va îngriji mult mai bine decât mine.”

Atunci ea îl lăsă să-i descopere chipul, dar teama, emoția, rușinea de a fi văzută o făceau să roșească până la pielea gâtului, care se înfunda în rochie. Cobora privirile, își întorcea fața, când la dreapta, când la stânga, pentru a evita privirile noastre și mormăia:

„Oh! Sufăr îngrozitor să fiu văzută așa! Este oribil, nu-i așa? Este oribil?”

O contemplam foarte surprins, căci nu avea nimic pe față, nici o urmă, nici o pată, nici un semn, nici o cicatrice.

Se întoarse spre mine, tot cu privirile plecate și-mi spuse: „Am contactat această boală înspăimântătoare îngrijindu-l pe fiul meu, domnule. I-am dat frumusețea mea

bietului meu copil. În fine, mi-am făcut datoria, conștiința mea este liniștită. Dacă sufăr, numai Dumnezeu o știe.”

Doctorul scoase din buzunar o pensulă mică de acuarelist.

„Lăsați-mă, spuse el, voi aranja totul.”

Îi întinse obrazul drept și el începu să-l atingă ușor, de parcă ar fi aplicat mici puncte de culoare. Făcu la fel și pe obrazul stâng, apoi pe bărbie, apoi pe frunte; apoi exclamă:

„Priviți, nu mai aveți nimic, nimic.”

Ea luă oglinda, se contemplă îndelung, cu o atenție profundă, o atenție ascuțită, cu un violent efort al întregului ei spirit, pentru a descoperi ceva, apoi suspină:

„Nu. Nu se mai vede prea mult. Vă mulțumesc infinit.”

Medicul se ridicase. O salută, mă invită să ies, mă urmă și, imediat ce ușa s-a închis, îmi spuse: „Iată povestea atroce a acestei nefericite.”

Se numește doamna Hermet. A fost foarte frumoasă, foarte cochetă, foarte iubită și i-a plăcut foarte mult viața. Era una din acele femei care nu au pe lume decât frumusețea lor și dorința de a plăcea care să le susțină, să le conducă sau să le consoleze în viață. Grija constantă pentru prospețimea ei, îngrijirea tenului, a mâinilor, a dinților, a celei mai mici părți a corpului, pe care putea să o arate, îi ocupau tot timpul și toată atenția.

A rămas văduvă, cu un fiu. Copilul a fost crescut așa cum sunt crescuți toți copiii femeilor din lume foarte admirate. Cu toate acestea, ea îl iubea.

El a crescut și ea a îmbătrânit. Nu știu dacă a văzut venind criza fatală. Asemenea atâtor femei, și-o fi privit în fiecare dimineață, ore și ore, pielea atât de fină altădată, atât de transparentă și de albă, care acum se plisează puțin sub ochi, se încrețește în mii de riduri imperceptibile, dar care se vor adânci mai mult de la o zi la alta, de la o lună la alta?

O fi văzut de asemenea mărimdu-se mereu, lent dar sigur, ridurile lungi ale frunții, acești șerpi subțiri pe care nimic nu-i oprește? O fi suferit ea tortura, abominabila tortură a oglinzii, a oglinjoarei cu mâner de argint, pe care nu te poți hotărî să o pui din nou pe masă, pe care o arunci cu furie și pe care o reiei imediat, pentru a revedea de foarte aproape odiosul și liniștitul ravagiu al bătrâneții care se apropie? S-o fi închis de zece ori, de douăzeci de ori pe zi, părăsind fără motiv salonul unde discută prietenii, pentru a urca în camera ei și, sub protecția zăvoarelor și cheilor, să privească din nou munca de distrugere a cărnii mature care se ofilește, pentru a constata cu disperare progresul ușor al răului pe care nimeni nu pare să-l vadă încă, dar pe care ea îl cunoaște bine? Ea știe unde sunt atacurile cele mai grave, cele mai profunde ale mușcăturilor vârstei. Și oglinda, oglinda rotundă în rama ei de argint cizelat, îi spune lucruri abominabile, căci ea vorbește, pare să râdă, își bate joc și îi anunță tot ce va veni, toate suferințele corpului ei și supliciul atroce al gândului ei până în ziua morții, care va fi gândul eliberării. O fi plâns, înnebunită, în genunchi, cu fruntea pe pământ și s-o fi rugat, rugat, rugat, Celui care ucide astfel ființele și nu le dă tinerețea decât pentru a face și mai dură bătrânețea, și nu le împrumută frumusețea decât pentru a o lua imediat înapoi? L-o fi rugat, implorat să facă pentru ea ce nu a făcut niciodată pentru nimeni, de a-i lăsa până în ultima zi farmecul, prospețimea și grația? Apoi, înțelegând că-l imploră în zadar pe inflexibilul Necunoscut care împinge anii, unul după altul, s-o fi zvârcolit, răsu-cindu-și brațele, pe covoarele din cameră, s-o fi dat cu capul de mobile, oprind în gât îngrozitoarele țipete de disperare?

În mod sigur suferise aceste torturi. Căci iată ce s-a întâmplat. Într-o zi (avea pe atunci treizeci și cinci de ani), fiul ei, în vârstă de cincisprezece ani, se îmbolnăvi.

Căzu la pat fără să se poată încă stabili de unde provenea suferința și care era natura ei.

Un abate, preceptorul lui, veghea lângă el și nu-l părăsea deloc, în timp ce doamna Hermet venea să afle vești doar dimineața și seara.

Dimineața, ea venea în halat, zâmbitoare, foarte parfumată deja și întreba chiar de la ușă:

„Ei, bine! Georget, te simți mai bine?”

Copilul, roșu, cu fața umflată și ros de febră, răspundea:

„Da, mămică, puțin mai bine.”

Ea rămânea câteva momente în cameră, privea sticlutele cu droguri, spunând „Ptah!” din vârful buzelor, apoi exclama brusc: „Ah! Am uitat un lucru foarte urgent” și ieșea în fugă, lăsând în urma ei mirosuri fine de parfum. Seara, apărea în rochie decoltată, și mai grăbită decât dimineața, căci era mereu în întârziere; avea doar timpul să întrebe: „Ei, bine, ce a spus medicul?”

Abatele răspundea:

„Încă nu s-a hotărât, doamnă.”

Or, într-o seară, abatele răspunse: „Doamnă, fiul dumneavoastră are vărsat de vânt.”

Scoase un țipăt de frică și fugi.

A doua zi, când camerista intră la ea în cameră, simți mai întâi un puternic miros de zahăr ars și o găsi pe stăpâna ei cu ochii deschiși, cu fața palidă de insomnie și tremurând de angoasă în pat.

Doamna Hermet întrebă imediat ce obloanele fură deschise:

„Ce face Georges?”

Oh! Astăzi, foarte rău, doamnă.”

Nu se ridică din pat decât la prânz, mâncă două ouă cu o ceașcă de ceai, de parcă ea ar fi fost bolnavă, apoi ieși și se informă la un farmacist despre metodele de apărare

contra contaminării cu variolă. Se întoarse abia la ora cinei, încărcată de fiole și se închise imediat în camera ei, unde se impregună cu dezinfectante.

Abatele o aștepta în sufragerie.

Imediat ce-l zări, ea exclamă cu o voce plină de emoție: „Ei, e bine?

Oh! Nu se simte mai bine. Doctorul este foarte îngrijorat.”

Ea începu să plângă și nu putu să mănânce, atât de tulburată era.

A doua zi, dis-de-dimineată, luă vești, care nu erau mai bune, și își petrecu toată ziua în camera în care ardeau cărbuni, care răspândeau mirosuri puternice.

În afară de aceasta, camerista ei afirmă că a auzit-o gemând toată noaptea.

Trecu astfel o săptămână întreagă fără ca ea să facă altceva decât să iasă, spre mijlocul după-amiezii, o oră sau două pentru a lua aer.

Cerea acum vești din oră în oră și plângea în hohote când erau mai proaste. În cea de-a unsprezecea zi, dimineața, abatele, care se anunțase, intră la ea, cu chipul grav și palid, și spuse, fără a se așeza pe scaunul pe care ea i-l oferea:

„Doamnă, fiul dumneavoastră se simte foarte rău și dorește să vă vadă.”

Ea se aruncă în genunchi și exclamă:

„Ah! Doamne! Doamne! Nu voi îndrăzni niciodată! Doamne! Dumnezeuul meu! Ajută-mă!”

Preotul continuă:

„Medicul nu mai are speranțe și Georges vă așteaptă!”

Apoi ieși.

După două ore, pentru că tânărul simțea că moare și pentru că o chemă din nou pe mama lui, preotul intră din

nou în camera ei și o găsi tot în genunchi, tot plângând și repetând:

„Nu pot... nu pot... Îmi este frică... nu pot...”

El încercă să o convingă, să o îmbărbăteze, să o atragă. Nu reuși decât să-i provoace o criză de nervi, care dură mult timp și care o făcu să urle.

Medicul, care revenise spre seară, a fost informat de această lașitate și declară că o va duce el de bunăvoie sau cu forța. Dar după ce a încercat cu toate argumentele, în timp ce o apuca de talie pentru a o duce la fiul ei, ea se prinse de ușă și se cramponă cu atâta forță încât nu a putut-o smulge de acolo.

Apoi, după ce i-a dat drumul, ea se prosternă la picioarele medicului, cerându-și iertare, acuzându-se că este o mizerabilă. Și țipa: „Oh! Nu va muri, spuneți-mi că nu va muri, vă rog, spuneți-i că-l iubesc, că-l ador...”

Tânărul agoniza. Văzându-se ajuns în ultimele lui clipe, el imploră să fie convinsă mama lui să vină să-și ia rămas bun.

Cu acel presentiment pe care-l au muribunzii, înțelesese totul, ghicise totul și spunea:

„Dacă nu îndrăznește să intre, rugați-o să vină pe balcon până la fereastra mea ca să o văd, ca să-mi iau rămas bun măcar printr-o privire, dacă nu pot să o sărut.”

Medicul și abatele au mers din nou la această femeie: ”Nu riscați nimic, spuneau ei, pentru că între dumneavoastră și el va fi un geam:”

Ea consimți, își acoperi capul, luă un flacon cu săruri, făcu trei pași pe balcon, apoi brusc, ascunzându-și fața în mâini, gemu: „Nu... nu... nu voi îndrăzni să-l văd... nicio-dată... îmi este prea rușine... îmi este prea frică... nu, nu pot.”

Au vrut să o târască, dar ea se ținea cu mâinile de grilaj și scotea asemenea gemete încât trecătorii de pe stradă ridicau privirile.

Și muribundul aștepta, cu ochii îndreptați spre acea fereastră, aștepta, pentru a putea muri, să vadă pentru ultima dată chipul dulce și iubit, chipul sfânt al mamei lui.

Așteptă mult timp și veni noaptea. Atunci se întoarse spre perete și nu mai spuse nici un cuvânt.

Când se luminează de ziuă, murise deja.

A doua zi, ea a înnebunit.

Moiron

Pentru că se vorbea încă despre Pranzini, domnul Maloureau, care fusese procuror general în timpul Imperiului, ne spuse:

« Oh! am cunoscut cândva un caz bizar, ciudat prin mai multe aspecte deosebite, după cum veți vedea. »

*

Eram la acel moment procuror imperial în provincie, dar și la curte, datorită tatălui meu, prim-președinte la Paris. Or, a trebuit să iau cuvântul într-o cauză rămasă celebră sub numele de Cazul învățătorului Moiron.

Domnul Moiron, învățător în nordul Franței, se bucura în toată regiunea de o reputație excelentă. Bărbat inteligent, înțelept, foarte credincios, puțin taciturn, se căsătorise în comuna Boislinot, unde-și exersa meseria. Avusese trei copii, morți unul după altul de ftizie. Începând din acel moment, păru să reverse asupra liotei de copii, de care trebuia să se ocupe, toată tandrețea ascunsă în inima lui. Cumpăra din banii lui jucărioare pentru elevii cei mai buni, pentru cei mai cuminți și pentru cei mai drăguți; îi puneă să organizeze mici gustări, îndopându-i cu dulciuri, bomboane și prăjituri. Toată lumea îl iubea și-l lăuda pe acest om cumsecade, acest suflet bun, când, succesiv, cinci dintre elevii lui muriră într-un mod bizar. Lumea s-a gândit la o epidemie datorată apei alterate din cauza secetei; au fost

căutate cauzele, fără a fi descoperite, cu atât mai mult cu cât simptomele erau foarte ciudate. Copiii păreau atinși de apatie, nu mai mâncau, acuzau dureri de burtă, mai trăiau câțva timp apoi mureau în dureri îngrozitoare.

S-a făcut autopsia ultimului mort fără să se găsească nimic. Măruntaiele trimise la Paris au fost analizate, dar nu au scos la iveală prezența vreunei substanțe toxice.

Timp de un an, nu s-a mai întâmplat nimic, apoi doi băieței, cei mai buni elevi din clasă, preferații domnului Moiron, au murit în patru zile. S-a prescris din nou examenul corpului și s-au descoperit la amândoi bucățele de sticlă pisată înfipite în organele lor. S-a ajuns la concluzia că cei doi puști mâncaseră din greșeală vreun aliment care nu fusese bine spălat. Era suficient un pahar spart deasupra unei străchini cu lapte pentru a produce acest accident îngrozitor și cazul ar fi rămas așa dacă servitoarea lui Moiron nu s-ar fi îmbolnăvit tocmai atunci. Medicul chemat constată aceleași semne morbide ca și la copiii precedenți. O interogă și obține mărturisirea că furase și mâncase bomboane cumpărate de învățător pentru elevii lui.

La ordinul parchetului, casa de la școală a fost scotocită și s-a descoperit un dulap plin cu jucării și cu dulciuri destinate copiilor. Or, aproape toate aceste dulciuri conțineau bucățele de sticlă sau bucăți de ace rupte.

Arestat imediat, Moiron păru atât de indignat și de mirat de bănuielile care planau asupra lui încât a fost cât pe ce să-l elibereze. Totuși, indiciile culpabilității sale erau evidente și combăteau în mintea mea prima mea convingere bazată pe reputația lui excelentă, pe întreaga lui viață și pe neverosimilitatea, pe absența absolută a motivelor care să ducă la o asemenea crimă.

De ce acest om bun, simplu, credincios, ar fi omorât copii, copii pe care părea să-i iubească, pe care îi răsfăța, pe

care-i îndopa cu dulciuri, pentru care cheltuia jumătate din salariu pentru jucării și bomboane?

Pentru a admite acest tact, trebuia să fie declarat nebun. Or, Moiron părea atât de rezonabil, atât de liniștit, atât de plin de rațiune și de bun simț, încât nebunia părea imposibil de dovedit.

Totuși, dovezile se înmulțiră! Se adevăra că bomboanele, prăjiturile, pastele de nalbă mare și altele luate de la producătorii de la care învățătorul se aproviziona nu conțineau niciun fragment suspect.

El pretinse atunci că un dușman necunoscut probabil că-i deschisese dulapul cu o cheie falsă pentru a introduce sticla pisată și bucățile de ace în dulciuri. Și presupuse o întreagă poveste de moștenire depinzând de moartea unui copil, moarte decisă și efectuată de vreun țăran și obținută astfel încât bănuiala să cadă pe învățător. Această brută, spunea el, nu se preocupase de ceilalți bieți copii care trebuia să moară și ei.

Era posibil. Bărbatul părea atât de sigur de el și atât de dezolat încât l-am fi achitat în mod sigur, în pofida acuzațiilor existente împotriva lui, dacă două descoperiri copleșitoare nu ar fi fost făcute una după alta.

Prima, o tabacheră plină cu sticlă pisată, tabachera lui găsită într-un sertar ascuns al biroului unde el strângea banii.

Explică și această descoperire într-un mod aproape acceptabil, ca pe o ultimă viclenie a adevăratului vinovat necunoscut, când un vânzător de la o mercerie din Saint-Marlouf se prezintă la judecătorul de anchetă pentru a-i povesti că un domn cumpărase de mai multe ori ace de la el, acele cele mai fine pe care le putea găsi, rupându-le pentru a vedea dacă-i plac.

Pus în prezența a vreo douăsprezece persoane, vânzătorul îl recunoscă imediat pe Moiron. Și ancheta scoase la

iveală faptul că într-adevăr Moiron mersese la Saint-Marlouf în zilele precizate de negustor.

Trec peste teribilele depoziții ale copiilor despre alegerea dulciurilor și despre grija ca aceștia să le mănânce în prezența lui și de a șterge orice urmă.

Exasperată, opinia publică cerea pedeapsa capitală și căpăta o forță de teroare mai mare, care stârnește orice rezistență și orice ezitare.

Moiron a fost condamnat la moarte. Apelul lui a fost respins. Nu-i mai rămânea decât să ceară grațierea. Am aflat de la tatăl meu că împăratul nu i-o va acorda.

Or, într-o dimineață, lucram în cabinetul meu când mi s-a anunțat vizita preotului închisorii.

Era un preot bătrân care cunoștea profund oamenii și care era foarte obișnuit cu criminalii. Părea tulburat, jenat, agitat. După ce am vorbit câteva minute despre unele și despre altele, ridicându-se, îmi spuse brusc:

„Dacă Moiron va fi decapitat, veți fi executat un nevinovat, domnule procuror imperial.”

Apoi, ieși fără să mă salute, lăsându-mă sub impresia profundă a acestor cuvinte. Le pronunțase într-un mod emoționant și solemn, și, pentru a salva o viață, deschisese gura închisă și pecetluită de secretul confesiunii.

O oră mai târziu plecam la Paris și tatăl meu, pe care-l prevenisem, ceru o audiență urgentă la împărat.

Am fost primit a doua zi. Majestatea sa lucra într-un salonaș, când am fost primiți. I-am expus tot cazul până la vizita preotului închisorii și tocmai voiam să i-o povestesc când o ușă se deschise în spatele fotoliului împăratului și apăru împărăteasa, care-l credea singur. Majestatea sa Napoleon o consultă. Imediat ce află faptele, ea exclamă:

„Trebuie să-l grațiezi pe acest om. Trebuie pentru că este nevinovat!”

De ce această convingere neașteptată a unei femei atât de pioase aruncă în mintea mea o îndoială teribilă?

Până atunci dorisem cu înflăcărare o comutare a pedepsei. Și brusc mă simțeam jucăria, înșelătoria unui criminal viclean care folosisese preotul și confesiunea ca ultimă cale de apărare.

Le-am expus Majestaților lor îndoielile mele. Împăratul era nehotărât, solicitat de bunătatea lui naturală și reținut de teama de a se lăsa înșelat de un ticălos, dar împărăteasa, convinsă că preotul se supusese unei solicitări divine, repeta: „Ce contează! E mai bine să salvezi un vinovat decât să omori un inocent!” Părerea ei învinse. Pedeapsa cu moartea fu comutată în muncă silnică.

Or, după câțiva ani, am aflat că Moiron, a cărui conduită exemplară în închisoarea din Toulon îi fusese adusă la cunoștință împăratului, era folosit ca servitor de directorul penitenciarului.

Apoi, mult timp nu am mai auzit vorbindu-se despre acest om.

Or, în urmă cu vreo doi ani, când îmi petreceam vara la Lille, la verișorul meu de Larielle, am fost anunțat într-o seară, în momentul în care mă pregăteam să mă așez la masă pentru a lua cina, că un preot tânăr dorea să-mi vorbească.

Am ordonat să-l lase să intre și el mă rugă să merg la un muribund care dorea neapărat să mă vadă. Acest lucru mi se întâmplase des în lunga mea carieră de magistrat și, chiar dat la o parte de Republică, uneori mai eram chemat în asemenea împrejurări.

L-am urmat deci pe preot care mă făcu să intru într-o locuință mizerabilă, la mansarda unei case muncitorești.

Am găsit acolo, pe o saltea de paie, un muribund ciudat, așezat cu spatele la perete pentru a putea respira.

Era un fel de schelet care se strâmbă, cu ochi adânci și strălucitori.

De îndată ce mă văzu, murmură:

„Nu mă recunoașteți?

— Nu.

— Sunt Moiron.”

M-am cutremurat și am întrebat:

„Învățătorul?

— Da.

— Cum de ați ajuns aici?

— Ar fi prea multe de spus. Nu mai am timp... Urma să mor... mi-au adus acest preot... și cum știam că sunteți aici, am trimis să vă caute... Vreau să mă confesez dumneavoastră... pentru că mi-ați salvat viața... odinioară.”

Strângea cu mâinile lui crispate paiele din saltea prin pânza care o acoperea. Și continuă cu o voce răgușită, puternică și joasă:

„Iată... vă datorez adevărul... dumneavoastră... căci trebuie să-l spun cuiva înainte de a părăsi acest pământ.

„Eu i-am omorât pe copii... pe toți... Eu... din răzbunare.

„Ascultați! Eram un om cinstit, foarte cinstit... foarte cinstit... foarte pur – adorându-l pe Dumnezeu – acest bun Dumnezeu – pe Dumnezeul care ne învață să iubim și nu pe falsul Dumnezeu, călăul, hoțul, criminalul care guvernează pământul. Nu făcusem niciodată rău până la comiterea acestei fapte urâte. Eram foarte pur, domnule.

„După ce m-am căsătorit, am avut copii și am început să-i iubesc cum niciodată un tată sau o mamă nu și i-au iubit pe ai lor. Eram nebun după ei. Au murit toți trei. De ce? De ce? Ce făcusem? Am simțit o revoltă, o revoltă furi-oasă; și-apoi am deschis ochii ca atunci când te trezești și am înțeles că Dumnezeu este răutăcios. De ce-mi omorâse copiii? Am deschis ochii și am văzut că-i place să omoare. Nu-i place decât asta, domnule. Nu te face să trăiești decât pentru a distruge. Dumnezeu, domnule, este un ucigaș. Are

nevoie de morți în fiecare zi. Și omoară în toate felurile pentru a se distra mai bine. El a inventat bolile, accidentele, pentru a se distra în voie de-a lungul lunilor și anilor. Apoi, când se plictisește, are epidemiile, ciuma, holera, anginele, vărsatul de vânt; știu eu tot ce-a inventat acest monstru? Și nici asta nu-i era de-ajuns, aceste rele se asemănau. Din când în când, își oferă războaie, pentru a vedea două sute de mii de soldați pe jos, striviți în sânge și noroi, crăpați, cu brațele și picioarele smulse, cu capurile sparte de ghiulele ca niște ouă care cad pe un drum.

„Și asta nu-i tot. A făcut ca oamenii să se mănânce între ei. Și apoi, pentru că oamenii au devenit mai buni, a făcut animalele sălbatice pentru a-i vedea pe oameni vânându-le, tăindu-le gâtul și hrănindu-se cu ele. Și asta nu-i tot. A făcut animalele mici care trăiesc o zi, muștele care mor cu miliardele într-o oră, furnicile pe care le strivim, și multe altele pe care nu ni le putem imagina. Și toate se omoară între ele, se vânează între ele, se devorează între ele și mor fără încetare. Și bunul Dumnezeu privește și se amuză, căci el îi vede pe toți, pe cei mai mari și pe cei mai mici, pe cei care sunt în picăturile de apă și pe cei care sunt în stele. Îi privește și se amuză. O canalie, ce mai!

„Atunci, domnule, am omorât și eu, am omorât copii. I-am jucat o festă. Nu el i-a avut pe aceștia. Nu el i-a avut, ci eu. Și aș mai fi omorât mulți alții, dar m-ați prins. Asta-i.

„Urma să mor ghilotinat. Cât ar mai fi răs, reptila! Atunci am cerut un preot și am mințit. M-am spovedit. Am mințit și am trăit.

„Acum s-a terminat. Nu mai pot scăpa de el. Dar nu mă tem de el, domnule, îl disprețuiesc prea mult.”

Era înspăimântător să-l vezi pe acest ticălos care gâfâia, vorbea întretăiat, deschizând o gură enormă pentru a scuipa

cuvinte care abia se auzeau, horcăia, smulgea pânza saltelei de paie, își agita sub o pătură foarte murdară picioarele slabe ca pentru a fugi.

Oh! oribilă ființă și oribilă amintire!

L-am întrebat:

„Nu mai aveți nimic de spus?

- Nu, domnule.

- Atunci, adio.

- Adio, domnule, într-o zi sau alta...”

M-am întors spre preot, livid și lipindu-și de perete silueta înaltă și sumbră:

„Mai rămâneți, domnule abate?

— Rămân.”

Atunci muribundul ricană:

„Da, da, își trimite corbii pe cadavre.”

Mă săturasem; am deschis ușa și am plecat.

.....

Un nebun

A murit șef al unui important tribunal, magistrat integru a cărui viață ireproșabilă era citată la toate curțile din Franța. Avocații, tinerii consilieri, judecătorii salutau, înclinându-se mult, ca semn de profund respect, chipul alb și slab pe care-l luminau doi ochi strălucitori și adânci.

Își petrecuse viața urmărind crima și protejându-i pe cei slabi. Escrocii și ucigașii nu aveau un alt dușman mai redutabil, căci el părea să le citească în suflet, în gândurile ascunse, să descifreze doar dintr-o privire toate misterele intențiilor lor.

Murise deci la vârsta de optzeci și doi de ani, înconjurat de omagii și însoțit de regretele tuturor. Soldați cu pantaloni scurți roșii îl escortaseră până la mormânt și bărbați cu cravată albă spuseseră lângă sicriul lui cuvinte triste și vărsaseră lacrimi care păreau adevărate.

Or, iată hârtia pe care notarul, înnebunit, o descoperi în biroul unde decedatul obișnuia să strângă dosarele criminalilor notorii.

Titlul acestei hârtii era:

DE CE?

20 iunie 1851. — Ies dintr-o ședință. L-am condamnat la moarte pe Blondel. De ce-și omorâse acest bărbat cei cinci copii? De ce? Întâlnim adesea oameni pentru care a ucide este o voluptate. Da, da, trebuie să fie o voluptate, poate cea mai mare; căci a ucide nu seamănă cel mai mult cu a crea?

A face și a distruge! Aceste două cuvinte ascund istoria universurilor, toată istoria lumilor, tot ce există, totul. De ce este încântător să ucizi?

25 iunie. – Când te gândești că o ființă este acolo, trăiește, merge, aleargă... O ființă? Ce este o ființă? Acest lucru însuflețit, care are în el principiul mișcării și o voință care reglează această mișcare. Acest lucru nu se ține de nimic. Picioarele lui nu comunică deloc cu pământul. Este un grăunte de viață, care se mișcă pe pământ; și acest grăunte de viață, venit nu se știe de unde, îl putem distruge cum vrem. Atunci nu mai este nimic, absolut nimic. Putrezește, s-a terminat.

26 iunie. – De ce este o crimă să omori? Da, de ce? Dimpotrivă, este legea naturii. Orice ființă are drept misiune să ucidă: ucide pentru a trăi și ucide pentru a ucide. Să omori este în temperamentul nostru; trebuie să ucidem! Fiara ucide fără încetare, toată ziua, în orice moment al existenței sale. Omul ucide fără încetare pentru a se hrăni, dar, pentru că simte nevoia să ucidă și din voluptate, a inventat vânătoarea. Copilul ucide insectele pe care le găsește, păsărelele, toate animalele mici care-i cad în mână. Dar acest lucru nu a fost suficient pentru irezistibila nevoie de masacru care există în noi. Nu este suficient să omori fiara; simțim nevoia să ucidem și omul. Altădată, această nevoie era satisfăcută prin sacrificii umane. Astăzi, necesitatea de a trăi în societate a făcut din omor o crimă. Asasinul este condamnat și pedepsit. Dar cum nu putem trăi fără să ne dedăm acestui instinct de moarte natural și imperios, ne alinăm din când în când cu războaie în care un popor ia gâtul altui popor. Este atunci un dezmăț de sânge, un dezmăț în care armatele își ies din minți și cu care se amețesc burghezii, femeile și copiii care citesc seara, la lumina lămpii, relatarea exaltată a masacrelor.

Și am putea crede că sunt disprețuiți cei destinați să îndeplinească aceste măceluri omenești. Nu. Sunt acoperiți cu onoruri. Sunt îmbrăcați cu aur și haine strălucitoare; poartă pene pe cap și ornamente pe piept; li se dau cruci, recompense, titluri de toate felurile. Sunt mândri, respectați, iubiți de femei, aclamați de mulțime, doar pentru că au misiunea de a împrăștia sânge uman. Își târâie pe drumuri instrumentele lor de moarte pe care le invidiază trecătorul îmbrăcat în negru. Căci a omorî este cea mai importantă lege pe care natura a sădit-o în inima ființei. Nu există nimic mai frumos și mai onorabil decât să ucizi!

30 iunie. – A ucide este legea, pentru că natura iubește tinerețea eternă. Ea pare să strige prin toate actele sale inconștiente: Repede! repede!repede! Cu cât distruge mai mult, cu atât se reînnoiește.

2 iulie. – Ființa – ce este ființa? Totul și nimic. Prin gândire, este reflectarea a tot ce există. Prin memorie și știință, este un rezumat al lumii, a cărui istorie o poartă în ea. Oglindă a lucrurilor și oglindă a faptelor, fiecare ființă umană devine un mic univers în univers.

Dar călătoriți; priviți rasele care mișună și omul nu mai este nimic, nimic, nimic. Urcați în barcă, îndepărtați-vă de țărmul plin de lume și nu veți mai vedea decât coasta. Ființa imperceptibilă dispare, atât de mică este, atât de nesemnificativă. Traversați Europa cu un tren rapid și priviți pe geam. Oameni, oameni, mereu oameni, nenumărați, necunoscuți, care mișună pe câmp, care mișună pe străzi; țărani stupizi care știu doar să sape pământul, femei hidoase care știu doar să facă supă pentru mascul și să aducă pe lume copii. Mergeți în India, în China și veți vedea agitându-se miliarde de ființe care se nasc, trăiesc și mor fără să lase nicio urmă precum furnica strivită pe drumuri. Mergeți în țările negrilor, care locuiesc în case din chirpici. Mergeți în țările

arabilor albi, care locuiesc sub o pânză brună care flutură în vânt, și veți înțelege că ființa izolată, determinată nu este nimic. Rasa este totul? Ce este ființa, ființa oarecare dintr-un trib care rătăcește prin deșert? Și acești oameni, care sunt niște înțelepți, nu se tem de moarte. La ei, omul nu contează nimic. Dușmanul este ucis: este război. Acest lucru se făcea la fel odinioară, din conac în conac, din provincie în provincie.

Da, traversați lumea și priviți mișunând oameni nenumărați și necunoscuți. Necunoscuți? Ah! iată un cuvânt problemă! A ucide este o crimă pentru că noi am numărat ființele. Când se nasc, îi înregistrăm, le dăm nume, îi botezăm. Legea îi prinde. Asta-i! Ființa care nu-i înregistrată nu contează. Omorâți-o în land sau în deșert, omorâți-o pe munte sau pe câmp, nu contează! Natura iubește moartea; ea nu pedepsește.

De exemplu, ceea ce este sacru este starea civilă. Iată! Ea apără omul. Ființa este sacră pentru că este înregistrată la starea civilă. Respect pentru starea civilă, Dumnezeuul legal. În genunchi!

Statul poate ucide pentru că el are dreptul să modifice starea civilă. Când ai omorât două sute de mii de oameni într-un război, îi șterge de la starea civilă, îi suprimă cu mâna grefierilor lui. S-a terminat. Dar noi, care nu putem schimba înscrisurile primarilor, noi trebuie să respectăm viața. Stare civilă, glorioasă divinitate care domnește în templele municipalității, te salut! Ești mai puternică decât natura. Ah! ah!

3 iulie. — Trebuie să fie o plăcere stranie și savuroasă să ucizi, să ai în fața ta ființa vie, gânditoare, să-i faci o găurică, doar o găurică, să vezi curgând acel lucru roșu care este sângele, care este viața, și să nu mai ai în fața ta decât o grămadă de carne moale, inertă, golită de gândire.

5 august. – Eu care mi-am petrecut viața judecând, condamnând, ucigând cu sentințele pronunțate, ucigând cu ghilotina pe cei care uciseseră cu cuțitul, dacă eu aș fi făcut la fel cu asasinii pe care-i condamnaseam, cine ar ști?

10 august. – Cine ar ști vreodată? M-ar bănuși pe mine, chiar dacă aleg o ființă pe care nu am niciun interes să o ucid?

15 august. – Tentația! Tentația a pătruns în mine ca un vierme care se târâie. Ea se târâie, merge, mi se plimbă în tot corpul: în mintea mea care nu se mai gândește decât la un lucru: să ucid; în ochii mei care au nevoie să vadă sânge, să vadă pe cineva murind; în urechile mele unde se întâmplă mereu ceva necunoscut, oribil, sfâșietor și înnebunitor, ceva ca ultimul țipăt al unei ființe; în picioarele mele în care frisonază dorința de a merge la locul unde crima va avea loc; în mâinile mele care tremură de dorința de a ucide. Cât de bun, de rar, de demn de un om liber, superior celorlalți, stăpân pe inima lui și care caută senzații rafinate trebuie să fie acest lucru!

22 august. - Nu mai puteam rezista. Am omorât un animal mic, pentru a încerca, pentru a începe.

Jean, servitorul meu, avea un sticlete într-o colivie atârnată la fereastra bucătăriei. L-am trimis să cumpere ceva și am luat păsărica în mână, în mâna mea în care-i simțeam inima bătând. Îi era cald. Am urcat în camera mea. Din când în când, o strângeam mai tare; inima ei bătea mai repede; era atroce și delicios. Era cât pe ce s-o sufoc. Dar nu aș fi văzut sânge.

Atunci, am luat foarfecele, o forfecuță de unghii, și i-am tăiat gâtul din trei mișcări, foarte încet. Deschidea ciocul, se zbătea să scape, dar o țineam, oh! o țineam bine; aș fi ținut și un dog turbat; am văzut sângele curgând. Ce frumos este roșu, strălucitor, limpede! Doream să-l beau. Mi-am muiat vârful

limbii. Era bun. Dar această biată păsărică avea atât de puțin! N-am avut timp să mă bucur de această imagine așa cum aș fi vrut. Trebuie să fie minunat să vezi sângerând un taur.

Apoi, am făcut precum asasinii, precum cei adevărați. Am spălat foarfecele, m-am spălat pe mâini, am aruncat apa și am dus corpul, cadavrul, în grădină, pentru a-l îngropa. L-am îngropat sub o tufă de căpșuni. Într-adevăr, cât poți să te bucuri de viață dacă știi cum!

Servitorul meu a plâns; credea că pasărea a plecat. Cum să mă bănuiască! Ah!ah!

25 august. – Trebuie să ucid un om! Trebuie!

30 august. – Gata! Ce ușor este!

Am mers să mă plimb în pădurea Vernes. Nu mă gândeam la nimic, nu, la nimic. Iată un copil pe drum, un băiețel care mânca o tartină cu unt.

S-a oprit pentru a mă vedea trecând și spuse: „Bună ziua, dom’le președinte.”

Și-mi veni un gând în minte: „Dacă-l omoram?”

Răspunsei: „Ești singur, băiețel?”

— Da, dom’le.

— Singur singurel în pădure?

— Da, dom’le.”

Dorința de a-l omorî mă amețea precum alcoolul. M-am apropiat încet, convins că va fugi. Și iată că-l apuc de gât... Îl strâng, îl strâng cu toată puterea. M-a privit cu ochi speriați. Ce ochi! Foarte rotunzi, adânci, limpezi, teribili! N-am simțit niciodată o emoție atât de brutală... dar atât de scurtă. Îmi ținea încheieturile mâinilor cu mâinile lui, și corpul lui se răsucea ca o pană pe foc. Apoi n-a mai mișcat.

Inima îmi bătea, ah! inima păsării! Am aruncat corpul în șanț și am pus iarbă peste el.

M-am întors acasă, am mâncat bine. Ce ușor este! Seara am fost foarte vesel, glumeț, întinerit; am petrecut seara la

prefect. M-au considerat toți spiritual.

Dar nu văzusem sânge! Sunt liniștit.

30 august. – Cadavrul a fost descoperit. Se caută asasinul. Ah!ah!

1 septembrie. – Au fost arestați doi vagabonzi. Lipsesc probele.

2 septembrie. – Părinții au venit să mă vadă. Au plâns. Ah!ah!

6 octombrie. – Nu s-a descoperit nimic. Vreun vagabond răătăcitor o fi comis crima. Ah!ah! Dacă aş fi văzut sângele curgând, cred că aş fi fost liniștit acum.

10 octombrie. – Dorința de a ucide îmi aleargă prin măduva oaselor. Este comparabil cu turbările din dragoste care ne torturează la douăzeci de ani.

20 octombrie. – Încă unul. Mergeam de-a lungul fluviului, după masa de prânz. Sub o salcie, am văzut un pescar adormit. Era ora douăsprezece. Un hârleț părea anume înfipt în pământ pe o parcelă de cartofi din apropiere. L-am luat, m-am întors, l-am ridicat ca pe o măciucă și, dintr-o singură lovitură, cu tăișul, am retezat capul pescarului. Oh! ăsta a sângerat! Sânge roz, plin de creier! Curgea încet în apă. Am plecat cu un pas grav. Dacă fusesem văzut? Ah!ah! aş fi fost un asasin excelent.

25 octombrie. – Cazul pescarului a stârnit mare vâlvă. Este acuzat de crimă nepotul lui, care pescuia cu el.

26 octombrie. – Judecătorul de anchetă afirmă că nepotul este vinovatul. Toată lumea din oraș crede acest lucru. Ah!ah!

27 octombrie. – Nepotul se apără foarte rău. Plecase în sat să cumpere pâine și brânză, afirmă el. Jură că unchiul lui a fost ucis în timpul absenței lui. Cine îl va crede?

28 octombrie. – Nepotul era cât pe ce să mărturisească, atâta l-au înnebunit. Ah!ah! justiția!

15 noiembrie. – Există probe copleșitoare contra nepotului, care trebuia să-l moștenească pe unchiul lui. Eu prezidam Curtea cu juri.

25 ianuarie. – La moarte! la moarte! la moarte! Eu l-am condamnat la moarte! Ah!ah! Avocatul general a vorbit ca un înger. Ah!ah! Încă unul. Voi asista la execuție.

10 martie. – S-a terminat. A fost ghilotinat în această dimineață. Este mort! Foarte bine. Acest lucru mi-a făcut plăcere. Ce frumos este să vezi decapitarea unui om! Sângele a țâșnit ca un val, ca un val! Oh! dacă aș fi putut să mă scald sub el! Ce beție să mă lungesc sub el, să-mi ude părul și fața, să mă ridic roșu tot, roșu tot! Ah! dacă ar fi știut!

Acum voi aștepta, pot să aștept. Ar trebui atât de puțin pentru a fi descoperit!

.....
Manuscrisul conținea multe alte pagini, dar fără să mai relateze o nouă crimă.

Medicii alieniști cărora le-a fost încredințat manuscrisul afirmă că există în lume mulți nebuni nedescoperiți, la fel de pricepuți și de redutabili ca acest monstruos dement.

Nebun?

Sunt nebun? sau doar gelos? Nu știu nimic, dar am suferit îngrozitor. Am făcut un act de nebunie, de nebunie furioasă, e adevărat; dar gelozia sufocantă, dar dragostea exaltată, trădată, condamnată, dar durerea abominabilă pe care o îndur, toate acestea nu sunt suficiente pentru a ne face să comitem crime și nebunii fără a fi cu adevărat criminali cu inima sau cu mintea?

Oh! am suferit, suferit, suferit într-un mod continuu, intens, înfiorător. Am iubit-o pe această femeie cu un elan frenetic... Și totuși, e-adevărat? Am iubit-o? Nu, nu, nu. Mi-a posedat sufletul și trupul, m-a invadat, m-a legat. Am fost, sunt obiectul ei, jucăria ei. Aparțin zâmbetului ei, gurii ei, privirii ei, liniilor trupului ei, forme chipului ei; mă sufoc sub dominația aspectului ei exterior. Dar pe Ea, femeia tuturor acestora, ființa acestui trup, o urăsc, o disprețuiesc, nu o pot suferi, pentru că este perfidă, bestială, josnică, impură; este *femeia pierzaniei*, animalul senzual și fals la care sufletul nu există, la care gândirea nu circulă niciodată ca un aer liber și înviorător. Ea este bestia umană, mai puțin decât aceasta; nu este decât o rână, o minunată carne dulce și rotundă locuită de Infamie.

Primele momente ale legăturii noastre fură bizare și delicioase. Mă epuizam într-o furie de nepotolită dorință în brațele ei deschise. Ochii ei, ca și cum mi-ar fi făcut sete, mă făceau să deschid gura. Erau cenușii la prânz, verzi

seara și albaștri la răsăritul soarelui. Nu sunt nebun, jur că aveau aceste trei culori.

Când făceam dragoste, erau albaștri, aproape vineții, cu pupilele enorme și nervoase. Buzele ei, mișcate de o tremurare, lăsau să iasă uneori vârful roz și moale al limbii sale, care palpita precum cea a unei reptile; pleoapele grele se ridicau încet, descoperind acea privire înflăcărată și nimicitoare care mă înnebunea.

Strângând-o în brațe, îi vedeam privirea și fremătam, zdruncinat în aceeași măsură de nevoia de a omorî acest animal și de nevoia de a o poseda încontinuu.

Când mergea prin cameră, zgomotul fiecărui pas îmi producea o tulburare în inimă. Când începea să se dezbrace, lăsând să-i cadă rochia, și ieșind infamă și radioasă din lenjeria care cădea grămadă în jurul ei, simțeam o slăbiciune infinită și lașă de-a lungul membrelor, de-a lungul brațelor, de-a lungul picioarelor, în pieptul meu sufocat.

Într-o zi, mi-am dat seama că se săturase de mine. Am văzut-o în privirea ei, când s-a trezit. Aplecat peste ea, așteptam în fiecare dimineață această primă privire. O așteptam plin de furie, de ură, de dispreț față de această brută adormită al cărei sclav eram. Dar când albastrul pal al pupilei, acel albastru lichid ca apa, se arăta, languros încă, obosit încă, bolnav încă de recentele mângâieri, era ca o flacără rapidă care mă ardea, exasperându-mi înflăcărarile. În acea zi, când a deschis ochii, am văzut o privire indifereentă și tristă care nu mai dorea nimic.

Oh! am văzut-o, am știut-o, am simțit-o, am înțeles-o imediat. Se terminase, se terminase pentru totdeauna. Și am avut dovada în fiecare oră, în fiecare secundă.

Când o chemam cu brațele și cu buzele, se întorcea cu spatele plictisită și șoptind: „Lasă-mă! sau „Ești odios!” sau „Nu voi fi niciodată liniștită!”

Atunci, eram nebun de gelozie, gelos ca un câine șiret, neîncrezător, prefăcut. Știam că în curând va începe din nou, că un altul va veni pentru a-i aprinde iar simțurile.

Am fost gelos cu frenezie; dar nu sunt nebun; nu, sigur nu.

Am așteptat, oh! am spionat-o; nu mă înșelase, dar rămânea rece, inertă. Uneori îmi spunea: „Bărbații mă dezgustă.” Și era adevărat.

Atunci am fost gelos pe ea, gelos pe indiferența ei, gelos pe singurătatea nopților ei, gelos pe gesturile ei, pe gândurile ei, pe care le simțeam mereu infame, pe tot ceea ce ghiceam. Și când avea la trezire acea privire leneșă, pe care o avea cândva după nopțile înflăcărate, ca și cum o oarecare lăcomie îi bântuise sufletul și-i stârnise dorințele, mă sufocam de mânie, tremuram de indignare, mă mânca să o sugrum, să o dobor sub genunchiul meu și, strângând-o de gât, să o fac să mărturisească toate secretele rușinoase ale inimii ei.

Sunt nebun? Nu.

Într-o seară am simțit-o fericită. Am simțit că o nouă pasiune trăia în ea. Eram sigur, în mod în mod clar sigur. Palpita ca după îmbrățișările mele; privirea îi strălucea, mâinile îi erau calde, toată făptura ei vibrantă degaja acel abur de iubire care mă înnebunise și pe mine.

Era cât pe ce să nu înțeleg nimic, dar atenția mea o învăluia ca o plasă.

Totuși, nu am descoperit nimic.

Am așteptat o săptămână, o lună, un sezon. Înflorea în ecloziunea unei ardori de neînțeleș; se liniștea în fericirea unei mângâieri insesizabile.

Și brusc, am ghicit. Nu sunt nebun. Jur că nu sunt nebun.

Cum să explic? Cum să mă fac înțeleș? Cum să exprim acest lucru abominabil și de neînțeleș?

Iată în ce fel am fost prevenit.

Într-o seară, v-am spus, într-o seară, pe când se întorcea dintr-o plimbare călare, căzu pe un scaun jos, în fața mea, cu obraji roșii, cu inima bătându-i tare, cu picioarele frânte, cu ochii vineții. O mai văzusem așa. Iubea, nu mă puteam înșela.

Atunci, pierzându-mi capul, pentru a nu o mai privi, m-am întors spre fereastră și am văzut un servitor ducând de frâu calul ei, care se cabra.

Și ea urmărea cu privirea animalul înfierbântat și care făcea salturi. Apoi, după ce dispăru, adormi brusc.

M-am gândit toată noaptea și mi s-a părut că am pătruns misterele pe care nu le bănuisem niciodată. Cine va sonda vreodată perversiunile senzualității femeilor? Cine va înțelege capriciile lor neverosimile și împlinirea bizară a celor mai ciudate fantezii?

În fiecare dimineață, pleca la galop pe câmp și prin păduri; și de fiecare dată se întorcea languroasă ca după freneziile iubirii.

Înțeleseam. Eram acum gelos pe calul nervos și galopant, gelos pe vântul care-i mângâia chipul în timpul unei curse nebune, gelos pe frunzele care-i sărută, în treacăt, urechile, gelos pe picăturile de soare care-i cădeau pe frunte printre ramuri, gelos pe șaua pe care stătea și pe care o strângea între picioare.

Toate acestea o făceau fericită, o exaltau, o împlineau, o epuizau, dându-mi-o înapoi insensibilă și aproape leșinată.

Am hotărât să mă răzbun. Am fost blând și foarte atent cu ea. Îi dădeam mâna când urma să sară jos după cursele neînfrânate. Animalul furios se repezea la mine. Îi mângâia spatele curbat, îi săruta nările fremătânde, fără să-și șteargă buzele după aceea; și parfumul corpului ei, transpirat ca după căldura patului, se amesteca sub nasul meu cu mirosul acru și sălbatic al animalului.

Am așteptat ziua și momentul meu. Trecea în fiecare zi pe aceeași cărare, printr-o pădurice de mesteceni care se înfunda spre pădure.

Înainte de a se lumina de ziuă, am ieșit cu o funie în mână și cu pistoalele ascunse la piept, ca și cum urma să mă bat în duel.

Am alergat spre drumul pe care-l iubea, am întins funia între doi copaci, apoi m-am ascuns în iarbă.

Îmi lipisem urechea de pământ. Am auzit galopul ei îndepărtat, apoi am văzut-o acolo, sub copaci, ca la capătul unei bolți, sosind cu viteză mare. Oh! nu mă înșelasem, asta era! Părea transportată de fericire, cu sângele în obraji, cu nebunie în priviri. Mișcarea precipitată a cursei făcea să-i vibreze nervii de o bucurie solitară și furioasă.

Animalul lovi capcana mea cu picioarele din față și căzu, cu oasele rupte. Pe ea am prins-o în brațe. Am putere să duc și un bou. După ce am pus-o jos, m-am apropiat de El, care ne privea în timp ce încă mai încerca să mă muște. I-am pus un pistol la tâmplă și l-am ucis, așa cum ucizi un om.

Dar, am căzut și eu, cu chipul sfichiuit de două lovituri de cravașă. Și pentru că se năpustise asupra mea din nou, i-am tras și ei celălalt glonț în burtă.

Spuneți-mi, sunt nebun?

Un caz de divorț

Avocatul doamnei Chassel luă cuvântul:
Domnule Președinte,
Domnilor Judecători,

Cauza pe care sunt însărcinat să o apăr în fața dumneavoastră ține mai mult de medicină decât de justiție și constituie mai mult un caz patologic decât un caz de drept comun. La prima vedere, faptele par simple.

Un bărbat tânăr, foarte bogat, cu un suflet nobil și exaltat, cu o inimă generoasă, se îndrăgostește de o tânără foarte frumoasă, mai mult decât frumoasă, adorabilă, dar și grațioasă, fermecătoare, tandră, drăguță și se căsătorește cu ea.

Câtva timp se poartă cu ea ca un soț plin de grijă și de tandrețe; apoi o neglijează, o brutalizează, pare să simtă față de ea o repulsie de neînvins, un dezgust irezistibil. Într-o zi, chiar o lovește, nu numai fără niciun motiv, dar chiar fără niciun pretext.

Domnilor, nu vă voi face tabloul aspectelor bizare de neînțeles pentru toți. Nu vă voi descrie viața abominabilă a acestor două ființe și durerea oribilă a acestei tinere femei.

Pentru a vă convinge, va fi suficient să vă citesc câteva fragmente dintr-un jurnal scris în fiecare zi de acest biet bărbat, de acest biet nebun. Căci ne aflăm în fața unui nebun, domnilor, și cazul este cu atât mai ciudat, cu atât

mai interesant cu cât el amintește în multe puncte de demența nefericitului prinț, mort recent, al bizarului rege care a domnit în mod platonice în Bavaria. Voi numi acest caz nebunia poetică.

Vă amintiți ce se povestea despre acest prinț ciudat. A ordonat să fie construite adevărate castele de basm în mijlocul celor mai frumoase peisaje ale regatului său. Pentru că nici realitatea frumuseții lucrurilor și a locurilor nu i-a fost de-ajuns, a imaginat, a creat în aceste conace neverosimile orizonturi factice, obținute pe calea artificierilor de teatru, a schimbărilor la vedere, a pădurilor pictate, a imperiilor de poveste în care frunzele copacilor erau pietre prețioase. A avut Alpi și ghețari, stepe, deșerturi de nisip arse de soare. Și noaptea, sub razele adevăratei luni, a avut lacuri luminate pe dedesubt de fantastice luciri electrice. Pe lacuri înotau lebede și alunecau nacele, în timp ce o orchestră, compusă din cei mai buni interpreți din lume, îmbăta cu poezie sufletul unui nebun regal.

Acest bărbat era cast, acest bărbat era virgin. N-a iubit niciodată decât un vis, visul lui, visul lui divin...

Într-o seară, aduse cu barca lui o femeie tânără, frumoasă, o mare artistă și o rugă să-i cante. Ea cântă, amețită și ea de admirabilul peisaj, de blândețea călduță a aerului, de parfumul florilor, și de extazul acestui tânăr și frumos prinț.

Cântă cum cântă femeile care ating iubirea apoi, înnebunită, fremătătoare căzu la pieptul prințului, căutându-i buzele.

Dar el o aruncă în lac, și, luând vâslele, ajunse la mal fără să se îngrijoreze dacă cineva o va salva.

Ne aflăm, domnilor judecători, în fața unui caz identic. Mă voi limita doar la a vă citi pasaje din jurnalul pe care l-am descoperit într-un sertar al biroului.

.....
Ce trist și urât este totul, mereu la fel, mereu odios. Cât de mult visez la un pământ mai frumos, mai nobil, mai variat. Cât de săracă va fi imaginația Dumnezeului lor, dacă Dumnezeul lor exista sau dacă nu crease și alte lucruri în altă parte.

Mereu păduri, păduri mici, fluvii care seamănă cu fluviile, câmpii care seamănă cu câmpiile, totul este la fel și monoton. Și omul!...Omul? Ce animal oribil, răutăcios, orgolios și respingător.

.....
Ar trebui să iubim, să iubim la nebunie, fără să vedem ce iubim. Căci a vedea înseamnă a înțelege și a înțelege înseamnă a disprețui. Ar trebui să iubim îmbătându-ne de ea așa cum ne amețim cu vin, în așa fel încât să nu mai știm ce bem. Și să bem, să bem fără a ne trage sufletul, zi și noapte!

.....
Cred că am găsit. Ea are în persoana ei ceva ideal care nu pare din această lume și care dă aripi visului meu. Ah!visul meu, cum îmi arată el ființele diferite de ceea ce sunt! Este blondă, de un blond deschis, cu un păr care are nuanțe inexprimabile. Ochii ei sunt albaștri. Doar ochii albaștri îmi cuceresc sufletul. Orice femeie, femeia care există în fundul inimii mele, îmi apare în ochi, doar în ochi.

Oh! mister! Ce mister? Ochiul?... Tot universul este în el, pentru că el îl vede, pentru că el îl reflectă. El conține universul, lucrurile și ființele, pădurile și oceanele, oamenii și animalele, apusurile de soare, stelele, artele, totul, totul, el vede,culege și ia cu sine totul; și există și mai multe în el, există sufletul, omul care gândește, omul care iubește, omul care râde, omul care suferă. Oh! priviți ochii albaștri ai femeilor, cei care sunt profunzi ca marea, schimbători ca cerul, atât de dulci , blânzi ca brizele, ca muzica, ca

săruturile și transparenți, atât de limpezi încât vedem în spatele lor, vedem sufletul, sufletul albastru care-i colorează, care-i însuflețesc, care-i divinizează.

Da, sufletul are culoarea privirii. Doar sufletul albastru poartă în el visul, el a luat azurul de la valuri și de la spațiu.

Ochiul! Gândiți-vă la el! Ochiul! El bea viața aparentă pentru a hrăni cu ea gândirea. El bea lumea, culoarea, mișcarea, cărțile, tablourile, tot ce este frumos și urât și face idei din acestea. Și când ne privește, ne dă senzația unei fericiri care nu este din această lume. Ne face să presimțim ceea ce nu vom ști niciodată; ne face să înțelegem că realitățile viselor noastre sunt gunoaie demne de dispreț.

.....
O iubesc și pentru mersul ei. „Chiar și atunci când pasărea merge, simțim că are aripi”, a spus poetul.

Când ea merge, simțim că este de o rasă diferită de cea a femeilor obișnuite, de o rasă mai fină și mai divină.

.....
O iau în căsătorie mâine... Mi-e teamă... Mi-e teamă de atâtea lucruri.

.....
Două animale sălbatice, doi câini, doi lupi, două vulpi dau târcoale prin păduri și se întâlnesc. Unul este mascul, celălalt femelă. Se împerechează. Se împerechează dintr-un instinct animalic care-i obligă să-și perpetueze rasa, rasa lor, cea de la care au forma, blana, mărimea, mișcările și obiceiurile.

Toate animalele sălbatice fac același lucru fără să știe de ce.

Și noi la fel.

.....
.....
Același lucru l-am făcut și eu căsătorindu-mă cu ea, m-am supus acestei furii care ne împinge spre femelă.

Este soția mea. Atâta timp cât am dorit-o în mod ideal, ea a fost pentru mine visul irealizabil pe punctul de a se realiza. Începând chiar din momentul în care am ținut-o în brațele mele, nu a mai fost pentru mine decât ființa de care natura s-a servit pentru a-mi înșela toate speranțele.

Le-a înșelat? – Nu. Și totuși sunt sătul de ea, sătul de a nu o putea atinge, de a nu o putea atinge ușor cu mâna sau cu buzele fără ca inima mea să nu fie cuprinsă de un dezgust inexprimabil, poate nu dezgustul de ea, ci un dezgust superior, mai mare, mai disprețuitor, dezgustul de îmbrățișarea amoroasă atât de urâtă, încât a devenit pentru toate ființele rafinate un act rușinos ce trebuie ascuns, despre care se vorbește în șoaptă, roșind.

.....

Nu o mai pot vedea pe soția mea venind spre mine, chemându-mă cu un zâmbet, cu privirea și cu brațele. Nu mai pot. Am crezut cândva că sărutul ei mă va duce la cer. Într-o zi a fost bolnavă, a avut o febră pasageră, și am simțit în respirația ei mirosul ușor, subtil, aproape insesizabil al putrefacției umane. Am fost tulburat.

Oh! carnea, îngrășământ seducător și viu, putrefacție care merge, care gândește, care vorbește, care privește și care este roz, frumoasă, tentantă, înșelătoare ca și sufletul.

.....

De ce numai florile miros frumos, florile mari strălucitoare sau pale, ale căror tonuri, nuanțe fac să-mi freamăte inima și-mi tulbură privirile? Ele sunt atât de frumoase, structuri atât de fine, de variate și de senzuale, întredeschise ca niște organe, mai tentante decât buzele și adânci cu buze răsfârnte, dantelate, cărnose, pudrate cu o sămânță de viață, care dă naștere unui parfum diferit în fiecare dintre ele.

Ele se reproduc, ele, doar ele pe această lume fără pată pentru rasa lor inviolabilă, evaporând din ele tămâia divină

a iubirii lor, sudoarea parfumată a mângâierilor lor, esența corpurilor lor incomparabile, a corpurilor lor ornate cu toate grațiile, cu toate eleganțele, cu toate formele, care au cochetăria tuturor colorațiilor și seducția îmbătătoare a tuturor mirosurilor

.....

Fragmente alese după șase luni

...Iubesc florile, nu doar ca pe niște flori, ci ca pe niște ființe materiale și delicioase. Îmi petrec zilele și nopțile în sere, le ascund așa cum ascunzi femeile în harem.

În afară de mine, cine mai cunoaște dulceața, înnebunirea, extazul fremătător, carnal, ideal, supraomenesc a acestor mângâieri? Cine mai cunoaște aceste săruturi pe carnea roz, pe carnea roșie, pe carnea albă în mod miraculos deosebită, delicată, rară, fină, untoasă a admirabilelor flori?

Am sere în care nu mai intră nimeni în afară de mine și de cel care le îngrijește.

Intru acolo așa cum te streкори într-un loc de plăceri secrete. În galeria înaltă din sticlă, trec mai întâi printre două mulțimi de corole închise, întredeschise sau înflorite, dispuse în pantă de jos spre acoperiș. Este primul sărut pe care mi-l trimit.

Acele flori, acelea care-mi ornează acest vestibul al pasiunilor mele misterioase, sunt servitoarele și nu favoritele mele.

Când trec, mă salută cu strălucirea lor schimbătoare și cu parfumurile lor proaspete. Sunt frumoase, cochete, așezate pe opt rânduri la dreapta și opt rânduri la stânga și atât de dese încât par două grădini care ajung până la picioarele mele.

Inima îmi bate, privirea mi se aprinde când le văd, sângele mi se agită în vene, sufletul meu se exaltă și mâinile freamătă deja de dorința de a le atinge. Trec. La capătul

acestei galerii sunt trei uși închise. Pot alege. Am trei harehuri.

Dar eu intru cel mai des la orhidee, adormitoare mele preferate. Încăperea lor este joasă, sufocantă. Aerul umid și cald face pielea jilavă, face să gâfâie gâtul și să tremure degetele. Aceste fete ciudate vin din țări mlăștinoase, fierbinți și nesănătoase. Sunt atrăgătoare ca niște sirene, mortale ca otrăvurile, foarte bizare, enervante, înspăimântătoare. Iată unele care seamănă cu niște fluturi cu aripi enorme, cu picioare subțiri, cu ochi. Căci ele au ochi. Mă privesc și mă văd aceste ființe prodigioase, neverosimile, zâne, fice ale pământului sacru, ale aerului impalpabil și ale luminii calde, această mamă a lumii. Da, ele au aripi, ochi, nuanțe pe care niciun pictor nu le imită, toate farmecele, toate grațiile, toate formele la care putem visa. Flancul lor se curbează, parfumat și transparent, deschis pentru dragoste și mai tentant decât orice carne de femeie. Inimaginabilele desene de pe corpurile lor mici aruncă sufletul amețit în paradisurile imaginilor și voluptăților ideale. Tremură pe tulpinile lor ca și cum și-ar lua zborul. Vor zbura, vor veni la mine? Nu, inima mea este cea care zboară pe deasupra lor ca un mascul mistic și torturat de iubire.

Nicio aripă de insectă nu le poate atinge în treacăt. Suntem singuri, ele și cu mine, în închisoarea luminoasă pe care le-am construit-o. Le privesc și le contemlu, le admir, le ador una după alta.

Cât sunt de cărnose, de adânci, de roz, de un roz care umezesc buzele de dorință! Ce mult le iubesc! Marginea cupei lor este ondulată, mai pală decât receptaculul și corola se ascunde în el, gură misterioasă atrăgătoare, dulce la gust, arătând și dezgolind organele delicate, admirabile și sacre ale acestor mici creaturi divine care miros frumos și nu vorbesc.

Uneori am pentru una dintre ele o pasiune care durează tot atât cât viața ei, câteva zile, câteva seri. Este scoasă atunci din galeria comună și este închisă într-o încăpere mică, unde susură un fir de apă lângă un pat din gazon tropical adus din insulele marelui Pacific. Și rămân lângă ea, înflăcărat, febril și tulburat, știind că va muri curând și privind-o ofilindu-se, în timp ce o posed, în timp ce aspir, beau și-i culeg scurta viață cu o inexprimabilă mângâiere.

.....

După ce termină citirea acestor fragmente, avocatul continuă:

« Domnilor judecători, decența mă împiedică să mai continui să vă citesc ciudatele mărturisiri ale acestui nebun rușinos de idealist. Cele câteva fragmente, pe care le-am supus atenției dumneavoastră, cred că vor fi de-ajuns pentru a considera acest caz drept boală mintală, mai puțin rară decât credem în epoca noastră de demență isterică și de decadență coruptă.

Prin urmare, cred că, clienta mea este mai autorizată decât orice altă femeie să ceară divorțul, în situația excepțională în care o plasează bizara rătăcire a simțurilor soțului ei.”

Părul

Pereții celulei erau goi, văruiți. O fereastră îngustă și cu gratii, făcută foarte sus să nu se poată ajunge la ea, lumina această mică încăpere albă și sinistră; și nebunul, așezat pe un scaun de paie, se uita la noi cu o privire fixă, confuză și chinuită. Era foarte slab, cu obrații supti și cu părul aproape alb, ghicind că părul îi albise în câteva luni. Hainele păreau prea largi pentru membrele sale uscate, pentru pieptul lui slab, pentru burta lui scobită. Simțeau că acest om era răvășit, ros de gândul lui, de un Gând, așa cum un fruct este ros de un vierme. Nebunia lui, ideea lui era acolo, în acea minte, obstinată, hărțuitoare, devoratoare. Îi rodea corpul puțin câte puțin. Ea, Invizibila, Insesizabila, Imateriala Idee distrugea carnea, bea sângele, stinge viața.

Ce mister acest bărbat omorât de o Idee! Îți inspira milă, teamă și compasiune, acest Posedat! Ce vis straniu, înspăimântător și mortal sălășluia sub această frunte, pe care o încrețea cu riduri adânci, care se mișcau tot timpul?

Medicul îmi spuse: „Are accese de furie teribile, este unul din demenții cei mai neobișnuiți pe care i-am văzut vreodată. Este bolnav de nebunie erotică și macabră. Este un fel de necrofil. De altfel, a scris un jurnal care arată cel mai bine din lume boala minții sale. În acest jurnal, nebunia lui este, ca să zicem așa, palpabilă. Dacă vă interesează, puteți citi acest document.” L-am urmat pe doctor în cabinet

și mi-a dat jurnalul acestui bărbat nefericit. „Citiți-l, spuse el, și îmi veți spune părerea dumneavoastră.”

Iată ce conține acest caiet.

*

Până la vârsta de treizeci și doi de ani am trăit liniștit, fără dragoste. Viața mi se părea foarte simplă, foarte bună și foarte ușoară. Eram bogat. Îmi plăceau atâtea lucruri încât nu puteam simți pasiune pentru nimic. Este bine să trăiești. Mă trezeam fericit, în fiecare zi, pentru a face lucruri care-mi plăceau și mă culcam satisfăcut, cu speranța liniștită a zilei de mâine și a viitorului fără griji.

Avusesem câteva amante fără să-mi fi simțit inima înnebunită de dorință sau sufletul rănit de dragoste după posedare. Este bine să trăiești așa. Este mai bine să iubești, dar teribil. În plus, cei care iubesc ca toată lumea trebuie să simtă o fericire înfocată, poate mai mică decât a mea, căci dragostea a venit să mă caute într-un mod extraordinar.

Fiind bogat, căutam mobile vechi și obiecte vechi; mă gândeam adesea la mâinile necunoscute care atinseseră aceste obiecte, la ochii care le admiraseră, la inimile care le iubiseră, căci iubim aceste lucruri. Stăteam adesea ore, ore și iar ore să privesc un ceas din secolul trecut. Era atât de fin, de drăguț, cu smalțul lui și cu aurul lui cizelat! Și încă mergea ca în ziua în care o femeie îl cumpărase din dorința de a avea această bijuterie fină. Nu încetase să meargă, să-și trăiască viața de obiect mecanic, și, de un secol, își continua tic-tacul regulat. Cine-l purtase pentru prima dată pe sânul ei, în căldura stofelor, inima ceasului bătând lângă inima femeii? Ce mână îl ținuse cu vârful degetelor călduțe, îl sucise, îl răsucise, apoi ștersese ciobanii din porțelan murdăriți pentru o clipă de jilăveala pielii? Ce ochi spionaseră pe acest cadran ora așteptată, ora scumpă, ora divină?

Cât aş fi vrut să o cunosc, să o văd pe femeia care alesese acest obiect rafinat şi rar! A murit. Sunt posedat de dorinţa faţă de femei de altădată; le iubesc pe toate care au iubit. Povestea dezmiardărilor trecute îmi umple inima cu regrete. Oh! frumuseţea, zâmbetele, mângâierile tinere, speranţele! Toate acestea n-ar trebui să fie eterne?

Cât am plâns, nopţi întregi, pentru bietele femei de altădată, atât de frumoase, atât de tandre, atât de dulci, ale căror braţe s-au deschis pentru un sărut şi care au murit! Sărutul este nemuritor. El merge din buză în buză, din secol în secol, din vârstă în vârstă. Oamenii îl primesc, îl dau şi mor.

Trecutul mă atrage, prezentul mă sperie pentru că viitorul înseamnă moartea. Regret tot ce s-a făcut, îi deplâng pe toţi cei care au trăit; aş vrea să opresc timpul, să opresc ora. Dar ea merge, merge, trece şi în fiecare secundă ia ceva din mine pentru neantul de mâine. Şi nu voi mai trăi din nou niciodată.

Adio celor de altădată. Vă iubesc.

Dar nu sunt de plâns. Am găsit-o pe cea pe care o aşteptam; şi am gustat prin ea plăceri extraordinare.

Hoinăream prin Paris, într-o dimineaţă însorită, cu sufletul vesel, cu un mers vioi, privind magazinele cu acel interes nedefinit al hoinarului. Deodată, am văzut la un negustor de antichităţi o mobilă italiană din secolul XVII. Era foarte frumoasă, foarte rară. Era atribuită unui artist veneţian care se numea Vitelli, care fusese celebru la acea vreme.

Apoi, am trecut mai departe.

De ce amintirea acestei mobile m-a urmărit cu atâta putere încât am făcut cale întoarsă? M-am oprit din nou în faţa magazinului pentru a o revedea şi am simţit că mă tenta.

Ce lucru deosebit este tentaţia! Priveşti un obiect şi, puţin câte puţin, te seduce, te tulbură, te invadează asemenea unui chip de femeie. Farmecul lui intră în tine, farmec bizar

care vine din forma lui, din culoarea lui, din aspectul lui de lucru; și îl iubești deja, îl dorești, îl vrei. Te cuprinde o nevoie de a-l avea, nevoie dulce mai întâi, timidă, dar care crește, devine violentă, irezistibilă.

Și negustorii par să ghicească după înflăcărarea privirii dorința secretă și tot mai mare.

Am cumpărat această mobilă și am cerut să-mi fie dusă acasă imediat. Am pus-o în camera mea.

Oh! îi deplâng pe cei care nu cunosc acea lună de miere a colecționarului cu bibeloul pe care abia l-a cumpărat. Îl mângâi cu privirea și cu mâna ca și cum ar fi din carne; te întorci lângă el aproape în fiecare moment, te gândești mereu la el, oriunde mergi și orice faci. Amintirea lui iubită te urmează pe stradă, în lume, peste tot; și când te întorci acasă, chiar înainte de a-ți scoate mănușile și pălăria, mergi să-l contempli cu o tandrețe de amant.

Într-adevăr, timp de opt zile am adorat această mobilă. Îi deschideam ușile și sertarele în fiecare clipă; o mânuiam cu încântare, gustând toate bucuriile intime ale posedării.

Or, într-o seară, pipăind grosimea unui panou, mi-am dat seama că trebuia să fie acolo o ascunzătoare. A început să-mi bată inima și mi-am petrecut noaptea căutând secretul, fără să-l pot descoperi.

Am reușit acest lucru a doua zi înfigând o lamă într-o fantă a lemnului. O scândură alunecă și am văzut, întinsă pe un fond de velur negru, un minunat păr de femeie.

Da, un păr, o enormă coadă împletită de păr blond, aproape roșcat, care poate fusese tăiat de la piele și legat cu o fundă aurie.

Am rămas stupefiat, tremurând, tulburat. Un parfum aproape insesizabil, atât de vechi încât semăna cu urma vagă a unui miros, se ridica din acest sertar misterios și din această surprinzătoare relicvă.

Am luat-o ușor, aproape cu religiozitate și am scos-o din ascunzătoare. Se desfăcu imediat, răsfirându-și valul aurit, gros și ușor, suplu și strălucitor precum coada aprinsă a unei comete, val care ajungea până la pământ.

Mă cuprinse o emoție bizară. Ce era asta? Când?cum?de ce acest păr fusese închis în această mobilă? Ce aventură, ce dramă ascundea această amintire?

Cine tăiașe părul? Un amant în ziua despărțirii? Un soț, în ziua răzbunării? Sau cea care îl purtase pe capul ei, într-o zi de disperare?

Era în ziua intrării în magazin că cineva aruncase acolo această comoară de dragoste, ca un gaj lăsat lumii celor vii? A fost în ziua înmormântării tinerei și frumoasei moarte că cel care o adora păstrase găteala capului ei, singurul lucru pe care l-a putut păstra de la ea, singura parte vie a trupului ei care nu trebuia să putrezească, singura pe care mai putea să o iubească, să o mângâie și să o sărute în furiile durerii?

Nu era bizar că acest păr a rămas așa, în timp ce nu mai rămăsese nicio bucățică din corpul căruia îi aparținuse?

Îmi curgea pe degete, îmi gâdila pielea cu o mângâiere deosebită, cu o mângâiere de moartă. M-am simțit înduioșat ca și cum urma să plâng.

L-am ținut în mâini mult timp, mult timp, apoi mi se păru că mă tulbură ca și cum ceva din suflet rămăsese ascuns în el. L-am pus din nou pe velurul decolorat de timp, am închis sertarul, am închis mobila și am plecat pe străzi pentru a visa.

Mergeam înainte, plin de tristețe, dar și plin de tulburare, de acea tulburare care rămâne în inimă după un sărut din dragoste. Mi se părea că trăisem deja altădată, că o cunoscusem pe această femeie.

Și versurile lui Villon îmi urcară pe buze, așa cum urcă un hohot de plâns:

*Spuneți-mi unde, nu în ce țară
Este Flora, frumoasa romană,
Arhipiade, nu Thaïs
Care a fost verișoara ei de-a doua,
Echo, vorbind când zgomot cineva duce
Deasupra râului sau iazului,
Care frumusețe avu mai mult decât umană?
Dar unde sunt zăpezile de altădată?*

*Regina Albă ca un crin
Care cânta cu vocea ei de sirenă,
Berthe cu piciorul mare, Bietris, Alis,
Haramburgis care ținut Maine,
Și Jeanne, buna lorenă,
Pe care englezii au ars-o la Rouen;
Unde sunt, Fecioară suverană?
Dar unde sunt zăpezile de altădată?*

După ce m-am întors acasă, am simțit o dorință irezistibilă de a revedea bizara mea descoperire; am luat-o din nou, și, atingând-o, am simțit un frison care-mi alergă prin membre.

Totuși, timp de câteva zile, am rămas în starea mea obișnuită, deși gândul puternic la acest păr nu mă mai părăsea.

Imediat ce mă întorceam acasă, trebuia să îl văd și să-l ating. Răsuceam cheia șifonierului cu acea fremătare pe care o ai când îi deschizi ușa iubitei, căci aveam în mâini și în inimă o nevoie confuză, deosebită, continuă, senzuală de a-mi înmuia degetele în acest râu fermecător de păr mort.

Apoi, după ce terminam să îl mângâi, după ce închi-deam șifonierul, îl simțeam tot acolo ca și cum ar fi fost o ființă vie, ascunsă, prizonieră. Îl simțeam și încă îl doream. Simțeam din nou nevoia imperioasă de a-l lua, de a-l pipăi, de a mă enerva până la leșin din cauza acestei atingeri reci, alunecoase, iritante, înnebunitoare, delicioase.

Am trăit așa una sau două luni, nu mai știu. Mă obseda, mă bântuia. Eram fericit și torturat, ca la o întâlnire de dragoste, ca după mărturisirile care preced îmbrățișarea.

Mă închideam singur cu el pentru a-l simți pe pielea mea, pentru a-mi vârî buzele în el, pentru a-l săruta, a-l mușca. Îl rulam în jurul feței, îl beam, îmi înecam privirea în unda lui aurită pentru a vedea ziua blondă prin el.

Îl iubeam. Da, îl iubeam. Nu mă mai puteam despărți de el, nici să stau o oră fără să-l văd.

Și așteptam... așteptam... ce? Nu știam? Pe el.

Într-o noapte m-am trezit brusc cu gândul că nu eram singur în cameră.

Și totuși eram singur. Dar nu am mai putut adormi; și cum mă agitam din cauza insomniei, m-am ridicat pentru a merge să ating părul. Mi se păru mai dulce decât de obicei, mai însuflețit. Morții se întorc? Săruturile cu care-l încălzeam mă făceau să leșin de fericire. Și l-am dus în patul meu și m-am culcat apăsându-l pe buzele mele, ca pe o amantă pe care urmează să o posezi.

Morții se întorc! Ea s-a întors. Da, am văzut-o, am ținut-o, am avut-o așa cum era ea vie altădată, înaltă, blondă, grasă, cu sânii reci, cu coapsa în formă de liră; și am parcurs cu mâna mea mângâietoare această linie ondulată și divină care merge de la cap la picioare, urmărind toate curbele cărnii.

Da, am avut-o în fiecare zi, în fiecare noapte. Moarta s-a întors în fiecare noapte, frumoasa Moartă, Adorabila, Misterioasa, Necunoscuta.

Fericirea mea a fost atât de mare încât nu am putut să o ascund. Simțeam alături de ea o încântare supraomenească, bucuria profundă, inexplicabilă de a poseda Insesizabilul, Invizibilul, Moarta! Niciun amant nu a gustat bucurii mai înflăcărate, mai teribile!

Nu am știut deloc să-mi ascund fericirea. Îl iubeam atât de mult încât nu am mai vrut să-l părăsesc. L-am luat mereu cu mine, peste tot. L-am plimbat în oraș ca pe soția mea, l-am condus la teatru în loje cu gratii, ca pe amanta mea... Dar l-au văzut... au ghicit... mi l-au luat. Și m-au aruncat în închisoare, ca pe un răufăcător. Mi l-au luat... Oh! ce nefericire!...

*

Manuscrisul se oprea aici. Și brusc, cum ridicam spre medic priviri îngrozite, un țipăt înfiorător, un urlet de furie neputincioasă și de dorință exasperată se auzi în azil.

„Ascultați-l, spuse doctorul. Trebuie să i se facă duș de cinci ori pe zi acestui nebun obscen. Doar sergentul Bertrand a mai iubit moartele.”

Emoționat de uimire, de oroare și de milă, am bâiguit: „Dar... acest păr... există cu adevărat?”

Medicul se ridică, deschise un dulap plin cu fiole și instrumente și-mi aruncă, de-a curmezișul cabinetului, un mănunchi de păr blond care zbură spre mine ca o pasăre de aur.

Am fremătat simțindu-i pe mâini atingerea mângâietoare și ușoară. Și am rămas cu inima bătându-mi de dezgust și de dorință, de dezgust ca la atingerea obiectelor folosite în crime, de dorință ca în fața tentației unui lucru infam și misterios.

Ridicând din umeri, medicul continuă:

„Mintea omului este capabilă de orice.”

Un nebun?

Când mi se spune: „Știți că Jacques Parent a murit nebun într-un ospiciu”, un frison dureros, un frison de teamă și de angoasă îmi aleargă de-a lungul oaselor; și îl revăd brusc pe acest băiat înalt, bizar, poate nebun de mai mult timp, maniac, neliniștitor, înspăimântător chiar.

Era un bărbat de patruzeci de ani, înalt, slab, puțin ghebos, cu ochi de halucinat, ochi negri, atât de negri încât nu se distingea pupila, ochi mobili, hoinari, bolnavi, bântuiți. Era ființă deosebită, tulburătoare, care aducea, arunca o stare de disconfort în jurul lui, un disconfort vag al sufletului, al corpului, una din aceste iritări de neînțeles care te fac să crezi în influențe supranaturale.

Avea un tic jenant: mania de a-și ascunde mâinile. Nu le lăsa aproape niciodată să rătăcească peste obiecte, peste masă, așa cum facem noi. Nu mânua niciodată lucrurile care se târăsc cu acel gest familiar pe care-l au aproape toți bărbații. Nu-și lăsa niciodată dezgolate mâinile lui lungi, osoase, fine și puțin febrile. Le băga în buzunare sau sub reverul hainelor; le ascundea la subsuoară încrucișând brațele. Ai fi spus că se temea ca ele să nu facă vreun lucru interzis, să nu facă vreo acțiune rușinoasă sau ridicolă dacă le-ar fi lăsat libere și stăpâne pe mișcările lor.

Când era obligat să se servească de ele pentru necesitățile normale ale vieții, făcea acest lucru prin gesturi bruște, prin mișcări rapide ale brațelor ca și cum nu ar fi

vrut să le lase timpul să acționeze după bunul lor plac, să nu se supună voinței sale, să facă altceva. La masă, apuca paharul, furculița sau cuțitul atât de repede încât nu aveai niciodată timpul să prevezi ce voia să facă înainte ca actul să nu fi fost împlinit.

Or, într-o seară, am avut explicația surprinzătoare a boli a sufletului său.

Din când în când, venea să stea câteva zile la mine, la țară și în acea seară mi s-a părut deosebit de agitat. Se anunța o furtună sufocantă și întunecată după o zi de căldură atroce. Nicio adiere de vânt nu mișca frunzele. Un abur cald ca de cuptor trecea peste fețe, făcea piepturile să gâfâie. Nu mă simțeam bine, eram agitat și voiam să merg să mă culc.

Când mă văzu ridicându-mă pentru a pleca, Jacques Parent mă apucă de braț cu un gest speriat.

„Oh!nu, mai rămâi puțin”, îmi spuse el.

L-am privit mirat, murmurând:

„Furtuna asta îmi zdruncină nervii.”

Gemu, sau mai degrabă strigă:

Și mie. „Oh! rămâi, te rog, nu vreau să rămân singur.”

Părea înnebunit.

Am spus: „Ce ai? Îți pierzi capul?”

Bâigui:

„Da, uneori, în seri ca aceasta, în seri cu electricitate... îmi este... îmi este... îmi este frică... îmi este frică de mine... mă înțelegi? Și asta pentru că sunt înzestrat cu o putere... nu... cu o capacitate... nu... cu o forță... În fine, nu știu să spun ce este, dar am în mine o acțiune magnetică atât de extraordinară încât mi-e teamă, da, mi-e teamă de mine, așa cum îți spuneam adineauri.”

Cu frisoane înnebunite, își ascundea mâinile care tremurau sub reverul jachetei sale. M-am simțit și eu tremurând de o teamă confuză, puternică, oribilă. Doream să plec,

să scap, să nu-l mai văd, să nu-i mai văd privirea rătăcită îndreptată spre mine, apoi fugind, rotindu-se în jurul plafo-nului, căutând vreun colț întunecat al camerei pentru a se fixa acolo, ca și cum ar fi vrut să-și ascundă și privirea redutabilă.

Am bâiguit:

„Nu mi-ai spus niciodată asta.”

El continuă:

„Am spus cuiva? Uite, ascultă, în seara aceasta nu mai pot să tac. Și prefer ca tu să știi totul. Vei putea să mă ajuți.”

Magnetismul. Știi ce este? Nu. Nimeni nu știe. Îl constatăm totuși. Îl recunoaștem, chiar și medicii îl practică. Unul din cei mai iluștri, domnul Charcot îl profesează. Deci, nicio îndoială, el există.

Un om, o ființă are puterea, înspăimântătoare și inexplicabilă, de a adormi, prin forța voinței lui, o altă ființă și, în timp ce aceasta doarme, să-i fure gândul așa cum ai fura o pungă cu bani. Îi fură gândul, adică sufletul, acest sanctuar, acest secret al Eului, această esență a omului pe care o credeam de nepătruns, acest azil al ideilor nemărturisite, a tot ceea ce ascundem, a tot ceea ce iubim, a tot ceea ce vrem să tăinuim tuturor oamenilor. El îl deschide, îl violează, îl expune, îl aruncă în public. Nu este atroce, criminal, infam?

De ce, cum se întâmplă acest lucru? Știe cineva? Dar ce știm?

Totul este un mister. Nu comunicăm cu lucrurile decât prin simțurile noastre nenorocite, incomplete, infirme, atât de slabe încât abia au puterea să constate ceea ce ne înconjoară. Totul este mister. Gândește-te! Ce este muzica, această artă divină, această artă care tulbură sufletul, îl stăpânește, îl amețește, îl înnebunește? Nimic.

Nu mă înțelegi? Ascultă! Două corpuri se ciocnesc. Aerul vibrează. Aceste vibrații sunt mai mult sau mai puțin numeroase, mai mult sau mai puțin rapide, mai mult sau mai puțin puternice, în funcție de natura șocului. Or, noi avem în

ureche o piele micuță care primește aceste vibrații ale aerului și le transmite creierului sub formă de sunet. Imaginează-ți că un pahar cu apă se schimbă în vin în gura ta. Timpanul îndeplinește această metamorfoză incredibilă, acest surprinzător miracol de a schimba mișcarea în sunet. Asta-i.

Muzica, această artă complexă și misterioasă, precisă ca algebra și vagă ca un vis, această artă făcută din matematică și adiere, se naște deci doar din proprietatea bizară a acestei bucățele de piele. Dacă această piele nu ar exista, nici sunetul nu ar exista, pentru că el nu este decât o vibrație. Am ghici muzica fără ureche? Nu. Ei, bine! suntem înconjurați de lucruri pe care nu le vom bănuși niciodată, pentru că ne lipsesc organele care ni le-ar revela.

Poate magnetismul face și el parte din aceste lucruri. Nu putem decât să presimțim această putere, decât să încercăm tremurând această învecinare a spiritelor, decât să întrevădem acest nou secret al naturii, pentru că nu avem în noi instrumentul revelator.

În ceea ce mă privește... În ceea ce mă privește, sunt înzestrat cu o putere îngrozitoare. S-ar spune o altă ființă închisă în mine, o ființă care vrea mereu să fugă, să acționeze fără voia mea, care se agită, mă roade, mă epuizează. Cine este el? Nu știu, dar suntem doi în bietul meu corp, și el, celălalt este adesea mai puternic, ca în această seară.

Este suficient să privesc oamenii pentru a-i amorți ca și cum le-aș fi dat opiu. Este suficient să întind mâinile pentru a produce lucruri... lucruri... teribile. Dacă ai ști! Da, dacă ai ști! Puterea mea nu se întinde doar asupra oamenilor, dar și asupra animalelor și chiar... asupra obiectelor...

Acest lucru mă chinuie și mă îngrozește. Am dorit adesea să-mi scot ochii și să-mi tai mâinile.

„Dar ...vreau ca tu să știi totul. Uite, îți voi arăta asta... nu pe creaturi umane, asta se face peste tot, ci pe... pe... animale.

„Cheam-o pe Mirza!”

Mergea cu pași mari, cu aere de halucinat și își scoase mâinile ascunse la piept. Mi se păsură înspăimântătoare, ca și cum ar fi scos două săbii.

M-am supus mașinal, subjugat, tremurând de spaimă și devorat de un fel de dorință impetuoasă de a vedea. Am deschis ușa și am fluierat cățeaua care dormea în vestibul. Am auzit imediat zgomotul grăbit al ghearelor pe trepte și apărură veselă, dând din coadă.

Apoi, i-am făcut semn să se culce pe fotoliu; sări acolo și, privind-o, Jacques începu să o mângâie.

La început păru neliniștită; tremura, întorcea capul pentru a evita privirea fixă a bărbatului, părea cuprinsă de o teamă care creștea. Brusc, începu să tremure, așa cum tremură câinii. Îi palpita tot corpul, scuturat de frisoane lungi și voia să fugă. Dar el puse mâna pe capul animalului care, sub această atingere, scoase unul din acele urlete pe care le auzi noaptea, pe câmp.

Mă simțeam și eu amorțit, zăpăcit, așa cum ești când urci în barcă. Vedeam mobilele aplecându-se, pereții mișcându-se. Bâiguii: „Destul, Jacques, destul!” Dar el nu mă mai asculta; o privea pe Mirza încontinuu, într-un mod înspăimântător. Acum, ea închidea ochii și lăsa să-i cadă capul așa cum faci când adormi. El se întoarse spre mine.

„Asta-i, spuse el, uită-te acum!”

Și aruncând batista în partea cealaltă a apartamentului, strigă: „Aport!”

Animalul se ridică și, clătinându-se, bâjbâind ca și cum ar fi fost orb, mișcându-și labele așa cum paraliticii își mișcă picioarele, merse spre batistă care făcea o pată albă lângă perete. Încercă de mai multe ori să o ia cu botul, dar mușca alături ca și cum nu ar fi văzut-o. În cele din urmă o apucă și se întoarse cu același mers clătinat de câine somnambul.

Era terifiant să vezi așa ceva. El comandă: „Culcă-te!” Ea se culcă. Atunci, atingându-i fruntea, spuse: „Un iepure, aleargă, aleargă!” Și animalul, tot pe o rână, încercă să alerge, se agită așa cum fac câinii când visează, și, fără să deschidă botul, scoase niște scheunături stranii, de ventriloc.

Jacques parcă înnebunise. Sudoarea îi curgea de pe frunte. Strigă: „Mușcă-l, mușcă-ți stăpânul!” Ea avu două sau trei tresăriri teribile. Ai fi jurat că rezista, că lupta. El repetă: „Mușcă-l!” Atunci, ridicându-se, căteaua veni spre mine, și eu m-am dat înapoi spre perete, tremurând de groază, cu piciorul ridicat pentru a o lovi, pentru a o respinge.

Dar Jacques ordonă: „Aici, imediat!” Se întoarse spre el. Atunci, cu mâinile lui mari, el începu să-i frece fruntea ca și cum ar fi eliberat-o de legături invizibile.

Mirza deschise din nou ochii. „S-a terminat”, spuse el.

Nu am mai îndrăznit să o ating și am deschis ușa ca să poată pleca. Plecă încet, tremurând, epuizată și am auzit din nou ghearele care loveau treptele.

Dar Jacques se întoarse spre mine: „Nu-i tot. Ce mă sperie cel mai mult este asta, uite. Obiectele ascultă de mine.”

Era pe masa mea un fel de cuțit-șiș de care mă serveam pentru a tăia foile cărților. Întinse mâna spre el. Părea că se târăște, se apropia încet; și deodată, am văzut, da, am văzut cuțitul tresărind, mișcându-se, alunecând ușor, singur, pe lemn, spre mâna care-l aștepta; veni să se plaseze sub degetele lui.

Am început să țip de spaimă. Am crezut că înnebunesc și eu, dar sunetul ascuțit al vocii mele mă calmă brusc.

Jacques continuă:

„Toate obiectele vin așa spre mine. De aceea îmi ascund mâinile. Ce-o fi asta? Magnetism, electricitate, magnet? Nu știu, dar este oribil.

„Înțelegi de ce-i oribil? Când sunt singur, imediat ce sunt singur, nu mă pot împiedica să nu atrag tot ce se află în jurul meu.

„Și petrec zile întregi schimbând locul lucrurilor, fără să mă satur vreodată să încerc această putere abominabilă, ca pentru a vedea dacă o mai am.”

Își înfundase în buzunare mâinile lui mari și privea în noapte. Un zgomot mic, o fremătare ușoară părea să treacă prin copaci.

Era ploaia care începuse să cadă.

Am șoptit: „Este oribil!”

Repetă: „Este oribil.”

O rumoare trecu prin frunziș ca o rafală de vânt. Era o aversă, o ploaie deasă, torențială.

Jacques începu să respire cu răsufări puternice care-i ridicau pieptul.

„Lasă-mă, spuse el, ploaia mă va calma. Acum vreau să fiu singur.”

El?

Dragul meu prieten, nu înțelegi nimic? Eu înțeleg acest lucru. Crezi că sunt nebun? Poate sunt puțin, dar nu din motivele pe care le bănuiești tu.

Da. Mă însor. Asta-i.

Totuși ideile și convingerile mele nu s-au schimbat. Consider împerecherea legală drept o prostie. Sunt sigur că opt din zece soți sunt încornorați. Și nu merită mai puțin pentru că au avut imbecilitatea să-și lege viața, să renunțe la iubirea liberă, singurul lucru vesel și bun din lumea asta, să taie aripile fanteziei care ne împinge mereu spre toate femeile, etc., etc. Mai mult ca niciodată, mă simt incapabil să iubesc o singură femeie pentru că le voi iubi prea mult pe toate celelalte. Aș vrea să am o mie de brațe, o mie de buze și o mie de... temperamente pentru a putea îmbrățișa în același timp o armată de aceste ființe fermecătoare și neînsemnate.

Și totuși mă însor.

Trebuie să adaug că nu o cunosc deloc pe viitoarea mea soție. Am văzut-o doar de patru sau de cinci ori. Știu că nu-i displac; îmi este de-ajuns pentru ceea ce vreau să fac cu ea. Este scundă, blondă și grasă. Poimâine voi dori cu ardoare o femeie înaltă, brunetă și zveltă.

Nu este bogată. Aparține unei familii de mijloc. Este o tânără așa cum găsești cu grămada, bună de măritat, fără calități și fără defecte vizibile, din burghezia obișnuită. Se

spune despre ea: „Domnișoara Lajolle este foarte drăguță”. Mâine se va spune: „Este foarte drăguță, doamna Raymon.” În fine, ea aparține legiunii de tinere cinstite „din care ești fericit să faci soția ta”, până în ziua în care descoperi că preferi toate celelalte femei celei pe care ai ales-o.

Atunci de ce mă însor, vei spune tu.

Abia îndrăznesc să-ți mărturisesc bizarul și neverosimilul motiv care mă împinge la acest act fără sens.

Mă însor pentru a nu mai fi singur.

Nu știu cum să-ți explic asta, cum să mă fac înțeles. Îți va fi milă de mine și mă vei disprețui, atât de nenorocită este starea mea de spirit.

Nu mai vreau să fiu singur noaptea. Vreau să simt o ființă lângă mine, lipită de mine, o ființă care poate vorbi, care poate spune ceva, orice.

Vreau să o pot trezi din somn, să-i pun brusc o întrebare oarecare, o întrebare stupidă pentru a auzi o voce, pentru a simți că apartamentul meu este locuit, pentru a simți un suflet treaz, o rațiune care lucrează, pentru a vedea, aprinzând brusc lumânarea, o figură umană alături de mine... pentru că... pentru că... (nu pot mărturisi această rușine)... pentru că mi-e frică să fiu singur.

Oh! încă nu mă înțelegi.

Nu mi-e frică de un pericol. Dacă un om ar intra, l-aș omorî fără să tremur. Nu mi-e frică de strigoi pentru că nu cred în supranatural. Nu mi-e frică de morți; cred în dispariția definitivă a fiecărei ființe care moare.

Atunci!...da. Atunci!... Ei bine, mi-e frică de mine! Mi-e frică de frică, frică de spasmele spiritului meu care se înspăimântă, frică de acea oribilă senzație a terorii inexplicabile.

Râzi dacă vrei. Este un lucru înspăimântător, incurabil. Mi-e frică de pereți, de mobile, de obiectele familiare care, pentru mine, se însuflețesc cu un fel de viață animală. Mi-e

frică mai ales de tulburarea oribilă a minții mele, a rațiunii mele care îmi scapă confuză, dispersată de o misterioasă și invizibilă angoasă.

Simt mai întâi o vagă neliniște care-mi trece prin suflet și mă face să tremur. Mă uit în jurul meu. Nimic. Și aș vrea ceva. Ce? Ceva ușor de înțeles. Pentru că mi-e frică doar pentru că nu-mi înțeleg frica.

Vorbesc. Mi-e frică de vocea mea. Merg. Mi-e frică de necunoscutul din spatele ușii, din spatele perdelei, din interiorul camerei mele, de sub pat. Și totuși știu că nu-i nimic nicăieri.

Mă întorc brusc pentru că mi-e frică de ce se află în spatele meu, deși nu se află nimic și eu știu acest lucru.

Mă agit, simt cum crește spaima în mine și mă închid în camera mea, mă afund în pat, mă ascund sub cearșafuri; ghemuit, rotund ca o sferă, închid ochii cu disperare, și rămân așa mult timp cu gândul că lumânarea este aprinsă pe noptieră și că ar trebui să o sting. Dar nu îndrăznesc.

Nu-i îngrozitor să fii așa?

Altădată, nu simțeam așa ceva. Mă întorceam acasă liniștit. Plecam și veneam în locuința mea și nimic nu tulbura seninătatea sufletului meu. Dacă mi s-ar fi spus ce boală de frică neverosimilă, stupidă și teribilă trebuia să mă apuce într-o zi, aș fi râs. Deschideam ușile pe întuneric cu multă siguranță. Mă culcam lent, fără să trag zăvoarele. Nu mă sculam niciodată la miezul nopții pentru a mă asigura că toate ieșirile din cameră era bine închise.

Acest lucru a început anul trecut, într-un mod ciudat.

Era toamna, într-o seară umedă. După ce menajera a plecat, după cină, m-am întrebat ce voi face. Am mers câțva timp prin cameră. Mă simțeam obosit, copleșit fără motiv, incapabil să lucrez, fără putere chiar și pentru a citi. O ploaie fină uda geamurile; eram trist, pătruns în întregime

de una din acele tristeți fără motiv care ne dau dorința să plângem, care ne fac să dorim să vorbim oricui care poate scutura încetineala gândirii noastre.

Mă simțeam singur. Locuința mi se părea goală așa cum nu fusese niciodată. Mă înconjura o singurătate infinită și supărătoare. Ce să fac? M-am așezat. Atunci, o nerăbdare nervoasă îmi alergă prin picioare. M-am ridicat și am început din nou să merg. Poate aveam și puțină febră căci mâinile, pe care le țineam împreunate la spate, așa cum facem adesea când ne plimbăm cu pași lenți, îmi ardeau și am remarcat acest lucru. Brusc, un fior rece îmi alergă pe spate. Mă gândeam că umezeala de afară intrase în casă și mi-a venit ideea să aprind focul. L-am aprins; era pentru prima dată în acest an. Și m-am așezat din nou, privind flacăra. Imediat însă imposibilitatea de a rămâne pe loc mă făcu să mă ridic și am simțit că trebuie să plec, să mă scutur, să găsesc un prieten.

Am ieșit. Am mers la trei colegi pe care nu i-am găsit. Apoi, am luat-o pe bulevard, hotărât să descopăr o persoană cunoscută.

Era trist peste tot. Trotuarele ude luceau. O zăpușeală, una din acele zăpușeli care ne înspăimântă prin frisoane bruște, o zăpușeală apăsătoare de ploaie impalpabilă copleșea străzile, părea să obosească și să întunece flacăra becurilor cu gaz.

Mergeam cu un pas lent, repetându-mi: „Nu voi găsi pe nimeni cu care să vorbesc.”

M-am uitat de mai multe ori în cafenele, de la Madeleine până la foburgul Poissonnière. Oamenii triști, așezați în fața meselor, păreau să nu mai aibă nici măcar forța să-și termine consumațiile.

Am rătăcit astfel mult timp, și, spre miezul nopții, am început să merg pentru a mă întoarce acasă. Eram foarte

calm, dar foarte plictisit. Portarul meu, care se culcă înainte de ora unsprezece, mi-a deschis imediat, contrar obiceiului său. Și m-am gândit: „Uite, sigur un alt locatar tocmai urcase.”

Când ies de acasă, încui ușa învârtind cheia de două ori. Am găsit-o doar trasă și acest lucru mă miră. Am presupus că îmi fusese adusă corespondența de seară.

Am intrat. Focul încă ardea și chiar lumina puțin apartamentul. Am luat o lumânare pentru a merge să o aprind de la focul din șemineu când, aruncându-mi privirea în față, am zărit pe cineva așezat în fotoliul meu, încălzindu-și picioarele, cu spatele la mine.

Nu mi-a fost frică, oh! nu, deloc. Îmi trecu prin cap o presupunere foarte verosimilă: aceea că un prieten venise să mă vadă. Prevenită de mine înainte să plec, portăreasa îi spusese că urma să mă întorc și îi împrumutase cheia ei. Și, într-o secundă, mi-am amintit toate împrejurările întoarcerii mele acasă: sfoara scoasă, ușa doar împinsă.

Așteptându-mă, prietenul meu, căruia nu-i vedeam decât părul, adormise în fața focului și am înaintat ca să-l trezesc. Îl vedeam perfect, unul din brațe atârându-i la dreapta; avea picioarele încrucișate unul peste celălalt; capul, aplecat puțin spre dreapta, arăta că doarme. M-am întrebat: Cine este? De altfel, nu se vedea prea bine în încăpere. Am întins mâna pentru a-i atinge umărul...

Am atins lemnul fotoliului. Nu mai era nimeni! Fotoliul era gol!

Ce tresărire, doamne sfinte!

Mai întâi am dat înapoi ca și cum un pericol teribil ar fi apărut în fața mea.

Apoi, m-am întors, simțind pe cineva în spatele meu; după aceea, o nevoie imperioasă de a vedea din nou fotoliul mă făcu să mă întorc din nou. Și am rămas în picioare,

gâfâind de spaimă, atât de năucit încât nu mai aveam niciun gând; eram pe punctul de a cădea.

Dar sunt un bărbat curajos și rațiunea îmi reveni repede. Mă gândeam: Tocmai am avut o halucinație, asta-i tot. Am început să reflectez imediat la acest fenomen. Gândirea merge repede în acele momente.

Că avusesem o halucinație era un fapt incontestabil. Or, mintea mea rămăsese tot timpul lucidă, funcționând normal și logic. Nu exista deci nicio tulburare la nivelul creierului. Numai ochii se înșelaseră, îmi înșelaseră mintea. Ochii avuseseră o viziune, una din acele viziuni care-i fac pe oamenii naivi să creadă în miracole. Fusesse un accident nervos al aparatului optic, nimic mai mult, poate o congestie mică.

Și am aprins lumânarea. Aplecându-mă spre foc, mi-am dat seama că tremuram și m-am ridicat brusc, ca și cum cineva m-ar fi atins din spate.

În mod sigur nu eram liniștit.

Am făcut câțiva pași; am vorbit cu voce tare. Am cântat refrene cu jumătate de voce.

Apoi am încuiat ușa camerei răsucind cheia de două ori și m-am simțit mai în siguranță. Cel puțin, nimeni nu putea intra.

M-am așezat din nou și m-am gândit la aventura mea; apoi m-am culcat și am stins lumânarea.

Timp de câteva minute, totul a fost bine. Am rămas pe spate, destul de calm. Apoi, am simțit nevoia să mă uit din nou prin cameră și m-am așezat pe-o parte.

Focul nu mai avea decât doi sau trei tăciuni roșii care luminau chiar picioarele fotoliului. Am crezut că-l văd din nou pe acel bărbat așezat pe el. Am aprins rapid un băț de chibrit. Mă înșelasem, nu mai vedeam nimic.

M-am ridicat totuși și m-am dus să ascund fotoliul în spatele patului.

Am stins chibritul și am încercat să dorm. Ațipisem de vreo cinci minute când, în vis, am zărit, exact ca în realitate, toată scena din timpul serii. M-am ridicat înnebunit și, după ce am luminat camera, am rămas așezat pe pat, fără ca măcar să mai îndrăznesc să încerc să adorm.

Totuși somnul mă cuprinse de două ori, timp de câteva secunde, în pofida voinței mele. De două ori am revăzut același lucru. Am crezut că înnebunesc.

Când s-a luminat de ziuă, m-am simțit vindecat și am moțait liniștit până la prânz.

Se terminase, se terminase sigur. Avusesem febră, coșmaruri, parcă eu știu? În fine, fusesem bolnav. Cu toate acestea, eram foarte zăpăcit.

Am fost foarte vesel în acea zi. Am mâncat la cabaret, am mers să văd spectacolul, apoi am luat-o pe drumul spre casă. Dar, apropiindu-mă de casa mea, mă cuprinse o neli-niște stranie. Mi-era frică să nu-l revăd pe el. Nu frică de el, nu frică de prezența lui, în care nu credeam deloc, ci frică de o tulburare nervoasă a ochilor mei, frică de o halucinație, frică de spaima care mă va cuprinde.

Am rătăcit de-a lungul și de-a latul trotuarului mai mult de o oră. În cele din urmă, m-am simțit prea imbecil și am intrat. Gâfâiam așa de tare că nici nu mai puteam urca scara. Am stat mai mult de zece minute pe palier, în fața apartamentului meu, apoi, brusc, am avut un elan de curaj, o încordare a voinței.

Am băgat cheia în broască; m-am repezit înainte cu lumânarea în mână, am împins cu o lovitură de picior ușa întredeschisă a camerei mele și am aruncat o privire speriată spre șemineu. N-am văzut nimic. Ah!...

Ce ușurare! Ce bucurie! Ce eliberare! Făceam dus-întors prin cameră cu un aer bine dispus. Dar nu mă simțeam liniștit; mă întorceam tresărind; umbra din unghere mă neliniștea.

Am dormit prost, trezit încontinuu de zgomote imaginare. Dar nu l-am văzut. Nu. Se terminase.

Din acea zi, mi-e frică singur, noaptea. Viziunea o simt acolo, lângă mine, în jurul meu. Nu a mai apărut. Oh, nu! De altfel, nu contează pentru că nu cred în așa ceva, pentru că știu că nu-i nimic.

Mă deranjează totuși pentru că mă gândesc tot timpul la ea. – O mână atârna pe partea dreaptă, capul era aplecat spre stânga precum cel al unui bărbat care doarme... Hai, gata, pentru numele lui Dumnezeu! Nu vreau să mă mai gândesc la asta.

Totuși, ce-i cu această obsesie? De ce această persistență? Picioarele lui erau aproape de șemineu!

E o nebunie, mă obsedează, dar asta este. Cine, El? Știu bine că nu există, că nu-i nimic. El nu există decât în teama mea, în frica mea, în angoasa mea. Haide, gata!... destul!...

Da, dar degeaba mă supun rațiunii, mă înverșunez, nu mai pot sta singur acasă, pentru că el este acolo. Știu că nu-l voi mai vedea, că nu se va mai arăta, s-a terminat cu asta. El este totuși în mintea mea. Chiar dacă rămâne invizibil, acest lucru nu-l împiedică să fie acolo. Este în spatele ușilor, în șifonierul închis, sub pat, în toate ungherele întunecate, în toate umbrele. Dacă deschid ușa, dacă deschid șifonierul, dacă mă uit cu lumânarea sub pat, dacă luminez ungherele, umbrele, nu mai este acolo. Atunci îl simt în spatele meu. Mă întorc, sigur că nu-l voi vedea, că nu-l voi mai vedea. Nu este însă mai puțin în spatele meu.

Este stupid, dar este atroce. Ce vrei? Nu pot să fac nimic.

Dar dacă am fi doi în casă, simt, da, simt în mod sigur că nu ar mai fi acolo. Este acolo pentru că sunt singur, doar pentru că sunt singur.

Scrisoarea unui nebun

Dragă doctore, mă dau pe mâna dvs. Faceți cu mine ce veți dori.

Vă voi spune sincer bizara mea stare de spirit și veți aprecia dacă n-ar fi mai bine să fiu îngrijit câtva timp într-un ospiciu decât să fiu lăsat pradă halucinațiilor și suferințelor care mă hărțuiesc.

Iată povestea, lungă și exactă, a răului neobișnuit al sufletului meu.

Trăiam ca toată lumea, privind viața cu ochii deschiși și orbi ai bărbatului, fără să mă mir și fără să înțeleg. Trăiam așa cum trăiesc animalele, așa cum trăim noi toți, îndeplinind toate funcțiile existenței, examinând și crezând că vedem, crezând că știm, crezând că avem cunoștință tot ce ne înconjoară, când, într-o zi, mi-am dat seama că totul era fals.

De fapt, o frază a lui Montesquieu mi-a luminat brusc mintea: „Un organ în plus sau în minus în mașina noastră ne-ar fi dat o altă inteligență.”

„În fine, toate legile stabilite despre faptul că mașina noastră este de un anumit fel ar fi diferite dacă mașina noastră n-ar fi de acest fel.”

Am reflectat la acest lucru luni întregi, luni și luni, și, puțin câte puțin, o bizară claritate a intrat în mine și tot aici această claritate a făcut întuneric.

Într-adevăr, organele noastre sunt singurele intermediare între noi și lumea exterioară. Adică, ființa interioară

care constituie *eul*, se află în contact prin intermediul câtorva rețele nervoase, cu ființa exterioară care constituie lumea.

Or, în afară de faptul că această ființă exterioară ne scapă prin proporțiile ei, prin durata ei, prin proprietățile ei nenumărate și de nepătruns, prin originile ei, prin viitorul sau sfârșiturile ei, prin formele îndepărtate și manifestările ei infinite, organele noastre nu ne furnizează informații decât despre o bucată din ea, pe care o putem cunoaște, informații la fel de nesigure pe cât de reduse ca număr.

Nesigure, pentru că doar proprietățile organelor noastre determină pentru noi proprietățile aparente ale materiei.

Puțin numeroase, pentru că având doar cinci simțuri, câmpul investigațiilor lor și natura revelațiilor lor sunt foarte restrânse.

Să mă explic. Ochiul ne indică dimensiunile, formele și culorile. El ne înșeală asupra acestor trei aspecte.

Nu ne poate revela decât obiectele și ființele de dimensiune medie, în raport cu dimensiunea umană, ceea ce ne-a dus să atribuim cuvântul mare unor lucruri și cuvântul mic altor lucruri doar pentru că slăbiciunea lui nu-i permite să cunoască ceea ce este prea vast sau prea mic pentru el. De unde rezultă că el nu știe și nu vede aproape nimic, că aproape totul universul îi rămâne necunoscut, de la steaua care locuiește în spațiu până la animaluțul care locuiește în picătura de apă.

Chiar dacă ochiul ar avea de o sută de milioane de ori puterea lui normală, dacă ar vedea în aer că respirăm toate rasele de ființe invizibile, la fel ca locuitorii planetelor învecinate, ar mai exista numere infinite de rase de animale mai mici și lumi atât de îndepărtate că el nu le-ar vedea.

Deci toate ideile noastre despre proporție sunt false, pentru că nu există o limită posibilă nici pentru ceea ce este mare, nici pentru ceea ce este mic.

Aprecierea noastră referitoare la dimensiuni și forme nu are nicio valoare absolută, fiind determinată doar de puterea unui organ și de comparația constantă cu noi înșine.

Să adăugăm și faptul că mai este incapabil să vadă ceea ce este transparent. O sticlă fără defect îl înșeală. O confundă cu aerul pe care nici atât nu-l vede.

Să trecem la culoare.

Culoarea există pentru că ochiul nostru este format în așa fel încât el transmite creierului, sub formă de culoare, diversele moduri în care corpurile absorb și descompun, în funcție de constituția lor chimică, razele luminoase care cad pe ele.

Toate proporțiile aceste absorbții și ale acestei descompuneri formează nuanțele.

Deci acest organ impune minții maniera lui de a vedea sau maniera arbitrară de a constata dimensiunile și de a aprecia legăturile dintre lumină și materie.

Să examinăm auzul.

Mai mult decât în cazul ochiului, suntem jucăriile și înșelații acestui organ fantezist.

Două corpuri care se lovesc produc o anumită vibrație a atmosferei. Această mișcare face să tresară în urechea noastră o bucățică de piele care transformă imediat în zgomot ceea ce nu este în realitate decât o vibrație.

Natura este mută. Dar timpanul posedă proprietatea miraculoasă de a ne transmite sub formă de simț și de simțuri diferite, în funcție de numărul vibrațiilor, toate mișcările undelor invizibile ale spațiului.

Această metamorfoză îndeplinită, nervul auditiv în scurtul traseu de la ureche la creier ne-a permis să creăm o artă bizară, muzica, cea mai poetică și mai precisă dintre arte, vagă ca un vis și exactă ca algebra.

Ce să spunem despre gust și miros? Am cunoaște

parfumurile și calitatea mâncărilor fără proprietățile bizare ale nasului și cerului gurii?

Umanitatea nu ar putea exista totuși fără auz, fără gust și fără miros, adică fără nicio noțiune de zgomot, de savoare și de parfum.

Deci, dacă am avea câteva organe mai puțin, nu am cunoaște lucruri admirabile și deosebite, dar, dacă am avea câteva organe în plus, am descoperi în jurul nostru o infinitate de alte lucruri pe care nu le-am bănui niciodată, din lipsa mijloacelor de a le constata.

Deci, ne înșelăm judecând Cunoscutul în timp ce suntem înconjurați de Necunoscutul neexplorat.

Deci, totul este nesigur și apreciabil în moduri diferite.

Totul este fals, totul este posibil, totul este îndoielnic.

Să formulăm această incertitudine servindu-ne de vechiul dicton: „Adevăr de partea aceasta a Pirineilor, eroare de partea cealaltă.”

Și să spunem: adevăr în organul nostru, eroare alături.

Doi plus doi nu ar mai trebui să facă patru înafara atmosferei noastre.

Adevăr pe pământ, eroare mai departe, de unde trag concluzia că misterele întrevăzute ca electricitatea, somnul hipnotic, transmiterea voinței, sugestia, toate fenomenele magnetice nu ne rămân ascunse decât pentru că natura nu ne-a dat organul sau organele necesare pentru a le înțelege.

După ce m-am convins că tot ceea ce-mi revelează simțurile mele nu există decât pentru mine, așa cum percep eu și că ar fi total diferit pentru o altă ființă altfel organizată, după ce am tras concluzia că o umanitate făcută altfel ar avea despre lume, despre viață, despre tot, idei total opuse ideilor noastre, căci acordul credințelor nu rezultă decât din similitudinea organelor umane și divergențele de opinii nu provin decât din micile diferențe de funcționare ale firelor

nervoase, am făcut un efort de gândire supraomenesc pentru a bănuî impenetrabilul care mă înconjoară.

Am înnebunit?

Mi-am spus: „Sunt înconjurat de lucruri necunoscute.” Am presupus omul fără urechi și bănuind sunetul așa cum noi bănuim atâtea mistere ascunse, omul constatând fenomenele acustice a căror natură și proveniență nu le-ar putea determina. Și mi-a fost frică de tot, în jurul meu, frică de aer, frică de întuneric. Din moment ce nu putem cunoaște aproape nimic și din moment ce totul este fără limite, ce este restul? Nu este vidul? Ce se află în vidul aparent?

Și această teroare confuză de supranatural care îl bântuie pe om de la nașterea lumii este legitimă, pentru că supranaturalul nu este altceva decât ceea ce ne rămâne ascuns.

Atunci am înțeles spaima. Mi s-a părut că ajungeam fără încetare la descoperirea unui secret al universului.

Am încercat să-mi ascut organele, să le excit, să le fac uneori să perceapă invizibilul.

Mi-am spus: „Totul este o ființă. Țipătul care trece prin aer este o ființă comparabilă cu animalul, pentru că el se naște, produce o mișcare, se transformă mereu pentru a muri. Or, spiritul temător care crede în ființe fără corp are dreptate. Cine sunt ele?”

Câți oameni le presimt, freamătă la apropierea lor, tremură la cea mai mică atingere a lor! Omul le simte lângă el, în jurul lui, dar nu le poate vedea, căci noi nu avem ochiul care le-ar vedea și nici organul necunoscut care le-ar putea descoperi.

Atunci, mai mult decât oricine, îi presimțeam pe acești trecători supranaturali. Ființe sau mistere? Știu și eu? N-aș putea spune ce sunt, dar le-aș putea întotdeauna semnala prezența. Și am văzut – am văzut o ființă invizibilă – atât cât poți vedea aceste ființe.

Rămâneam nemișcat nopți întregi, așezat în fața mesei mele, cu capul în mâini și gândindu-mă la acest lucru, gândindu-mă la ele. Am crezut adesea că o mână intangibilă, sau mai degrabă că un corp insesizabil, îmi mângâia ușor părul. Nu mă atingea, nefiind de esență carnală, ci de esență imponderabilă, necunoscută.

Or, într-o seară, am auzit parchetul scârțâind în spatele meu. A scârțâit într-un mod deosebit. Am fremătat. M-am întors. N-am văzut nimic. Nu m-am mai gândit la acest lucru.

Dar a doua zi, la aceeași oră, s-a produs același zgomot. Mi-a fost atât de frică încât m-am ridicat, sigur, sigur, sigur că nu eram singur în cameră. Totuși, nu se vedea nimic. Aerul era limpede, transparent peste tot. Cele două lămpi luminau toate ungherele.

Zgomotul nu a mai reînceput și, puțin câte puțin, m-am calmat. Totuși eram neliniștit, mă întorceam adesea.

A doua zi, m-am închis devreme în camera mea, gândindu-mă cum aș putea să ajung să văd Invizibilul care mă vizita.

Și l-am văzut. Era să mor de spaimă.

Aprinsesem toate lumânările de pe șemineu și de la lustră. Camera era luminată ca pentru o petrecere. Cele două lămpi ardeau pe masă.

În fața mea, patul meu, un vechi pat din stejar cu coloane. La stânga, ușa pe care o închisesem cu zăvorul. În spatele meu, un șifonier cu oglindă foarte mare. Mă priveam în oglindă. Aveam ochii ciudați și pupilele foarte dilatate.

Apoi, m-am așezat ca în fiecare zi.

Zgomotul se produsese cu o seară și cu două seri înainte, la ora nouă și douăzeci și două de minute. Am așteptat. Când a sosit momentul precis, am perceput o senzație ce nu poate fi descrisă, ca și cum un fluid, un fluid irezistibil ar fi pătruns în mine prin toate bucățelele cărnii mele, înecându-mi sufletul într-o spaimă atroce și bună. Și

scârțâitul se produse, chiar lângă mine.

M-am ridicat întorcându-mă atât de repede încât era să cad. Se vedea în cameră ca ziua, dar eu nu m-am văzut în oglindă. Era goală, clară, plină de lumină. Eu nu eram în ea, deși eram în fața ei. O priveam cu ochii înnebuniți. Nu îndrăzneam să merg spre ea, simțind că el este între noi, el, Invizibilul, și că mă ascundea.

Oh! Ce frică mi-a fost! Și iată că am început să mă zăresc într-o ceață în fundul oglinzii, într-o ceață care plutește peste o apă; și mi se părea că aceasta curgea de la stânga la dreapta, lent, făcându-mă tot mai vizibil de la o secundă la alta. Era ca sfârșitul unei eclipse. Ceea ce mă ascundea nu avea contururi, ci un fel de transparență opacă, luminându-se puțin câte puțin.

Și am putut, în cele din urmă, să mă văd clar, așa cum fac în fiecare zi când mă privesc în oglindă.

Îl văzusem deci!

Nu l-am mai revăzut.

Dar îl aștept mereu și simt că mintea mea o ia razna din cauza acestei așteptări.

Rămân în fața oglinzii mele ore, nopți, zile, săptămâni, pentru a-l aștepta. Nu mai vine.

A înțeles că l-am văzut. Dar simt că-l voi aștepta mereu, până la moarte, că-l voi aștepta neîncetat, în fața acestei oglinzi, ca un vânător la pândă.

Și, în această oglindă, încep să văd imagini nebune, monștri, cadavre hidoase, tot felul de animale înfiorătoare, de ființe atroce, toate viziunile neverosimile care bântuie mintea nebunilor.

Iată confesiunea mea, dragul meu doctor. Spuneți-mi ce trebuie să fac!

Pentru copie:
MAUFRIGNEUSE

Le Horla

(prima versiune)

Doctorul Marrande, cel mai ilustru și cel mai eminent dintre alieniști, i-a rugat pe trei dintre confrății săi și patru savanți, care se ocupau de științele naturii, să vină să petreacă o oră la el, în ospiciul pe care-l conducea, pentru a le arăta pe unul din bolnavii săi.

Îndată ce prietenii lui se reuniră, le spuse: „Vă voi supune cazul cel mai bizar și cel mai alarmant pe care l-am întâlnit vreodată. De altfel, nu am nimic de spus despre pacientul meu. Vă va vorbi el însuși.” Doctorul sună. Un servitor lăasă să intre un bărbat. Era foarte slab, slab ca un cadavru, așa cum sunt slabi unii nebuni roși de un gând, căci un gând bolnav devorează carnea corpului mai mult decât febra sau ftizia.

După ce a salutat și s-a așezat, a spus:

*

Știu de ce ați fost adunați aici și sunt gata să vă relatez povestea mea, așa cum m-a rugat doctorul Marrande. Mult timp el m-a crezut nebun. Astăzi, se îndoiește de acest lucru. Peste câțva timp, veți ști toți că am mintea la fel de sănătoasă, de lucidă, de clarvăzătoare ca și a dumneavoastră, din nefericire pentru mine, pentru dumneavoastră și pentru întreaga umanitate.

Dar vreau să încep chiar cu faptele, cu faptele foarte simple. Iată-le.

Am patruzeci și doi de ani. Nu sunt căsătorit, averea mea este suficientă pentru a trăi într-un anumit lux. Locuiam pe o proprietate pe malurile Senei, la Biessard, lângă Rouen. Îmi plac vânătoarea și pescuitul. Or, aveam în spatele meu, deasupra stâncilor care dominau casa, una din cele mai frumoase păduri din Franța, pădurea Roumare și în fața mea unul din cele mai frumoase fluvii din lume.

Locuința mea este vastă, văruiată în alb la exterior, frumoasă, veche, în mijlocul unei grădini mari plantate cu copaci minunați, și care urcă până la pădure, escaladând stâncile enorme despre care tocmai v-am vorbit.

Personalul meu este format, sau mai degrabă era format dintr-un vizitiu, un grădinar, un servitor, o bucătăreasă și o spălătoreasă care era în același timp un fel de jupâneasă. Toată această lume locuia la mine de la zece la șaisprezece ani, mă cunoștea, îmi cunoștea locuința, localitatea, tot anturajul din viața mea. Erau servitori buni și liniștiți. Acest lucru este important pentru ce vă voi spune.

Adaug că Sena, care curge de-a lungul grădinii mele, este navigabilă până la Rouen, după cum sigur știți, și că vedeam în fiecare zi trecând nave mari, fie cu pânze, fie cu aburi, venind din toate colțurile lumii.

Deci, acum un an toamna trecută, am fost cuprins brusc de neliniști bizare și inexplicabile. A fost mai întâi un fel de tulburare nervoasă care mă ținea treaz nopți întregi, o asemenea surescitare încât cel mai mic zgomot mă făcea să tresar. Buna mea dispoziție se înrăutăți. Aveam furii subite inexplicabile. Am chemat un medic, care mi-a prescris bromură de potasiu și dușuri.

Am făcut deci dușuri dimineața și seara, și am început să beau bromură. Într-adevăr, am început din nou să dorm, dar somnul meu era mai îngrozitor decât insomnia. Abia culcat, închideam ochii și dispăream. Da, cădeam în neant,

într-un neant absolut, într-o moarte a întregii ființe, din care eram scos într-un mod brusc și oribil de înspăimântătoare senzație a unei greutate care-mi zdrobea pieptul, și a unei guri pe gura mea, care-mi mânca viața. Oh! acele scuturături! Nu cunosc nimic mai înspăimântător.

Imaginați-vă un om care doarme, care este asasinat și se trezește cu un cuțit în gât, horcăie acoperit de sânge, nu mai poate respira, va muri și nu înțelege de ce !

Slăbeam într-un mod îngrijorător, continuu; brusc, mi-am dat seama că vizitiul meu, care era foarte gras, începuse și el să slăbească.

Până la urmă, l-am întrebat:

„Ce ai, Jean? Ești bolnav?”

El răspunse:

„Cred că am contractat aceeași boală ca și domnul. Noptile sunt cele care-mi mănâncă zilele.”

M-am gândit deci că exista în casă o influență febrilă datorată vecinătății fluviului și urma să plec pentru două sau trei luni, deși eram în plin sezon de vânătoare, când un fapt foarte bizar, observat din întâmplare, îmi aduse o asemenea serie de descoperiri neverosimile, fantastice, înspăimântătoare, încât am rămas.

Fiindu-mi sete într-o noapte, am băut o jumătate de pahar cu apă și am remarcat că sticla, pusă pe comodă în fața patului meu, era plină până la dopul de cristal.

În timpul nopții, am avut una din acele treziri îngrozitoare despre care tocmai v-am vorbit. Pradă unei angoase teribile, am aprins lumânarea și, când am vrut să beau din nou, mi-am dat seama cu stupeoare că sticla era goală. Nu-mi venea a crede. Ori cineva intrase în camera mea, ori eram somnambul.

În seara următoare, am vrut să fac aceeași probă. Am încuiat ușa cu cheia pentru a fi sigur că nimeni nu va putea

intra în camera mea. Am adormit și m-am trezit ca în fiecare noapte. *Cineva* băuse toată apa pe care o văzusem cu două ore mai devreme.

Cine băuse această apă? Fără îndoială eu, și totuși eram sigur, absolut sigur că nu făcusem această mișcare în somnul meu profund și dureros.

Atunci am recurs la șiretlicuri pentru a mă convinge că nu eu făceam aceste acte inconștiente. Am pus într-o seară, lângă carafă, o sticlă cu vin vechi de Bordeaux, o cană cu lapte, de care am oroare, și prăjituri cu ciocolată, pe care le ador.

Vinul și prăjiturile au rămas neatinse. Laptele și apa dispăruseră. Atunci, în fiecare zi am schimbat băuturile și prăjiturile. Niciodată acel *cineva* nu s-a atins de lucrurile solide, compacte și n-a băut, dintre lichide, decât produse din lapte proaspăt și, mai ales, apă.

Dar această îndoială sfâșietoare îmi rămânea în suflet. Poate eu mă sculam, fără să fiu conștient de acest lucru, și beam lucrurile pe care le detestam, căci simțurile mele amorțite de somnul de somnambul puteau fi modificate, puteau să-și fi pierdut aversiunea obișnuită și să fi căpătat alte gusturi.

Am folosit atunci un nou șiretlic chiar împotriva mea. Am învelit toate obiectele care urmau să fie atinse în mod inevitabil, cu fâșii de muselină albă și le-am acoperit și cu un prosop de batist.

Apoi, înainte de a mă băga în pat, mi-am dat mâinile, buzele și mustața cu mină de plumb.

Când m-am trezit, toate obiectele rămăseseră imaculate, deși *cineva* le atinsese, căci prosopul nu mai era pus așa cum îl pusesem eu. În plus, *cineva* băuse apa și laptele. Or, ușa mea încuiată cu o cheie de siguranță și obloanele încuiate, din prudență, cu lacăt nu putuseră lăsa pe nimeni să pătrundă în casă.

Atunci, mi-am pus această redutabilă întrebare: Cine era acolo, în fiecare noapte, lângă mine?

Domnilor, am impresia că vă povestesc acest lucru prea repede. Zâmbiți, v-ați făcut deja o impresie: „Este un nebun.” Ar fi trebuit să vă descriu amănunțit această emoție a unui om care, închis în casa lui, cu mintea sănătoasă, vede, prin sticla unei carafe, că un pic de apă a dispărut în timp ce dormea. Ar fi trebuit să vă fac să înțelegeți această tortură repetată în fiecare seară și în fiecare dimineață, acest somn inevitabil, aceste treziri și mai îngrozitoare.

Dar să continui.

Brusc, miracolul încetă. *Cineva* nu se mai atingea de nimic din camera mea. Se terminase. De altfel, mă simțeam mai bine. Îmi revenise veselia, când am aflat că unul din vecinii mei, domnul Legite, se afla exact în starea în care mă aflasem și eu. Am crezut din nou într-o influență febrilă în localitate. Vizitiul meu, foarte bolnav, mă părăsise în urmă cu o lună.

Iarna trecuse, primăvara începea. Or, într-o dimineață, pe când mă plimbam pe lângă stratul de trandafiri, am văzut, am văzut clar, chiar lângă mine, tulpina unuia din cei mai frumoși trandafiri rupându-se ca și cum o mână invizibilă l-ar fi cules. Apoi floarea a urmat o curbă pe care ar fi făcut-o un braț ducând-o spre gură și rămase suspendată în aerul transparent, singură, nemișcată, înspăimântătoare, la trei pași de ochii mei.

Cuprins de o spaimă nebună, m-am aruncat asupra ei pentru a o apuca. N-am găsit nimic. Dispăruse. Atunci, m-am înfuriat pe mine însumi. Nu-i este permis unui om rezonabil și serios să aibă asemenea halucinații.

Dar era o halucinație? Am căutat tulpina. Am găsit-o imediat pe arbust, proaspăt ruptă, între alți doi trandafiri rămași pe ramură. Căci erau trei trandafiri pe care-i văzusem perfect.

M-am întors acasă, cu sufletul tulburat. Domnilor, ascultați-mă, sunt calm. Nu credeam în supranatural, nu cred nici acum; dar, începând din acel moment, am fost sigur, sigur ca de zi și de noapte, că exista lângă mine o ființă invizibilă care mă bântuise, apoi mă părăsise și care revenea.

Puțin mai târziu, am avut și dovada.

Între servitorii mei izbucneau zilnic certuri furioase din mii de cauze superficiale în aparență, dar pline de sens pentru mine începând din acel moment.

Un pahar, un frumos pahar din sticlă de Veneția se sparse singur, pe raftul din sufragerie, în plină zi.

Servitorul o acuză pe bucătăreasă, care o acuză pe lenjereasă, care acuză pe nu știu cine.

Uși închise seara erau deschise dimineața. În fiecare noapte, se fura lapte din bucătărie. - Ah!

Cine era el? De ce natură? O curiozitate enervată, amestecată cu furie și groază, mă ținea zi și noapte într-o stare de extremă agitație.

Dar casa deveni calmă din nou; credeam din nou că visez, când s-a petrecut un alt lucru.

Era pe data de 20 iulie, la ora nouă seara. Era foarte cald. Lăsasem fereastra larg deschisă, lampa aprinsă pe masă, luminând un volum de Musset deschis la *Noapte de mai*. Mă întinsesem într-un fotoliu mare și adormisem.

Or, după ce am dormit vreo patruzeci de minute, am deschis ochii, fără să fac nicio mișcare, trezit de o emoție confuză și bizară. Mai întâi, nu am văzut nimic, apoi, brusc, mi se păru că o pagină a cărții tocmai se întorsese singură. Nicio adiere de vânt nu intrase pe fereastră. Am fost surprins; am așteptat. După vreo patru minute, am văzut, am văzut, da, am văzut cu ochii mei, domnilor, o altă pagină care se ridica și cădea ca și precedenta, ca și cum un deget ar fi răsfoit-o. Fotoliul meu părea gol, dar am

înțeles că *el* era acolo. Am traversat camera dintr-o săritură pentru a-l lua, pentru a-l atinge, pentru a-l apuca, dacă acest lucru era posibil... Dar scaunul meu, înainte să-l fi atins, se răsturnă ca și cum cineva fugea în fața mea; căzu și lampa și se stinse, cu sticla spartă. Fereastra mea, împinsă brusc, ca și cum un hoț ar fi izbit-o în timp ce fugea, se lovi de piedică... Ah!

M-am repezit la sonerie și am sunat. Când servitorul apăru, i-am spus:

„Am răsturnat și am spart tot. Aprinde lumina!”

Nu am dormit în acea noapte. Cu toate acestea, aș fi putut fi din nou jucăria unei halucinații. La trezire, simțurile rămân tulburi. Nu cumva eu răsturnasem fotoliul și lumânarea repezindu-mă ca un nebun?

Nu, nu fusesem eu. Știam sigur acest lucru, fără să mă îndoiesc măcar o secundă. Și totuși voiam să cred că am fost eu.

Așteptați! Ființa! Cum aș numi-o? Invizibilul. Nu, nu-i suficient. Am botezat-o Horla. De ce? Nu știu. Deci Horla nu mă mai părăsea deloc. Zi și noapte aveam senzația, certitudinea prezenței acestui insesizabil vecin, dar și certitudinea că-mi lua viața, oră de oră, minut de minut.

Imposibilitatea de a-l vedea mă exaspera și aprindeam toate luminile din apartament, ca și cum aș fi putut să-l descopăr în această lumină.

În sfârșit, l-am văzut.

Nu mă credeți. Și totuși l-am văzut.

Eram în fața unei cărți oarecare, nu citeam, ci pândeam, cu toate organele surexcitate, pândindu-l pe cel pe care-l simțeam lângă mine. Era sigur acolo. Dar unde? Ce făcea? Cum să-l ating?

În fața mea, patul meu, un vechi pat din stejar cu coloane. La dreapta mea, șemineul. La stânga mea, ușa pe care o încuiasem cu grijă. În spatele meu, un șifonier

mare cu oglindă, oglindă de care mă foloseam în fiecare zi pentru a mă rade, pentru a mă îmbrăca, în care obișnuiam să mă privesc din cap până la picioare de fiecare dată când treceam prin fața ei.

Deci, mă prefăceam că citesc, pentru a-l înșela, căci și el mă spiona; și brusc, am simțit, am fost sigur că și el citea pe deasupra umărului meu, că era acolo, atingându-mi urechea.

M-am ridicat, m-am întors atât de brusc încât era să răstorn fotoliul. Ei bine!... Se vedea în încăpere ca în plină zi, dar eu nu m-am văzut în oglindă. Era goală, clară, plină de lumină. Imaginea mea nu era în ea... Și eram chiar în fața ei... Priveam această sticlă, clară de sus până jos. O priveam cu ochi înnebuniți și nu îndrăzneam să înaintez, simțind că el se află între noi și că-mi va scăpa din nou, dar și că imaginea mea fusese absorbită de corpul lui imperceptibil.

Ce frică mi-a fost! Apoi, pe neașteptate, am început să mă zăresc într-o ceață în fundul oglinzii, într-o ceață precum cea care se formează deasupra unei ape; și mi s-a părut că această apă curge de la stânga la dreapta lent, făcând, de la o secundă la alta, și mai precisă imaginea mea. Era ca sfârșitul unei eclipse. Ceea ce mă ascundea nu avea contururi precise, ci un fel de transparență opacă ce se lumina puțin câte puțin.

În cele din urmă, am putut să mă văd complet, așa cum fac în fiecare zi când mă privesc.

Îl văzusem. Mi-a rămas spaima care încă mă face să tremur.

A doua zi eram aici, unde am rugat să fiu internat.

Domnilor, acum voi termina.

Doctorul Marrande, după ce s-a îndoit mult timp, s-a hotărât să facă singur o călătorie în localitatea mea.

În prezent, trei dintre vecinii mei sunt bolnavi așa cum am fost și eu. E adevărat?

Medicul răspunse: „E adevărat.”

I-ați sfătuit ca, în fiecare noapte, să lase apă și lapte în camera lor pentru a vedea dacă aceste lichide dispar. Au făcut acest lucru. Aceste lichide au dispărut ca și la mine acasă?

Medicul răspunse cu o gravitate solemnă: „Au dispărut.”

Deci, domnilor, o Ființă, o Ființă nouă, care sigur se va înmulți repede așa cum ne-am înmulțit și noi, tocmai a apărut pe pământ.

Ah!zâmbiți! De ce? pentru că această Ființă rămâne invizibilă. Dar ochiul nostru, domnilor, este un organ atât de elementar că abia poate distinge ceea ce este indispensabil existenței noastre. Îi scapă ceea ce-i prea mic, îi scapă ceea ce este prea mare, îi scapă ceea ce este prea departe. Nu vede miliardele de animăluțe care trăiesc într-o picătură de apă. Nu vede locuitorii, plantele și solul de pe planetele învecinate; nu vede nici măcar transparentul.

Puneți-i în față o oglindă fără amalgam de cositor și argint viu, nu o va vedea și nu se va arunca asupra ei, așa cum face o pasăre prinsă într-o casă și care își sparge capul de geamuri. Deci, el nu vede corpurile solide și transparente care există totuși. El nu vede aerul cu care ne hrănim, nu vede vântul, care este totuși cea mai mare forță a naturii, care răstoarnă oameni, ridică marea în munți de apă care dărâmă falezele de granit.

Nu e de mirare că nu vede un corp nou, căruia îi lipsește sigur doar proprietatea de a opri razele de lumină.

Vedeți electricitatea? Și totuși ea există.

Această ființă, pe care am numit-o Horla, există și ea.

Cine este? Domnilor, este cea pe care pământul o așteaptă, după om. Cea care vine să ne detroneze, să ne

subjuge, să ne îmblânzească și să se hrănească poate cu noi, așa cum noi ne hrănim cu vite și porci mistreți.

De secole întregi o presimțim, ne temem de ea, o anunțăm. Frica de Invizibil i-a bântuit dintotdeauna pe tații noștri.

A venit.

Toate legendele cu zâne, cu gnomi, cu hoții aerului insesizabili și răufăcători, vorbeau despre această ființă, presimțită de omul neliniștit și care tremură deja.

Și prin tot ceea ce faceți și dumneavoastră, domnilor, de câțiva ani, ceea ce numiți hipnotism, sugestie, magnetism, o anunțați, o profetizați.

Vă spun că a venit. Dă târcoale, neliniștită și ea ca și primii oameni, necunoscându-și încă forța și puterea pe care le va afla cât de curând, prea curând.

Domnilor, pentru a termina, iată un fragment dintr-un ziar care mi-a căzut în mână și care vine de la Rio de Janeiro. Citesc: „Un fel de epidemie de nebunie pare să facă ravagii, de câțiva timp, în provincia Sao Paulo. Locuitorii din mai multe sate au fugit, abandonându-și pământurile și casele și spun că sunt urmăriți și mâncați de vampiri invizibili, care se hrănesc cu respirația lor în timp ce dorm și care, printre altele, n-ar bea decât apă și, uneori, lapte.”

Adaug: „Cu câteva zile înainte de primul contact cu boala, de care era să mor, îmi amintesc perfect că am văzut trecând o mare corabie braziliană cu trei catarge, cu pavilionul desfășurat... V-am spus că locuința mea este pe malul apei... foarte albă... Sigur Ființa era ascunsă pe acest vapor...”

Nu mai am nimic de adăugat, domnilor.

*

Doctorul Marrande se ridică și murmură:

„Nici eu. Nu știu dacă acest om este nebun sau dacă suntem nebuni amândoi... sau dacă... nu cumva succesorul nostru a sosit cu adevărat.”

Noaptea

Coşmar

Iubesc cu pasiune noaptea. O iubesc așa cum cineva își iubește țara sau amanta, cu o dragoste instinctivă, profundă, de neînvins. O iubesc cu toate simțurile mele, cu ochii mei care o văd, cu mirosul meu care o respiră, cu urechile mele care-i ascultă tăcerea, cu toată carnea mea pe care tenebrele o mângâie. Ciocârliile cântă în soare, în aerul bleu, în aerul cald, în aerul ușor al dimineților senine. Bufnița fuge în noapte, pată neagră care trece prin spațiul negru și bucuroasă, amețită de neagra imensitate, scoate sunetul ei vibrant și sinistru.

Ziua mă obosește și mă plictisește. Este brutală și zgomoasă. Mă scol cu greu, mă îmbrac în silă, ies cu regret, fiecare gest, fiecare mișcare, fiecare gest, fiecare cuvânt, fiecare gând mă obosesc de parcă aș ridica o greutate enormă.

Dar când soarele coboară, o bucurie profundă îmi invadează tot corpul. Mă trezesc, mă însuflețesc. Pe măsură ce umbra crește, mă simt cu totul altul, mai tânăr, mai puternic, mai vioi, mai fericit. Privesc cum se îngroașă marea umbră dulce căzută din cer; ea îneacă orașul, ca o undă insesizabilă, ascunde, șterge, distruge culorile, formele, îmbrățișează cu imperceptibila ei atingere casele, ființele, monumentele.

Atunci doresc să țip de plăcere asemenea bufnițelor, să alerg pe acoperișuri precum pisicile; și o dorință impetuoasă și invincibilă dorință de a iubi mi se aprinde în vene.

Plec, merg când în foburguri întunecate, când în pădurile din apropierea Parisului, unde aud dând târcoale surorile mele, animalele și frații mei, braconierii.

Ceea ce iubești cu putere sfârșește prin a te omorî. Dar cum să explic ce mi se întâmplă? Cum să fac să se înțeleagă că pot să povestesc acest lucru? Nu știu, nu mai știu, știu numai că acest lucru există. Doar atât.

Deci ieri, era ieri? Da, fără îndoială, asta dacă nu a fost înainte, într-o altă zi, într-o altă lună, în alt an, nu știu. Totuși, cred că ieri, pentru că nu se luminase de ziuă și soarele nu răsărise. Dar de când durează noaptea? De când?... Cine îmi va spune? Cine va ști vreodată acest lucru?

Deci, ieri, am ieșit așa cum fac în fiecare seară, după cină. Era o vreme foarte frumoasă, foarte blândă, foarte caldă. Coborând spre bulevarde, priveam deasupra capului meu fluviul negru și plin de stele decupat pe cer de acoperișurile străzii care se învârtea și care făcea să onduleze, ca un adevărat râu, acel pârâu rulant al astrelor.

Totul era clar în aerul ușor, de la planete până la becurile cu gaz. Atâtea lumini ardeau acolo sus și în oraș încât tenebrele păreau luminoase. Noptile luminoase sunt mai vesele decât zilele foarte însorite.

Pe bulevard, cafenelele străluceau; lumea râdea, petrecea, bea. Am intrat la teatru, pentru câteva clipe. În care teatru? Nu mai știu. Era atât de luminos încât acest lucru m-a întristat; și am ieșit cu inima puțin umbrită de acest șoc de lumină brutală pe aurul balconului, de strălucirea artificială a enormei lustre de cristal, de bariera de foc a rampei, de melancolia acestei false și nemiloase lumini. Am luat-o pe Champs-Élysées unde șantanele păreau focare de incendiu în frunziș. Castanii frecați de lumina galbenă păreau pictați, păreau niște copaci fosforescenți. Și globurile electrice, asemănătoare unor luni strălucitoare și palide,

unor ouă de lună căzute din cer, unor perle monstruoase, vii, făcând să pălească sub lumina lor sidefată, misterioasă și regală filamentele de gaz urât și murdar, și ghirlandele de sticlă colorată.

M-am oprit sub Arcul de Triumf pentru a privi bulevardul, lungul și admirabilul bulevard înstelat, ducând spre Paris între două linii de foc, și astrele. Astrele de-acolo de sus, astrele necunoscute aruncate la întâmplare în imensitatea în care desenează acele figuri bizare care ne fac să visăm, ne fac să gândim.

Am intrat în Bois de Boulogne și am stat acolo mult timp, mult timp. Mă cuprinsese un frison ciudat, o emoție neprevăzută și puternică, o exaltare a minții care atingea nebunia.

Am mers mult timp, mult timp. Apoi m-am întors.

Ce oră era când am trecut din nou pe sub Arcul de Triumf? Nu știu. Orașul dormea și nori, nori groși și negri se întindeau încet pe cer.

Pentru prima dată am simțit că urma să se întâmple din nou ceva bizar. Mi se părea că era frig, că aerul se îngroșa, că noaptea, că iubita mea noapte, devenea grea în inima mea. Doar doi sergenți de la ordinea publică se plimbau pe lângă stația de fiacre și, pe șoseaua abia luminată de becurile de gaz care păreau muribunde, un șir de căruțe cu legume se îndrepta spre Halles. Mergeau încet, încărcate cu morcovi, napi și varză. Conducătorii dormeau, invizibili, caii mergeau cu un pas egal, urmărind căruța din față, fără zgomot, pe pavajul de lemn. În fața fiecărei lumini de pe trotuar, morcovii deveneau roșii, napii albi și varza verde. Treceau una după alta aceste căruțe roșii, de un roșu aprins, albe, de un alb argintiu, verzi, de un verde ca smaraldul. Le-am urmat, apoi am luat-o pe strada Royal și m-am întors pe bulevarde. Niciun om, nicio cafenea luminată, doar

câțiva întârziați care se grăbeau. Nu am văzut niciodată Parisul atât de mort, atât de pustiu. Mi-am scos ceasul. Era ora două.

Mă împingea o forță, o nevoie de a merge. Am mers deci până la Bastille. Acolo mi-am dat seama că nu mai văzusem niciodată o noapte atât de întunecată, căci nu vedeam nici măcar coloana Juillet, a cărei decorație de aur dispărea în obscuritatea de nepătruns. O boltă de nori, deasă ca imensitatea, înecase stelele și părea să coboare spre pământ pentru a-l distruge.

M-am întors. Nu mai era nimeni în jurul meu. Totuși, în piața Château-d'Eau un bețiv era cât pe ce să mă izbească, apoi a dispărut. I-am auzit un timp pasul inegal și sonor. La înălțimea foburgului Montmartre trecu un fiacru care cobora spre Sena. Am strigat. Vizitiul nu a răspuns. O femeie dădea târcoale pe lângă strada Drouot: „Domnule, ascultați.” Am grăbit pasul pentru a evita mâna ei întinsă. Apoi nimic. În față la Vaudeville, un strângător de petice scormonea în pârau. Mica sa lanternă plutea la nivelul solului. L-am întrebat: „Cât e ceasul, viteazul meu?”

Mormăi: „De unde să știu? Nu am ceas.”

Atunci mi-am dat seama că becurile cu gaz se stinseseră. Știu că sunt stinse devreme, înainte de a se lumina de ziuă, în acest sezon, din economie. Dar ziua era încă departe, atât de departe!

„Hai la Halles, m-am gândit, cel puțin acolo voi găsi viață.”

Am pornit la drum, dar nu vedeam nici măcar cât să mă orientez. Avansam încet, așa cum faci într-o pădure, recunoscând străzile doar numărându-le.

În fața băncii Crédit Lyonnais, un câine mârâi. Am luat-o pe strada Grammont, m-am rătăcit; am mers la întâmplare, apoi am recunoscut Bursa cu grilajele de fier care o

înconjoară. Tot Parisul dormea, cu un somn profund, înspăimântător. În depărtare totuși rula un fiacru, un singur fiacru, poate cel care trecuse prin fața mea puțin mai devreme. Încercam să-l ajung, mergând spre zgomotul roților pe străzile pustii și negre, negre, negre ca moartea.

M-am rătăcit din nou. Unde eram? Ce nebunie să stingă luminile atât de devreme! Niciun trecător, niciun întârziat, niciun vagabond, niciun mieunat de pisică îndrăgostită. Nimic.

Unde erau sergenții de la ordinea publică? Mi-am spus: „Voi țipa și vor veni.” Am țipat. Nu a răspuns nimeni.

Am strigat mai tare. Vocea mea zbură, fără ecou, slabă, sufocată, zdrobită de noapte, de această noapte impenetrabilă.

Am urlat: „Ajutor! Ajutor! Ajutor!”

Apelul meu disperat a rămas fără răspuns. Ce oră era? Mi-am scos ceasul, dar nu mai aveam chibrituri. Am ascultat cu o bucurie necunoscută și bizară ticăitul ușor al micului mecanism. Părea că trăiește. Eram mai puțin singur. Ce mister! Am început din nou să merg ca un orb, pipăind pereții cu bastonul, și m-am uitat mereu spre cer, sperând că se va face ziuă. Dar spațiul era negru, foarte negru, mult mai negru decât orașul.

Ce oră putea să fie? Mergeam, mi se pare, de un timp infinit, căci picioarele mi se îndoiau, pieptul gâfâia și sufeream oribil de foame.

M-am hotărât să sun la prima poartă pentru vehicule. Am tras butonul de cupru și timbrul soneriei răsună în casă; răsună straniu, ca și cum acel zgomot vibrant era singurul din acea casă.

Am așteptat, nu mi s-a răspuns, nu mi s-a deschis poarta. Am sunat din nou și am mai așteptat. Nimic.

Mi-a fost frică. Am alergat la casa următoare și am făcut, de douăzeci de ori, să răsunе soneria în culoarul

obscur unde trebuia să doarmă portarul. Dar el nu s-a trezit și am mers mai departe, trăgând cu toată puterea inelele sau butoanele soneriilor, lovind cu picioarele, cu bastonul și cu mâinile ușile care se încăpățâneau să rămână închise.

Brusc, mi-am dat seama că am ajuns la Halles. Halele erau pustii, fără un zgomot, fără nicio mișcare, fără nicio căruță, fără niciun om, fără nicio legătură de legume sau de flori. Erau pustii, nemișcate, abandonate, moarte.

Mă cuprinse o spaimă oribilă. Ce se întâmpla? Oh! Doamne! Ce se întâmpla?

Am plecat din nou. Dar ora? ora? cine-mi va spune ora? Niciun orologiu nu suna ora în clopotnițe sau în monumente. M-am gândit: „Voi ridica sticla ceasului meu și voi pipăi limbile cu degetele.” Am scos ceasul... nu mai mergea...se oprise. Nimic, nimic, nici măcar un frison în oraș, nicio lumină, niciun foșnet de sunet în aer. Nimic! Nimic! Nici măcar mersul fiacrului în depărtare, nimic.

Eram pe chei și o răcoare glacială urca din apă.

Sena mai curgea?

Am vrut să știu, am găsit scara, am coborât... Nu am auzit curentul fierbând sub arcurile podului... Alte trepte... apoi nisipul... mărul... apoi apa... mi-am muiat mâna ...ea curgea... curgea... rece... rece... rece... aproape înghețată... aproape secată... aproape moartă.

Și am simțit că nu voi mai avea niciodată puterea să urc... și că voi muri acolo... de foame, de oboseală și de frig.

Cine știe?

Doamne! Doamne! Voi scrie deci, în cele din urmă, ceea ce mi s-a întâmplat. Oare voi putea? Voi îndrăzni? este atât de straniu, de inexplicabil, de neînțeles, de nebunesc!

Dacă nu aș fi sigur de ceea ce am văzut, sigur că nu a existat nicio slăbiciune în raționamentele mele,, nicio eroare în constatările mele, nicio lacună în suita inflexibilă a observațiilor mele, m-aș considera un simplu halucinat, jucăria unei viziuni stranii. În fond, cine știe?

Mă aflu într-un ospiciu, dar am venit aici de bunăvoie, din prudență, de frică. Doar o singură persoană cunoaște povestea mea. Medicul de aici, O voi scrie. Nu prea știu de ce. Pentru a mă debarasa de ea, căci o simt în mine ca pe un coșmar insuportabil.

Iată povestea mea.

Am fost mereu un singuratic, un visător, un fel de filozof izolat, binevoitor, care s-a mulțumit cu puțin, bun cu oamenii și fără nicio ranchiună împotriva cerului. Am trăit mereu singur, ca urmare a unui fel de jenă pe care o insinuează în mine prezența celorlalți. Cum să explic acest lucru? Nu pot. Nu refuz să văd lume, să vorbesc, să iau masa cu prieteni, dar, atunci când îi simt de prea mult timp lângă mine, chiar și pe cei mai apropiați, mă plictisesc, mă obosesc, mă enervează și simt o dorință care crește, care mă hărțuiește să-i văd plecând sau să plec, să fiu singur.

Această dorință nu mai este doar o nevoie, ci o necesitate irezistibilă. Și dacă prezența oamenilor cu care mă aflu ar continua, dacă ar trebui nu numai să ascult, dar și să le aud mult timp discuțiile, în mod sigur mi s-ar întâmpla ceva. Ce? Ah! cine știe? Poate o simplă sincopă? da! probabil!

Îmi place atât de mult să fiu singur încât nu pot suporta nici măcar vecinătatea altor ființe care dorm sub același acoperiș cu mine; nu mai pot locui la Paris pentru că aici agonizez la nesfârșit. Mor din punct de vedere moral și sunt chinuit în corpul și în nervii mei de această mulțime care mișună, care trăiește în jurul meu, chiar și atunci când doarme. Ah! somnul celorlalți îmi este și mai penibil decât vorba lor. Și nu mă pot odihni niciodată atunci când știu, când simt, dincolo de pereți, vieți întrerupte de aceste eclipse regulate ale rațiunii.

De ce sunt așa? Cine știe? Poate cauza este foarte simplă: mă plictisesc foarte repede de ceea ce nu se petrece în mine. Și sunt mulți oameni în situația mea.

Există două rase pe pământ. Cei care au nevoie de alții, pe care ceilalți îi amuză, îi ocupă, îi relaxează și pe care singurătatea îi extenuază, îi epuizează, îi doboară asemenea unui ghețar teribil sau traversării deșertului; cei pe care, dimpotrivă, ceilalți îi obosesc, îi plictisesc, îi deranjează, îi cocârjează, în timp ce singurătatea îi calmează, îi scaldă în odihnă, în libertatea și fantezia gândurilor lor.

Pe scurt, este vorba despre un fenomen psihic normal. Unii sunt dotați pentru a trăi în exterior, alții pentru a trăi în interior. Eu am o atenție exterioară redusă și care dispare repede și, când aceasta ajunge la limitele ei, chiar insuportabilă.

Rezultă din aceasta că mă atașez, că mă atașasem mult de obiectele neînsuflețite care capătă pentru mine o importanță de ființe vii și că locuința mea a devenit, devenise o

lume în care duceam o viață solitară și activă, în mijlocul lucrurilor, a mobilelor, a bibelourilor familiare, simpatice pentru mine ca niște chipuri. Puțin câte puțin, o umplusem, o împodobisem și mă simțeam mulțumit, satisfăcut, foarte fericit, ca în brațele unei femei drăguțe a cărei mângâiere obișnuită devenise o nevoie calmă și dulce.

Construisem această casă într-o frumoasă grădină care o izola de drum, la intrarea într-un oraș unde puteam găsi, la nevoie, toate lucrurile necesare, pe care le doream uneori. Toți servitorii dormeau într-o clădire îndepărtată, în fundul unei grădini de legume, înconjurată de un zid înalt. În liniștea locuinței mele, pierdută, ascunsă, acoperită de frunzele copacilor mari, învăluirea obscură a nopților era atât de odihnitoare și atât de plăcută încât, în fiecare seară, timp de mai multe ore, ezitam să merg să mă culc pentru a o savura îndelung.

În ziua aceea, la teatrul din oraș, se jucase Sigurd. Era pentru prima dată că auzeam această frumoasă și feerică dramă muzicală și mi-a plăcut mult.

Mă întorceam pe jos, cu un pas vioi, cu capul plin de fraze sonore și cu privirea plină de imagini frumoase.

Era întuneric, întuneric, atât de întuneric încât abia mai distingeam drumul și, de mai multe ori, era cât pe ce să cad în șanț. De la biroul de taxe și impozite până la mine e o distanță de circa un kilometru, poate un pic mai mult, adică douăzeci de minute de mers normal. Era ora unu dimineața, ora unu sau unu și jumătate; cerul se luminează puțin în fața mea și apărură cornul lunii, tristul corn al ultimului pătrar al lunii. În timpul primului pătrar, cornul lunii, care apare la ora patru sau cinci seara, este luminos, vesel, argintat, dar cel care apare după miezul nopții este roșiatic, trist, neliniștitor; este adevăratul crai nou al Sabatului. Toți somnambulii trebuie să fi remarcat acest lucru. Primul corn, chiar

dacă este subțire ca un fir, aruncă o luminiță veselă care bucură inima și desenează pe pământ umbre clare; ultimul abia răspândește o lucire ternă, atât de ternă încât aproape că nici nu desenează umbre pe pământ.

Am zărit în depărtare masa sumbră a grădinii mele și nu știu de unde mi-a venit un fel de leșin la ideea că va trebui să intru acolo. Era foarte cald. Grămada mare de copaci părea un mormânt în care era îngropată casa mea. Am ridicat bariera și am pătruns pe aleea lungă de sicomori, care ducea la casă, arcuită sub formă de boltă, asemenea unui tunel înalt, traversând masivele opace și înconjurând gazoanele pe care straturile de flori desenau pete ovale cu nuanțe difuze sub tenebrele palide.

Apropiindu-mă de casă, mă cuprinse o tulburare stranie. M-am oprit. Nu se auzea nimic. Nu era nicio adiere printre frunze. „Deci ce am?” m-am gândit. Mă întorceam așa de zece ani fără să mă cuprindă nici cea mai mică neliniște. Nu-mi era frică. Nu mi-a fost niciodată frică noaptea. Vederea unui om, a unui vagabond, a unui hoț m-ar fi înfuriat atât de tare încât aș fi sărit la el fără ezitare. De altfel, eram înarmat. Aveam revolver. Dar nu l-am atins pentru că voiam să rezist acelei influențe de teamă care încolțea în mine.

Atunci ce era? O presimțire? Presimțirea misterioasă care cuprinde simțurile oamenilor când aceștia vor vedea inexplicabilul? Poate. Cine știe?

Pe măsură ce înaintam, simțeam furnicături pe piele și când am ajuns în fața zidului vastei mele locuințe, care avea obloanele închise, am simțit că ar trebui să mai aștept câteva minute înainte de a deschide ușa și de a intra.

Atunci m-am așezat pe o bancă, sub ferestrele salonului meu. Am rămas acolo, vibrând puțin, cu capul lipit de zid, cu ochii fixați pe umbra frunzișului. În acele prime momente, nu am remarcat nimic insolit în jurul meu. Aveam în urechi

câteva zumzete, dar mi se întâmplă adesea acest lucru. Uneori mi se pare că aud trecând trenuri, că aud sunând clopote, că aud o mulțime care merge.

Destul de repede, aceste zumzete deveniră mai distincte, mai clare, mai cunoscute. Mă înșelasem. Nu era zumzetul obișnuit al arterelor mele, care mă făcea să aud aceste rumori, ci un zgomot foarte neobișnuit, și totuși foarte confuz, care venea din interiorul casei mele.

Distingeam prin perete acest zgomot continuu, care era mai degrabă o agitație decât un zgomot, o mișcare vagă a unei grămezi de lucruri, de parcă toate mobilele mele ar fi fost zdruncinate, deplasate sau trase ușor.

Oh! multă vreme m-am îndoit de certitudinea auzului meu. Dar, lipindu-mi urechea de un oblon, pentru a auzi mai bine acest freamăt straniu al locuinței mele, am fost convins, am fost sigur că în casa mea se petrecea ceva anormal și de neînțeles.

Nu-mi era frică, dar eram... cum să spun... îngrozit de uimire. Nu am armat revolverul – ghicind foarte bine că nu voi avea nevoie de el. Am așteptat.

Am așteptat mult timp, neputând să iau nicio hotărâre, cu mintea lucidă, dar înnebunitor de speriată. Am așteptat în picioare, ascultând în continuare zgomotul care creștea, care căpăta uneori o intensitate puternică, care părea să devină un mormăit de nerăbdare, de furie, de revoltă misterioasă.

Apoi, brusc, rușinat de lașitatea mea, am luat mănunchiul de chei, am ales-o pe cea de care aveam nevoie, am băgat-o în broască, am întors-o de două ori și, împingând cu toată puterea ușa, am izbit-o de perete.

Lovitura răsună ca o detonație de pușcă și iată că acestui zgomot de explozie îi răspunse, de sus până jos, un tumult formidabil. A fost atât de neașteptat, de teribil, de asurzitor încât m-am dat înapoi câțiva pași și, deși consideram inutil

acest lucru, am scos revolverul din toc.

Am mai așteptat puțin. Acum distingeam o tropăială extraordinară pe treptele scării, pe parchet, pe covoare, nu o tropăială de încălțăminte, de pantofi, ci de cârje, de cârje de lemn și de cârje de fier care vibrau ca niște timpane. Și iată că, brusc, văzui pe pragul ușii mele, un fotoliu, fotoliul meu mare, în care citeam, care ieșea legănându-se. Plecă prin grădină. Alte mobile îl urmau, cele din salon, apoi canapelele joase care se târau ca niște crocodili pe picioarele lor scurte, apoi toate scaunele, sărind ca niște capre și taburetele care țopăiau ca niște iepuri.

Oh! ce emoție! M-am furișat într-un tufiș, unde am rămas ghemuit, contemplând în continuare această defilare a mobilelor mele, căci plecau una după alta, repede sau încet, în funcție de mărimea și greutatea lor.

Pianul meu, marele meu pian cu coadă, trecu cu un galop de cal furios și cu un murmur de muzică în flank; obiectele cele mai mici alunecau pe nisip ca niște furnici, periile, cristalurile, cupele, în care clarul de lună agăța fosforescenți viermi strălucitori. Stofele se târau, se etalau sub formă de băltoace precum caracatițele de mare. Am văzut apărând biroul meu, un bibelou rar din secolul trecut, care conținea toate scrisorile pe care le promisem, toată povestea inimii mele, o poveste veche din cauza căreia am suferit atât de mult. Și, în el, mai erau și fotografii. Brusc, nu mi-a mai fost frică; m-am aruncat peste el și l-am apucat așa cum apuci un hoț, cum apuci o femeie care fuge; dar alerga nestăvilit, și, în pofida eforturilor și mâniei mele, nu am putut nici măcar să-i încetinesc mersul. Pentru că mă opuneam ca un disperat acestei forțe înspăimântătoare, am căzut pe pământ luptându-mă cu el. Atunci, mă rostogoli, mă târî pe nisip, și deja mobilele care-l urmau începuseră să mă calce, bătătorindu-mi picioarele și rănindu-le; apoi, după ce i-am dat

drumul, celelalte mobile trecură peste mine precum un atac de cavalerie peste un soldat căzut.

Până la urmă, înnebunit de spaimă, am reușit să mă târăsc înafara aleii și să mă ascund din nou printre copaci, pentru a privi cum dispar cele mei infime, cele mai mici, cele mai modeste, cele mai ignorate obiecte care-mi aparținuseră.

Apoi, în depărtare, am auzit în locuința mea sunând acum ca o casă goală, un formidabil zgomot de uși care se închid. Se trântiră din partea de sus până în partea de jos a casei mele, până când ultima, cea din vestibul, pe care o deschiseseam chiar eu, pentru această plecare, se închise și ea.

Am fugit și eu, alergând spre oraș și nu mi-am regăsit calmul decât pe stradă, când am întâlnit oameni întârziați. Urma să sun la ușa unui hotel unde eram cunoscut. Mi-am scuturat hainele cu mâinile pentru a îndepărta praful și am povestit că îmi pierdusem cheile, printre care se afla și cea de la grădină, unde, în spatele zidului care-o înconjura pentru a-mi apăra de vizita hoților fructele și legumele, servitorii mei dormeau într-o casă izolată.

M-am acoperit până la ochi în patul care mi-a fost dat. Dar nu am putut dormi și am așteptat ziua ascultându-mi inima care bătea cu putere. Ordonasem ca servitorii mei să fie anunțați dis-de-dimineață și cameristul meu bătu la ușă la șapte dimineăta.

Chipul lui părea răvășit.

„În această noapte s-a întâmplat o mare nenorocire, domnule, spuse el.

— Ce?

— A fost furat tot mobilierul domnului, tot, tot, până la cele mai mici obiecte.”

Această veste îmi făcu plăcere. De ce? cine știe? Eram foarte stăpân pe mine, sigur de a disimula, de a nu spune

nimănui ceea ce văzusem, de a ascunde acest lucru, de a-l îngropa în conștiința mea, ca pe un secret înfricoșător.

Am răspuns:

„Înseamnă că-s aceleași persoane care mi-au furat și cheile. Trebuie anunțată imediat poliția. Mă scol și vin și eu peste câteva clipe.”

Ancheta a durat cinci luni. Nu s-a descoperit nimic, nu s-a găsit nici cel mai mic bibelou, nici cea mai mică urmă a hoților. Zău! Dacă aș fi spus ce știam... Dacă aș fi spus... m-ar fi închis pe mine, omul care văzuse un asemenea lucru și nu i-ar fi închis pe hoți.

Oh! am știut să tac. Dar nu am remobilat casa. Era inutil. Acel lucru ar fi reînceput la nesfârșit. Nu voiam să mă mai întorc acolo. Nu m-am mai întors. Nu am mai revăzut casa.

Am venit la Paris, la hotel, și am consultat mai mulți medici în legătură cu starea mea nervoasă, care mă neli-niștea mult începând din acea noapte deplorabilă.

M-au sfătuit să călătoresc. Le-am urmat sfatul.

II

Am început cu o excursie în Italia. Soarele mi-a făcut bine. Timp de șase luni am rătăcit de la Genova la Veneția, de la Veneția la Florența, de la Florența la Roma, de la Roma la Neapole. Apoi am străbătut Sicilia, ținut admirabil prin natura și monumentele sale, relicve lăsate de greci și de normanzi. Am trecut în Africa, am traversat liniștit acest deșert galben și calm în care rătăcesc cămile, gazele și arabi vagabonzi, unde, în aerul transparent, nu plutește nicio obsesie, nu mai mult noaptea decât ziua.

M-am întors în Franța prin Marsilia și, în pofida veseliei provenșale, lumina scăzută a cerului mă întristă. Întorcându-mă pe continent, am simțit strania impresie a unui

bolnav care se crede vindecat și pe care o durere surdă îl previne că focarul răului nu a fost stins.

Apoi m-am întors la Paris. După o lună mă plictiseam aici. Era toamna și, înainte de venirea iernii, am vrut să fac o excursie în Normandia, pe care nu o cunoșteam.

Bineînțeles că am început cu Rouen și timp de opt zile am rătăcit distrat, încântat, entuziasmat în acest oraș medieval, în acest surprinzător muzeu de monumente gotice extraordinare.

Or, într-o seară, în jurul orei patru, cum tocmai o luasem pe o stradă extraordinară pe unde curge un râu negru ca cerneala, numit Eau de Robec, atenția mea, fixată pe fizionomia stranie a caselor, a fost brusc atrasă de o serie de prăvălii cu lucruri de ocazie, care erau una după alta. Ah! își aleseseră bine locul acești sordizi traficanți de lucruri vechi, pe această străduță fantastică, mai sus de acest curs de apă sinistru, sub aceste acoperișuri ascuțite din țiglă și ardezie, pe care mai scrâșneau încă giruetele trecutului!

În fundul magazinelor întunecate vedeai îngrămădindu-se sipete sculptate, faianță de Rouen, de Nervers, de Moustiers, statui pictate, altele din stejar, Hristoși, fecioare, sfinți, ornamente bisericești, patrafire, mantii, chiar și vase sfinte și un vechi tabernacol din lemn aurit de pe care Dumnezeu dispăruse. Oh! aceste ciudate taverna, în aceste case înalte, în aceste case mari, pline de jos până sus cu obiecte foarte variate, a căror existență părea sfârșită, care supraviețuiau posesorilor lor naturali, secolului lor, timpului lor, modelor lor, pentru a fi cumpărate de noile generații ca simple curiozități. Interesul meu pentru bibelouri se trezea în acest oraș de anticari. Mergeam din prăvălie în prăvălie, traversând din doi pași mari punțile făcute din patru scânduri putrezite aruncate peste cursul dezgustător al râului Eau de Robec.

Doamne sfinte! Ce lovitură! Unul din aceste frumoase șifoniere ale mele apăru într-o boltă încărcată cu obiecte, boltă care semăna cu intrarea în catacombele dintr-un cimitir de mobile vechi. M-am apropiat tremurând din tot corpul atât de tare încât nu îndrăzneam să-l ating. Întindeam mâna, ezitam. Totuși era șifonierul meu, un șifonier Louis XIII unic, pe care l-ar fi recunoscut oricine l-ar fi văzut doar o dată. Privind brusc puțin mai departe, în părțile mai întunecate ale acestei galerii, am zărit trei din fotoliile mele cu tapiserie lucrată în puncte; apoi, mai departe, cele două mese Henri II, atât de rare încât lumea venea de la Paris pentru a le vedea.

Gândiți-vă! Gândiți-vă la starea mea sufletească!

Și înaintam paralizat, sufocat de emoție, dar înaintam, căci sunt curajos; înaintam așa cum un cavaler din epocile tenebroase pătrundea într-o încăpere de vrăji. Pas cu pas, regăseam tot ce-mi aparținuse, lustrele, tablourile, stofele, armele, tot, în afară de biroul plin cu scrisorile mele, pe care nu l-am văzut nicăieri.

Mergeam, coboram în galerii obscure pentru a urca apoi la etajele superioare. Eram singur. Am strigat, dar nu mi-a răspuns nimeni. Eram singur; nu era nimeni în această casă vastă și întortocheată ca un labirint.

A venit noaptea și, în întuneric, a trebuit să mă așez pe unul din scaunele mele, căci nu voiam să plec. Din când în când strigam: „Hei! hei! E cineva?”

Sigur eram acolo de mai bine de o jumătate de oră, când am auzit pași, pași ușori, lenți, dar nu știu de unde.

Era cât pe ce să fug; dar, încăpățânându-mă, am strigat din nou și am zărit o lumină în camera alăturată.

„Cine-i acolo?” spuse o voce.

Am răspuns:

„Un cumpărător.”

Mi se răspunse:

„Este destul de târziu pentru a intra așa în prăvălii.”

Am continuat:

„Vă aștept de peste o jumătate de oră.”

— Puteți să reveniți mâine.

— Mâine nu voi mai fi la Rouen.

Nu îndrăzneam să înaintez și el nu venea. Vedeam încă flacăra lumânării care lumina o tapiserie în care doi îngeri zburau deasupra morților de pe un câmp de luptă. Și tapiseria era tot a mea. Am spus:

„Ei, bine! Veniți?”

El răspunse:

„Vă aștept.”

M-am ridicat și am mers spre el.

În mijlocul unei încăperi mari se afla un bărbat foarte, foarte scund și gras ca un fenomen, ca un fenomen hidos.

Avea o barbă rară, cu firele de păr inegale, răzlețe și gălbui și niciun fir de păr pe cap. Niciun fir de păr? Cum ținea lumânarea ridicată pentru a mă vedea, craniul lui mi se păru ca o lună mică în această încăpere plină cu mobile vechi. Chipul lui era ridat și buhăit, ochii imperceptibili.

Am negociat trei scaune, care erau ale mele, și le-am plătit pe loc cu o sumă mare, dându-i pur și simplu numărul apartamentului meu de la hotel. Trebuia să mi le livreze a doua zi înainte de ora nouă.

Apoi am plecat. M-a condus până la ușă, foarte politicos.

După aceea, am mers la comisarul șef al poliției, căruia i-am povestit despre furtul mobilierului meu și despre descoperirea pe care abia o făcusem.

El ceru imediat informații prin telegraf de la Parchetul care se ocupase de acest furt, rugându-mă să aștept răspunsul. După o oră, a venit răspunsul foarte satisfăcător pentru mine.

„Îl voi aresta pe acest bărbat și-l voi interoga imediat, îmi spuse el, căci ar putea să bănuiască ceva și să facă să dispară ceea ce vă aparține. Vreți să mergeți să luați cina și să vă întoarceți peste două ore? Va fi aici și-l voi supune unui interogatoriu în prezența dumneavoastră.

— Cu mare plăcere, domnule. Vă mulțumesc din suflet.”

Am mers să mănânc la hotel și am mâncat mai bine decât aş fi crezut. Eram totuși destul de mulțumit. Îl aveau la mână. După două ore, m-am întors la funcționarul de poliție care mă aștepta.

„Ei bine, domnule, îmi spuse el când mă văzu. Nu l-am găsit pe omul dumneavoastră. Agenții mei nu au putut pune mâna pe el.”

Ah! Am simțit că mă prăbușesc.

„Dar... i-ați găsit casa? am întrebat.

— Bineînțeles. Va fi supravegheată și păzită până la întoarcerea lui. În ceea ce-l privește pe el, a dispărut.

— Dispărut?

— Dispărut. De obicei își petrecea serile la o vecină, și ea vânzătoare de lucruri vechi, o vrăjitoare caraghioasă, văduva Bidoin. Nu l-a văzut în seara asta și nu ne poate da nicio informație despre el. Trebuie să așteptăm până mâine.”

Am plecat. Ah! ce sinistre, tulburătoare și bântuite mi se părură străzile din Rouen!

Am dormit foarte prost, cu coșmaruri când adormeam din nou.

Pentru că nu voiam să par prea îngrijorat sau grăbit, a doua zi am așteptat până la ora zece pentru a merge la poliție.

Negustorul nu reapăruse. Magazinul lui rămânea închis. Comisarul îmi spuse:

„Am făcut toate demersurile necesare. Parchetul este la curent cu acest lucru; vom merge împreună la acest magazin și îl vom deschide; îmi veți arăta tot ce vă aparține.”

Ne-a dus o trăsură. Niște agenți așteptau cu un lăcătuș, în fața ușii magazinului, pe care au deschis-o.

Intrând, nu am văzut nici șifonierul meu, nici fotoliile mele, nici scaunele mele, nu am mai văzut nimic din ceea ce-mi mobilase casa, chiar nimic, în timp ce, cu o seară înainte, nu puteam face un singur pas fără să întâlnesc unul din obiectele mele.

Surprins, comisarul șef m-a privit mai întâi cu neîncredere:

„Doamne, domnule, i-am spus, dispariția acestor mobile coincide în mod bizar cu dispariția negustorului.”

El zâmbi:

„E-adevărat. Ieri ați greșit când ați cumpărat și ați plătit bibelouri care vă aparțin. Acest lucru l-a pus pe gânduri.”

Am continuat:

„Ceea ce mi se pare de neînțeles este că toate locurile ocupate de mobilele mele sunt acum ocupate de altele.

— Oh! răspunse comisarul, a avut la dispoziție toată noaptea și sigur a avut și complici. Această casă trebuie să comunice cu casele de alături. Nu vă temeți de nimic, domnule, mă voi ocupa foarte activ de această afacere. Hoțul nu va scăpa pentru mult timp pentru că-i păzim casa.”

.....
Ah! inima mea, inima mea, biata mea inimă, cum mai bătea!

.....
Am rămas cincisprezece zile la Rouen. Bărbatul nu s-a întors. Zău! zău! cine ar fi putut să-l încurce sau să-l surprindă pe acel bărbat?

Or, în a șaisprezecea zi, dimineața, am primit de la grădinarul meu, paznic al casei mele jefuite și golită, următoarea scrisoare stranie:

„Domnule,

Am onoarea să-l informez pe domnul că noaptea trecută s-a petrecut ceva ce nimeni nu înțelege, poliția neînțelegând mai mult decât noi. S-au întors toate mobilele, toate, fără nicio excepție, până la obiectele cele mai mici. Acum casa este la fel ca înainte de furt. Îți vine să înnebunești. Acest lucru s-a întâmplat în noaptea de vineri spre sâmbătă. Drumurile sunt desfundate de parcă cineva târâse totul de la barieră până la ușă. La fel erau și în ziua furtului.

Așteptăm, domnule, al cărui umil servitor sunt
Raudin, Philippe”

Ah! dar nu, ah! dar nu, ah! dar nu. Nu mă voi întoarce acolo.

I-am dus scrisoarea comisarului din Rouen.

„Este o restituire foarte abilă, spuse el. Să ne prefacem că nu știm. Îl vom prinde pe acest bărbat în una din zilele astea.”

.....
Dar nu l-au prins. Nu. Nu l-au prins și, acum, mă tem de el de parcă ar fi o fiară lăsată liberă în spatele meu.

De negăsit! Este de negăsit acest monstru cu craniul ca o lună. Nu-l vor prinde niciodată. Nu se va mai întoarce niciodată acasă. Doar eu îl pot întâlni, dar nu vreau.

Nu vreau! nu vreau! nu vreau!

Și dacă se întoarce, dacă intră în magazin, cine ar putea dovedi că mobilele mele au fost la el? Împotriva lui nu există decât mărturia mea; și simt că devine bănuitor.

Ah! dar nu! Această viață nu mai era posibilă. Și nu mai puteam păstra secretul despre ceea ce văzusem. Și nu mai puteam continua să trăiesc ca toată lumea, cu teama că asemenea lucruri ar putea reîncepe.

Am venit să-l caut pe medicul care conduce acest ospiciu și i-am povestit tot.

După ce m-a interogat mult timp, mi-a spus:

Domnule, ați fi de acord să rămâneți câtva timp aici?

— Cu foarte multă plăcere, domnule.

— Aveți bani?

— Da, domnule.

— Vreți un pavilion izolat?

— Da, domnule.

— Vreți să primiți prieteni?

— Nu, domnule, nu, pe nimeni. Din răzbunare, bărbatul din Rouen ar putea îndrăzni să mă urmărească până aici.

.....
De trei luni sunt singur, singur, foarte singur. Sunt aproape liniștit. Nu am decât o teamă... Dacă negustorul de vechituri înnebunea... și dacă era adus în acest azil... Nici măcar închisorile nu sunt sigure.

Lectură critică

Tema nebuniei l-a preocupat mult timp pe Guy de Maupassant. O primă dovadă o constituie descrierea azilului de alienați din Tunis:

„În jurul meu, pe cele patru laturi ale curții, celule strâmte, cu gratii ca la pușcărie, închideau oameni care, văzându-ne, se ridicară și veniră să-și lipească de gratii fețele slabe și livide. Apoi, unul dintre ei, scoțându-și mâna printre gratii și agitând-o, strigă o injurie. Atunci, ceilalți, sărind brusc precum animalele din menajerii, începură să vocifereze, în timp ce, pe galeria primului etaj, un arab cu barba mare, cu un turban mare pe cap, cu coliere de cupru în jurul gâtului, lăsa să atârne cu nonșalanță, pe balustradă, un braț acoperit cu brățări și degete pline de inele. Suferea ascultând acest zgomot. Este un nebun, liber și liniștit, care se crede regele regilor și care domnește în liniște peste acești nebuni furioși închiși acolo jos. Am vrut să trec în revistă acești nebuni înspăimântători în costumul lor oriental, mai curioși și mai puțin îngrozitori, pentru că erau mai bizari decât nebunii noștri din Europa. (...) Dar iată că un bătrân, care râdea și dansa ca un urs, strigă brusc ceva în arabă vizitatorilor, și lumea înțelegea, atât de înfricoșătoare era mimica lui, atât de irezistibilă era afirmația degetului său întins: „Nebuni, nebuni, suntem toți nebuni, eu, tu, medicul, gardianul, beiul, toți, nebuni toți! spunea omul. Îi arăta cu degetul pe toți, unul după altul, și

râdea, repetând: Da, da, tu, tu, tu, tu ești nebun!” (Plimbare prin Tunis)

În acel moment, scriitorul a avut impresia că ”simte pătrunzându-i în inimă un suflu de nebunie, o emanație contagioasă și terifiantă de la acest dement răufăcător. Hotărî brusc că văzuse destul și plecă, tulburat de o emoție profundă” notează Nadine Satiat. (Nadine Satiat 2003:455-456)

Dar scriitorul nu se limitează doar la observarea nebunilor. El este pasionat de problemele care se referă la patologiiile creierului și de cercetările în domeniul psihologiei. A urmat cursurile doctorului Charcot la Salpêtrière , citează școala de la Nancy în *Le Horla*, descrie cazuri de fetișism, halucinații, somnambulism, experiențe de sugestie sub hipnoză și dă cuvântul nu numai numeroșilor naratori-medici, ci și nebunilor. Crizele prezentate în aceste nuvele iau forme diferite, pun în scenă comportamente, reacții și reprezentări multiple.

De aceea, în nuvelele sale, el merge mult mai departe, analizând cauzele care au făcut ca personalitatea eroilor săi să se scufunde în incoerență, cauzele care au provocat o ruptură a contactului cu mediul ambiant, care au provocat fărâmițarea fuxul gândirii. Într-un cuvânt, în centrul nuvelor și povestirilor se află un fenomen psihic: criza care afectează personalitatea, relațiile ființei cu ea însăși și cu lumea.

Nebunia nu poate fi separată de povestea individuală a alienatului. Iată de ce Maupassant îi acordă multă importanță. Trecutul eroilor săi ajută la o mai bună înțelegere a situației lor tragice. Povestirea este atunci structurată pe două axe: o descriere a manifestărilor nebuniei și o prezentare a trecutului bolnavului pentru a descoperi cauzele profunde ale bolii sale.

Pentru Maupassant, una din sursele nebuniei ar fi credințele populare. Astfel, după ce a mâncat un ou găsit de soțul ei, eroina din *Poveste de Crăciun* este cuprinsă de spasme îngrozitoare. Imobilizată de soțul ei, se zbate strigând: „*Îl am în corp! Îl am în corp!*” Date fiind simptomele, medicul ajunge la concluzia că femeia „era nebună.” De fapt, pentru locuitorii din ținut, a fi nebun însemna de fapt „a fi posedat”, ceea ce ne trimite la concepțiile primitive care fac din nebunie o categorie a sacrului fie religios, fie demoniac. Recunoaștem în această povestire concepția animistă conform căreia tulburările mintale ale unei persoane se datorează unui spirit exterior acesteia și care ajunge să o stăpânească. Formele delirului ei sunt considerate fenomene supranaturale și femeia este declarată „posedată.” Soția fierarului pare a fi posedată de diavol, ceea ce justifică intervenția preotului. Încercarea de exorcizare eșuează însă și Maupassant face apel la una din descoperirile medicinei – hipnoza. Încetul cu încetul, este restabilit echilibrul dintre lumea vizibilă și cea invizibilă, dintre lumea naturală și supranaturală. Vocabularul este cu grijă ales pentru a reda stările prin care trece eroina: „*teroare misterioasă*”; „*priviri fixe, rătăcite, înnebunite*”; „*ridică brațele, și le răsuci și, prinsă de convulsii de la cap la picioare, se rostogoli pe jos scoțând niște țipete oribile*”; „*privea fix chivotul, scuturată încă de tremurături teribile, dar trecătoare, și continua să țipe, deși cu o voce mai puțin sfâșietoare.*”

Regăsim în această povestire modul de manifestare al fricii iraționale care paralizează ființa umană și exclude orice reprezentare mintală. Eroina tremură și are frisoane incontolabile. Ea este pradă unei paralizii totale, a pierderii controlului gândurilor și actelor sale. Privirea îi este fixă și rătăcită. Rigidizarea corpului și a membrilor este asociată

unei blocări mintale. Pe chipul eroinei se poate vedea o paloare extremă și ea acționează într-un mod sacadat și convulsiv.

Maupassant vede în ideea fixă a obiectului răzbunător o altă sursă a nebuniei. Povestea stranie a unei mâini nu-l lasă indiferent pe eroul nuvelei *Mâna de scelerat*:

Imaginați-vă, spuse prietenul meu, că se vindeau ieri resturile unui vechi vrăjitor cunoscut în tot ținutul; mergea la sabat în fiecare sâmbătă călare pe o mătură, practica magia albă și neagră, dădea vacilor lapte albastru și le făcea să-și țină coada precum cea a însoțitorului sfântului Anton. Adevărul este că acest ticălos avea o mare afecțiune pentru această mână care, spunea el, era cea a unui mare criminal executat în 1736 pentru că o aruncase într-un puț, cu capul în jos, pe soția lui, eu considerând că a avut dreptate, și apoi îl spânzurase pe preot în clopotnița bisericii în care acesta îl însurase. După această dublă ispravă, a plecat să cutreiere lumea și, în cariera lui scurtă dar plină, jefuise doisprezece călători, afumase vreo douăzeci de călugări în mănăstirea lor și făcuse un serai dintr-o mănăstire de măicuțe.

Altfel spus, obiectul în chestiune este legat de violență și de moarte. Dispariția lui misterioasă va acționa asupra minții tânărului. În plus, această dispariție coincide cu un atentat criminal a cărui victimă este. Când îl descoperă, nu se mai teme pentru viața lui, ci pentru integritatea lui mintală, căci pe chipul lui pot fi văzute primele semne ale nebuniei: „Ochii îi erau ieșiți din orbite, pupilele dilatate păreau să privească fix, cu o spaimă de nedescris, un lucru oribil și necunoscut, degetele îi erau crispate (...)” O idee fixă îl obsedează : spectrul căruia îi aparținea mâna îl urmărea neîncetat: „În delirul lui, spunea vorbe ciudate și,

ca toți nebunii, avea o idee fixă: se credea urmărit permanent de un spectru.” Această idee fixă duce mai întâi la o nebunie profundă, totală și ireversibilă, apoi la moarte:

Într-adevăr, bietul meu prieten era nebun; timp de șapte luni am mers să-l văd la ospiciul unde-l duseserăm, dar nu mai avu nicio licărire de rațiune”; „L-am găsit în agonie. A rămas foarte calm timp de două ore, apoi, brusc, ridicându-se din pat în pofida eforturilor noastre, strigă, agitându-și brațele și pradă unei terori înspăimântătoare: Prinde-o! Prinde-o! Ajutor, ajutor, mă sugrumă! Urlând, făcu de două ori înconjurul camerei, apoi căzu mort, cu fața în jos.

Interesul lui Maupassant pentru această temă este constant. În *Domnișoara Cocotte*, atenția scriitorului se oprește asupra unui „bărbat înalt și slab care simula că strigă un câine imaginar. Acesta striga cu o voce blândă, cu o voce tandră: Cocotte, micuța mea Cocotte, vino aici, Cocotte , vino aici, fumoasa mea! lovindu-și coapsa așa cum se face pentru a chema animalele.” Prin intermediul poveștii vizitiului François, devenit nebun după ce și-a înecat câinele, Maupassant reia ideea că toate coșmarurile datorate unei frici religioase asociate ideilor fixe pot duce la nebunie. Obligat de stăpânii lui să-și înece căteaua, François va deveni nebun tot gândindu-se la ea. Dar nebunia lui va fi declanșată de descoperirea leșului unui câine care avea la gât o zgardă pe care se putea citi: *Domnișoara Cocotte, a vizitiului François*. Frica declanșată de întoarcerea câinelui trimite la mitologia universală care asociază câinele cu moartea, infernul, lumea de dincolo. Este îngrozit când vede zgarda, aceasta având pentru el o semnificație religioasă: ea îl leagă de câine în timpul vieții dar și în moarte. Și tocmai această angoasă morbidă îl duce la nebunie: „Scoase un țipăt înfiorător și începu să înoate cu toată puterea spre

mal, continuând să urle; imediat ce atinse pământul, fugi înnebunit, gol pușcă, peste câmp. Înnebunise."

Și scriitorul trage concluzia că e nevoie de foarte puțin pentru ca omul să-și piardă rațiunea și că „*lucrurile cele mai simple, cele mai modeste sunt adesea cele care ne rod sufletul.*"

Hanul evocă nebunia provocată de întoarcerea fantomelor. Maupassant « relua legătura cu trecutul și prefigura viitorul », notează Louis Forestier. În această nuvelă, frica este mult mai terifiantă din cauza izolării geografice totale: *Brusc, tânărului i se făcu frică. I se păru că liniștea, frigul, singurătatea, moartea hibernală a acestor munți intrau în el, urmau să-i oprească și să-i înghețe sângele, să-i înțepească membrele, să facă din el o ființă imobilă și înghețată. Singurătatea devine atunci singurul lui tovarăș, dar și cel mai mare dușman:*

Se simțea singur, nefericitul, așa cum se simte un om care nu fusese niciodată singur. Era singur în acest imens deșert de zăpadă, singur la două mii de metri deasupra pământului locuit, deasupra caselor omenești, deasupra vieții care se agită, freamătă și palpitează, singur în cerul înghețat!"

Începând din momentul în care Gaspard nu se mai întoarce, Ulrich începe să fie bântuit de viziuni, de halucinații auditive. Timpul lui este rupt de iminența Neașteptatului și a Terifiantului:

Dar brusc, o voce, un țipăt, un nume: „Ulrich!" îl scoaseră din amorțeala profundă și îl făcură să se ridice. Visase? Era unul din acele strigăte bizare care traversează visele sufletelor zbuciumate? Nu, încă mai auzea acel strigăt vibrant, auzit de urechea lui și rămas în corpul lui până la vârful degetelor sale nervoase. Sigur strigase cineva, sigur îl chemase cineva: „Ulrich!" Era cineva acolo, chiar lângă

casă. Nu se mai îndoia. Deschise ușa și urlă cât putu de tare: „Tu ești Gaspard?”

Un sentiment de vinovăție întărește și prelungește delirul lui Ulrich, pentru că el crede că această voce este sufletul lui Gaspard:

Și sufletul lui, abia eliberat, zburase spre hanul unde dormea Ulrich și-l strigase datorită virtuții misterioase și teribile pe care o au sufletele morților de a-i bântui pe cei vii. Acest suflet fără voce strigase în sufletul copleșit al celui care dormea; strigase ultimul rămas bun, sau reproșul lui, sau blestemul lui asupra omului care nu-l căutase suficient.

Timpul lui se împarte între timpul fărâmițat al angoasei și cel al eternității delirului. Invadat de oroare, devine prizonierul acesteia. Hanul devine pentru el un refugiu care-l protejează de un pericol imaginar, dar și o închisoare. Îi este frică de exterior, căci acolo situează el strigoiul care-și manifestă prezența prin același « țipăt strident ». Cu mintea răătăcită, Ulrich pune o barieră fizică între realitate și imaginația lui bolnăvicioasă. Îndată ce se instalează schizofrenia, el acordă multă importanță pereților, tuturor părților casei care închid și ascund: *Mergea acum în locuința lui ca un animal în cușcă, lipindu-și urechea de ușa pentru a auzi dacă Celălalt era acolo și-l sfida prin perete.*

Mintea lui se scufundă definitiv în nebunie în seara în care aude pe cineva care zgâria peretele plângând: *„Atunci, orice urmă de rațiune dispăru din cauza spaimei.”* În delirul lui, îl ia drept fantomă pe Sam, câinele lui, care ieșise din han și voia să intre. La sfârșitul iernii, familia Hauser, proprietara hanului păzit de Gaspard și Ulrich, îl recunoaște cu greu pe nebunul care era în fața lor:

(...) văzură, în spatele bufetului dărâmat, un bărbat în picioare, cu părul care-i cădea pe umeri, cu o barbă care-i ajungea până la piept, cu ochi sticloși și cu niște zdrențe de

pânză pe corp.(...) Îi lăsă să intre, îi lăsă să-l atingă, dar nu răspunse la întrebările pe care i le puseră. A trebuit să-l ducă la Loèche unde medicii au constatat că era nebun.

Aceeași teamă de un spectru răzbunător și persecutor îl duce la nebunie și la moarte pe eroul nuvelei *Micuța Roque*. Ceea ce Albert-Marie Schmidt numește „drumurile demenței” ocupă un loc important în această povestire. După părerea lui Maupassant, mintea omului nu poate fi controlată și ființa care pare perfect echilibrată poate fi capabilă de orice. « Devii nebun în anumite momente » afirmă domnul Jocaste din nuvela eponimă. Cu *Micuța Roque*, Maupassant operează sinteza a două idei aparținând lui Spencer și Charcot. Louis Forestier precizează că „există falii în conștiință care fac ca individul să nu știe să răspundă în totalitate de personalitatea lui ».

Tema abordată în această nuvelă nu este nouă: violarea și uciderea unei fete. Noutatea constă în analiza unei demențe conștiente provocată de o dorință inconștientă.

Renardet, autorul acestui act odios, duce o viață dublă: ziua, are o comportare normală. Este calm, stăpân pe el, amabil pe toată perioada anchetei:

Ascultă, Roque, trebuie să o luăm pentru a afla cine a omorât-o; altfel, nu vom ști. Trebuie să-l căutăm pentru a-l pedepsi; Cât dură ancheta, cât trebui să ghideze și să deruteze justiția, a fost calm, stăpân pe el, viclean și zâmbitor. Discuta calm cu magistrații toate supozițiile care le treceau prin minte, le combătea opiniile, le demola raționamentele. Avea chiar o anumită plăcere acră și dureroasă să le tulbure perchezițiile, să le încurce ideile, să-i scoată nevinovați pe cei pe care aceștia îi suspectau.

Greu de ghicit sub această carapace bărbatul care acționat sub imperiul impulsurilor sale sexuale și criminale. Comportarea lui se schimbă radical noaptea, căci imaginea

fetei îl obsedează, căci în fiecare noapte odioasa viziune reîncepe și se transformă în obsesie, căci, independent de voința lui, gândul i se întoarce la ziua omorului.

Scena crimei „dă târcoale minții lui”, „se învâрте în jurul lui”, „așteaptă momentul să reapară”. Renardet plasează prezența fantomei fetei în toate obiectele care-l înconjoară: fotoliu, perdele, și, în mod deosebit, afară. Începând din acel moment viața lui devine insuportabilă: „*Își petrecea zilele în teroarea nopților; și, în fiecare noapte, viziunea reapărea. (...) O forță irezistibilă îl ridica și îl împingea la geam, ca pentru a chema fantoma.*”

Vede în confesiune singura ieșire din acest coșmar și îi scrie judecătorului de anchetă. După ce termină de scris, ia decizia să se sinucidă, aruncându-se din turn. Laș în fața morții, își schimbă repede comportarea: „*Și urma să moară? De ce? Urma să se omoare în mod stupid pentru că se temea de o umbră? de nimic? Era bogat și încă tânăr. Ce nebunie!*” Toate aceste întrebări subliniază starea de confuzie în care se afla mintea lui. Ceea ce este sigur este că viitorul lui este închis de prezența obsesivă a imaginii fetei. Singurul viitor care se deschide în fața lui nu poate garanta uitarea. Și totuși el face eforturi vizibile pentru a alunga această realitate dureroasă și înspăimântătoare.

În ziua în care Renardet vrea să recupereze scrisoarea adresată judecătorului, poștașul are în fața ochilor imaginea unui om pe care nebunia îl roade din interior: „*Rămase stupefiat în fața chipului lui Renardet; avea obraji vineții, privirea tulbure, cu cearcăne negre, ca înfundată în cap, părul în dezordine, barba încâlcită, cravata desfăcută. Se vedea că nu dormise deloc.*”

Efortul lui Renardet este inutil, nu va recupera scrisoarea și devine conștient de faptul că doar sinuciderea îl va scăpa pentru totdeauna de tortura psihică:

Într-adevăr, în curând silueta înaltă a lui Renardet apăru în vârful turnului Renard. Alerga ca un nebun în jurul platformei; apoi, apucă stâlpul drapelului și-l scutură cu furie, fără să reușească să-l rupă. Apoi, brusc, asemenea unui înotător care plonjează, se aruncă în gol, cu mâinile înainte.

O suferință profundă poate duce de asemenea la prăbușirea psihică a unei persoane. Eroina din povestirea *Nebuna* este pur și simplu victima unei mari suferințe, căci „își pierduse, într-o singură lună, soțul și copilul nou-născut.” Refuzând orice formă de comunicare cu cei din jurul ei, se închide în ea. Prin comportarea ei, se sustrage oricărei responsabilități. Prizonieră a fatalității care-i luase pe cei dragi, eroina nu-și mai poate asuma rolul ei social. De unde și refuzul inconștient al unei atitudini coerente, normale. Remarcăm încă o dată influența lui Shopenhauer care are meritul de-a fi descoperit mecanismul refulării. După părerea lui, nebunia ar rezulta din refuzul de a accepta o parte dureroasă a realității. Pentru eroina noastră timpul s-a oprit: unui suflet mutilat îi corespunde în mod evident o memorie mutilată. Nebunia ei poate fi inserată în raportul pe care-l întreține cu trecutul.

Pentru domnul Mathieu, ea este « o specie de nebună » neagresivă. Nemișcată, cu mintea răătăcită, comunicarea ei cu lumea exterioară se limitează doar la niște țipete pe care le scoate de fiecare dată când cineva vrea să o ridice din pat. Nebunia ei nu este acceptată de prusacii care i-au ocupat casa. Pentru ei, refuzul femeii de a comunica este o sfidare. Ofițerul o va pedepsi: va ordona soldaților să o ducă în pădure și să o lase acolo, în plină iarnă. Zidită în muțenia ei, femeia nu va reacționa: „(...) fidelă ideii ei fixe, se lăsase să moară sub pilota subțire și ușoară de zăpadă, fără să miște vreo mână sau vreun picior. Apoi, lupii o devoraseră.”

Maupassant încearcă să găsească o explicație autismului acestei femei. Face acest lucru prin câteva întrebări retorice: „*Ce se petrecea în acest suflet disperat? Nu s-a știut niciodată, pentru că nu mai vorbea. Se gândea la morți? Visa cu tristețe fără vreo amintire precisă? Sau poate gândirea ei distrusă rămânea imobilă ca o apă fără valuri?*” Prin această serie de întrebări, Maupassant reia ideea imposibilității de a înțelege toate procesele inconștientului, tot ce se întâmplă dincolo de aparențe. Tot ceea ce putem vedea este că nebunia femeii se manifestă printr-o ruptură totală de lumea exterioară, lume care a rănit-o profund. Ea nu mai trăiește deci decât într-un univers închis care nu se lasă explorat. Dar scriitorul știe că această nebunie este rezultatul unei lungi suferințe interioare și poate servi de scut cuiva care a pierdut totul. Recluziunea ei totală este o modalitate de a se revolta contra nedreptății vieții.

Tema nebuniei ca rezultat al unei suferințe profunde este reluată și în *Berthe*. În această povestire, influența lui Charcot și a cercetărilor sale este evidentă. « Textul dovedește interesul deosebit pe care-l are scriitorul față de raporturile existente între corp și psihism », notează Louis Forestier. Medicul-narator relatează povestea unei nebune care este, după părerea lui, « un caz patologic cu totul deosebit. » Tânăra este retardată mintal și nu vorbește. Medicul o supune unei experiențe a cărei utilitate i se pare evidentă: să-i dezvolte lăcomia, ceea ce ar fi putut să ajute la obținerea „unui fel de respingere a corpului în favoarea inteligenței” și să mărească treptat „funcționarea insensibilă a creieului ei.” De fapt, înaintea lui Pavlov, el expune principiul reflexului condiționat. Punctul de plecare al nefericirii lui Berthe se află în căsătoria ei, concepută de părinți ca un remediu. Soțul devine centrul universului ei, căci „*îl iubea cu tot corpul, cu tot sufletul, cu tot sufletul ei infirm,*

cu toată inima, cu toată inima ei de animal recunoscător.” Despărțirea de acest soț, pe care-l adoră și care s-a plictisit de ea, o duce la nebunie. Viața ei se transformă într-o așteptare fără sfârșit: *Atunci înnebuni. Da, dragul meu, această idioată înnebunise. Se gândește tot timpul la el și îl așteaptă. În acest moment, îl așteaptă toată ziua și toată noptea, trează sau adormită.(...) Acum este slabă, slabă de-i plânger de milă, cu ochii adânciți în orbite și strălucitori. Merge tot timpul, ca un animal în cușcă.*

Ipohondria și teama de opera distrugătoare a trecerii timpului pot duce și ele la nebunie. Cazul doamnei Hermet, eroina din povestirea eponimă, este un exemplu elocvent și-i oferă lui Maupassant ocazia de a reafirma atracția pe care o simte pentru nebuni:

Nebunii mă atrag. Acești oameni trăiesc vise bizare într-o zonă, în acel nor de nepătruns al demenței, unde tot ce au văzut pe pământ, tot ce au iubit, tot ce au făcut reîncepe pentru ei într-o existență imaginată, în afara tuturor legilor care guvernează lucrurile și care conduc gândirea umană.

Și mărturisirea lui continuă: „*Cu toate acestea, nebunii mă atrag mereu și mă întorc mereu la ei atras de acest mister banal al demenței.*”

Principală și singură cauză a nebuniei doamnei Hermet pare să fie frica de o boală contagioasă, vărsatul de vânt, contractată de fiul ei, Georges. Ea se teme mai ales de consecințele acestei boli, adică un chip desfigurat. Comportarea ei este obsesivă: la ea, viitorul se substituie sistematic prezentului. Ca orice persoană care are halucinații, doamna Hermet îl întreabă pe medic dacă vede pe fața ei numeroasele semne pe care le-a lăsat vărsatul de vânt. Negările medicului nu ar putea să o satisfacă. Este îngrozită de dezastrele fizice pe care vărsatul de vânt le-ar putea face pe chipul ei:

Am numărat zece găuri în plus în această dimineață, trei pe obrazul drept, patru pe obrazul stâng și trei pe frunte. Este îngrozitor, îngrozitor! Nu voi mai îndrăzni să mă arăt nimănui, nici chiar fiului meu, nu, nici măcar lui! Sunt pierdută, sunt desfigurată pentru totdeauna.

Dar pretinsele ravagii nu există decât în mintea ei bolnavă, în spiritul ei rătăcit, lucru pe care naratorul îl remarcă plin de uimire: „*O contemplam foarte surprins, căci nu avea nimic pe față, nici o umă, nici o pată, nici un semn, nici o cicatrice.*” De fapt, doamna Hermet trăiește într-un univers bizar și dureros, fiind singura care vede ceea ce o desfigurează: îmbătrânirea. Ea așteaptă ca medicul să accepte « adevărul » ei. Pentru a calma starea conflictuală a bolnavei, doctorul trebuie să se adapteze universului ei obsesiv. Pentru ea, în viitor, totul este posibil în mod absurd. Își fixează angoasa pe un obiect exterior – fiul ei. Relația mamă-copil este incompletă, căci mama nu reușește să alunge fantezmele destructive pe care copilul bolnav le încarnează în mintea ei. Exilul ei interior și exterior o conduce spre naufragiul final – nebunia.

O durere profundă, asociată unei uri fără margini față de Dumnezeu, îl conduce pe Moiron, din nuvela eponimă, la acte de răzbunare care țin de nebunie. Urându-l pe Dumnezeu care i-a omorât copiii, Moiron își închipuie că este mai puternic decât El ucigându-și elevii. Ura lui față de acest Dumnezeu abominabil depășește limitele raționalului: „*Dumnezeu, domnule, este un ucigaș. Are nevoie de morți în fiecare zi. Și omoară în toate felurile pentru a se distra mai bine.*” Nu regretă nicio clipă gestul lui criminal, justificându-l prin dorința lui imperioasă de a fi concurentul nemilos și de neînvins al acestui Dumnezeu pe care-l disprețuiește. Mărturisirea lui este elocventă: „*Atunci, domnule, am omorât și eu, am omorât copii. I-am jucat o festă. Nu el*

i-a avut pe aceștia. Nu el i-a avut, ci eu. Și aș mai fi omorât mulți alții, dar m-ați prins. Asta-i.”

Imaginea criminalului este pe măsura cuvintelor sale:

Era înspăimântător să-l vezi pe acest ticălos care găfâia, vorbea întretăiat, deschizând o gură enormă pentru a scuipa cuvinte care abia se auzeau, horcăia, smulgea pânza saltelei de paie, își agita sub o pătură foarte murdară picioarele slabe ca pentru a fugi.

De fiecare dată când are ocazia, Maupassant meditează la faliile minții umane. După părerea lui, fiecare dintre noi este un potențial asasin sau nebun și această convingere îl face să se gândească profund la două noțiuni: cea de înțelept și cea de nebun. « Care sunt înțelepții și care sunt nebunii în această viață în care rațiunea ar trebui să se numească prostie și nebunia să se numească geniu? » se întreabă scriitorul în povestirea *Frica*. « Există un geniu demoniac la magistratul criminal și talentul lui Maupassant ne face să-l simțim » scrie Louis Forestier legat de povestirea *Un nebun*. Jurnalul magistratului are un titlu sugestiv: „De ce?” și face din crimă o necesitate, „*căci a ucide este în firea noastră; trebuie să ucidem!*” Petrecându-și viața judecându-i și condamnându-i la moarte pe criminali, eroul nostru ajunge să ucidă și el. La început, este doar tentat să ucidă. În cele din urmă, această tentație se transformă în obsesie: „*Tentația! Tentația a pătruns în mine ca un vierme care se târâie. Ea se târâie, merge, mi se plimbă în tot corpul: în mintea mea care nu se mai gândește decât la un lucru: să ucid(...)*”

Prima etapă a nebuniei sale este o etapă de meditație, atunci când doar își imaginează că este criminal și se lasă copleșit de toate emoțiile care urmează unei crime; acestea din urmă țâșnesc brusc și urmează o traiectorie bine stabilită de magistrat. Dacă facem abstracție de comportarea lui mintală, judecătorul are o comportare socială și profesională normală.

Ideea de a ucide îl obsedează zi și noapte și prima lui victimă va fi un copil pe care-l întâlnește în pădure:

Dorința de a-l omorî mă amețea precum alcoolul. M-am apropiat încet, convins că va fugi. Și iată că-l apuc de gât...Îl strâng, îl strâng cu toată puterea. M-a privit cu ochi speriați. Ce ochi! Foarte rotunzi, adânci, limpezi, teribili! N-am simțit niciodată o emoție atât de brutală...dar atât de scurtă. Îmi ținea încheieturile mâinilor cu mâinile lui, și corpul lui se răsucea ca o pană pe foc. Apoi n-a mai mișcat. (...) Am aruncat corpul în șanț și am pus iarbă peste el.

În demența lui, după ce a comis crima, magistratul se simte « ușurat », « vesel », « întinerit ». Pentru un timp, mintea lui se simte eliberată. Dar cruzimea lui nu este totuși satisfăcută, căci nu a văzut sângele curgând din victimă. Această « lipsă » îl împinge la altă crimă. Va ucide un pescar, cu un hârleț și va simți o plăcere nebună descriind în detaliu actul său monstruos: „*Un hârleț părea anume înfipt în pământ pe o parcelă de cartofi din apropiere. L-am luat, m-am întors, l-am ridicat ca pe o măciucă și, dintr-o singură lovitură, cu tăișul, am retezat capul pescarului. Oh! ăsta a sângerat! Sânge roz, plin de creier! Curgea încet în apă.*”

A treia victimă este nepotul pescarului, bănuir că și-a ucis unchiul al cărui singur moștenitor era. Nu exista nicio îndoială asupra mobilului crimei. Președintele completului de judecată (autorul jurnalului și adevăratul criminal) îl condamnă la moarte prin ghilotinare:

S-a terminat. A fost ghilotinat în această dimineață. Este mort! Foarte bine. Acest lucru mi-a făcut plăcere. Ce frumos este să vezi decapitarea unui om! Sângele a țâșnit ca un val, ca un val! Oh! dacă aș fi putut să mă scald în el! Ce beție să mă lungesc în el, să-mi ude părul și fața, să mă ridic roșu tot, roșu tot! Ah! dacă ar fi știut!

Medicii care i-au citit jurnalul l-au calificat drept

« dement monstruos ». La magistrat, impulsul de moarte est un impuls distrugător. Obsedat de o idee fixă, ajunge să asimileze un *eu* străin; se comportă deci ca un criminal, pe care-l primește în el fără să-și dea seama. Până la urmă, se identifică inconștient cu criminalul. De-a lungul carierei sale de magistrat, a putut observa în cele mai mici detalii comportarea criminalilor. Bucuria pe care o simte ascunzându-și crimele constituie o idealizare, o sublimare a *eului* hărăzit răului. Maupassant nu se limitează doar la studierea demenței personajului, el observă și descrie dedublarea personalității, dedublare ce atinge perfecțiunea.

Gelozia exacerbată duce și ea la un fel de nebunie. În termeni medicali, eroul nuvelei *Nebun?* se îndoiește de nebunia lui.

De aceea, de-a lungul întregii povestiri, el își pune această întrebare. Ideea de bază în jurul căreia gravitează acțiunea este că eroul refuză să fie nebun:

Sunt nebun? sau doar gelos? Nu știu nimic, dar am suferit îngrozitor. Am făcut un act de nebunie, de nebunie furioasă, e adevărat; dar gelozia sufocantă, dar dragostea exaltată, trădată, condamnată, dar durerea abominabilă pe care o îndur, toate acestea nu sunt suficiente pentru a ne face să comitem crime și nebunii fără a fi cu adevărat criminali cu inima sau cu mintea?

Ideea infidelității soției devine o adevărată obsesie. Această idee îl macină, distrugând orice urmă de sentiment uman și orice logică. Este gelos pe soția lui, pe gesturile ei, pe tot ce spune și face, dar refuză să se recunoască nebun. Gelozia exacerbată care îl devorează i se pare normală: „*Am fost gelos cu frenezie; dar nu sunt nebun; nu, sigur nu.*” Merge chiar mai departe, atribuind elementelor naturii angoasa lui de a fi trădat. Atunci este gelos „*pe vântul care-i mângâia chipul în timpul unei curse nebune,*

(...) *pe frunzele care-i sărută, în treacăt, urechile, (...)pe picăturile de soare care-i cădeau pe frunte printre ramuri, (...)gelos pe șaua pe care stătea și pe care o strângea între picioare.*” Este gelos chiar și „*pe calul nervos și galopant*” care o făcea fericită pe soția lui. Această gelozie totală nu este altceva decât manifestarea ideii fixe de deposedare. De unde și dorința de a se răzbuna: ucide calul cu o împușcătură de pistol, cu următoarea ucigându-și soția. Întrebarea lui finală: „*Spuneți-mi, sunt nebun?*” rămâne fără răspuns, dar exprimă îndoiala personajului referitoare la integritatea lui mintală. Această îndoială arată până la ce punct consideră el ca just și justificabil actul său criminal, rezultând din ceea ce el numește „nebunie furioasă”. El suferă de fapt de tulburări obsesive. Gelos, își justifică neîncrederea, interpretările, sistematizările delirante printr-o geneză minuțioasă a simptomelor. Începând din momentul în care nu mai are încredere în soția lui, viața lui este complet schimbată, otrăvită și insuportabilă. Vede în gelozia morbidă imaginea vieții lui, dar și marca nefericirii radicale. Înaintea lui Freud, Maupassant analizează în această povestire comportarea gelosului paranoic, care-i reproșează soției că-l înșeală, și care structurează în jurul acestei infidelități un întreg ansamblu de interpretări; de fapt, el îi reproșează celuilalt ceea ce-și reproșează lui.

La polul opus al acestei gelozii paranoice, povestirea *Un caz de divorț* prezintă delăsarea și indiferența soțului față de soție. Avem de-a face cu un alt fel de nebunie: „nebunia poetică”. Două elemente susțin nebunia personajului: jurnalul intim și comparațiile pe care le putem pune în evidență în comportarea lui Louis II. În această povestire, punctul de plecare al nebuniei este de fapt lipsa iubirii ideale, absența femeii visate. Căutarea idealului absolut eșuează chiar de la începutul povestirii:

Atâta timp cât am dorit-o în mod ideal, ea a fost pentru mine visul irealizabil pe punctul de a se realiza. Începând chiar din momentul în care am ținut-o în brațele mele, nu a mai fost pentru mine decât ființa de care natura s-a servit pentru a-mi înșela toate speranțele.

Le-a înșelat? – Nu. Și totuși sunt sătul de ea, atât de sătul încât nu o pot atinge...

Nesatisfăcut, caută iubirea ideală în flori, devenind într-un fel amantul lor. Femeia este deci înlocuită de flori. Iată ce notează în jurnalul lui:

...Iubesc florile, nu doar ca pe niște flori, ci ca pe niște ființe materiale și delicioase.(...) În afară de mine, cine mai cunoaște dulceața, înnebunirea, extazul fremătător, carnal, ideal, supraomenesc a acestor mângâieri? Cine mai cunoaște aceste săruturi pe carnea roz, pe carnea roșie, pe carnea albă în mod miraculos deosebită, delicată, rară, fină, untoasă a admirabilelor flori?

Descrierea acestei iubiri bolnăvicioase pentru flori, rătăcirea simțurilor, perversiunea sentimentelor duc la o singură concluzie: este vorba despre o boală mintală « *mai puțin rară decât credem în epoca noastră de demență isterică și de decadență coruptă.* »

Același transfer amoros asupra unui obiect îl găsim și în nuvela *Părul*. Numai că de data aceasta este vorba despre nebunie „erotică”. Medicul care prezintă mărturisirea scrisă de nebun precizează că în această povestire nebunia este palpabilă.

Jurnalul personajului aduce în prim plan un bărbat care înnebunește pentru că iubește cu patimă o coadă de femeie. Simbol al feminității, al abandonului și al seducției, această coadă de păr evocă atât de mult femeia căreia îi aparținuse

încât o face prezentă. Începând din momentul în care ajunge să materializeze această ființă impalpabilă, eroul nu se mai poate separa de coada de păr și ideea de a o ține tot timpul cu el devine o obsesie. Maupassant considera că nebunia este rezultatul direct al dominației exclusive a unei singure idei în mintea individului :

Simțea că acest om era răvășit, ros de gândul lui, de un Gând, așa cum un fruct este ros de un vierme. Nebunia lui, ideea lui era acolo, în acea minte, obstinată, hărțuitoare, devoratoare. Îi rodea corpul puțin câte puțin. Ea, Invizibila, Insesizabila, Imateriala Idee distrugea carnea, bea sângele, stingea viața.

Dacă în povestirea *Un caz de divorț* eroul fuge de ființa materială în favoarea unei ființe sugerate de flori, în *Părul* eroul vrea să atingă această ființă imaterială. După părerea medicului, acest bărbat este « *bolnav de nebunie erotică și macabră. Este un fel de necrofil. (...) În acest jurnal, nebunia lui este, ca să zicem așa, palpabilă.* » Și totuși eroul rămâne destul de lucid pentru a nota într-un carnet evenimentele care l-au adus în acest ospiciu. Dar *eul* eroului nu mai este intact, nu va mai fi niciodată cel care era înaintea evenimentelor pe care le-a trăit alături de obiectul dorinței lui. Imaginea obsedantă a părului este în fața lui, în jurul și în interiorul lui. Această imagine îl roade din interior, îl devorează lent. Raporturile lui cu această coadă sunt extrem de detaliate; ele constituie un exemplu elocvent de fixație sexuală asupra unui obiect. Legat de acest aspect, Freud evidențiază doi factori importanți care duc la acest gen de fixație: atingerea și privirea. Atingerea funcționează ca sursă de plăcere, pe de o parte, și ca aflux de excitație, pe de altă parte. Materialitatea brută a părului nu poate fi separată de valoarea lui simbolică. El nu mai este un obiect, ci o « *bucătică din corpul căruia îi aparținuse* ». Posedarea

acestui obiect prin plăceri artificiale condiționează însăși viața eroului: « *Îl iubeam atît de mult încât nu am mai vrut să-l părăsesc. L-am luat-o mereu cu mine, peste tot.* »

Maupassant renunță la discursul medicului, a clinicianului, și se strecoară în sufletul bolnavului pentru a-i înțelege mai bine nebunia:

Ce mister acest bărbat omorât de o Idee! Îți inspira milă, teamă și compasiune, acest Posedat! Ce vis straniu, înspăimântător și mortal sălășuia sub această frunte, pe care o încrețea cu riduri adânci, care se mișcau tot timpul?

O asemenea întrebare retorică subliniază încă o dată o idee dragă lui Maupassant: cunoașterea umană este limitată.

Întâlnim în nuvelele lui Maupassant și o altă categorie de nebuni: cea a schizofrenilor, acești alienați mintal care ajung la certitudinea existenței Celuilalt, care constituie pentru ei Străinul, Invizibilul, Insesizabilul, Necunoscutul, un Altul major, întâlnit mereu, vânat mereu și regăsit mereu.

Biografii lui Maupassant îi atribuie scriitorului halucinațiile personajelor sale. După părerea lui Goncourt, Maupassant se « lăuda » că vede « omuleți roșii » și că avea tendințe de autoscopie. Credea că-și vede dublul intrând în cabinetul lui de lucru, că se așează în fața lui și îi dictează ceea ce el era pe cale să scrie. (Satiat Nadine: 495) Important este să constatăm că scriitorul face din halucinații o temă de predilecție. După spusele lui « fenomene asemănătoare au loc în visul care ne plimbă printre fatasmagoriile cele mai neverosimile, fără ca noi să fim surprinși de acest lucru, pentru că aparatul de verificat, pentru că simțul controlului a adormit, în timp ce facultatea imaginativă veghează și lucrează » (in Nadine Satiat: 408)

Începând cu 1882, Maupassant își pune întrebări despre existență și nebunie. *Un nebun?* deschide calea textelor care descriu drumul nebuniei prin intermediul obiectelor

care asaltează, depersonalizează și alienează omul. Cauza nebuniei eroului din povestirea *Un nebun?* rezidă în frica exacerbată de un fenomen mai puțin cunoscut la acea vreme: magnetismul. În mărturisirea lui, eroul reia ideea conform căreia cunoașterea umană este limitată în pofida descoperirilor medicinei: „*Magnetismul. Știi ce este? Nu. Nimeni nu știe. Îl constatăm totuși. Îl recunoaștem, chiar și medicii îl practică. Unul din cei mai iluștri, domnul Charcot îl profesează. Deci, nicio îndoială, el există.*” Ideea lui fixă este să-și ascundă mâinile care au puterea misterioasă, inexplicabilă de a face obiectele să se supună, să se deplaseze. Demonstrația lui Jacques îl înspăimântă pe narator care simte că devine nebun și el:

Era pe masa mea un fel de cuțit de care mă serveam pentru a tăia foile cărților. Întinse mâna spre el. Părea că se târăște, se apropia încet; și deodată, am văzut, da, am văzut cuțitul tresărind, mișcându-se, alunecând ușor, singur, pe lemn, spre mâna care-l aștepta; veni să se plaseze sub degetele lui.

Am început să țip de spaimă. Am crezut că înnebunesc și eu, dar sunetul ascuțit al vocii mele mă calmă brusc.

Incertitudinea personajului privind natura acestei puteri strâns legată de nevoia de a verifica dacă o mai are îl impinge să petreacă zile întregi mutând obiectele de la locul lor: „*Și petrec zile întregi schimbând locul lucrurilor, fără să mă satur vreodată să încerc această putere abominabilă, ca pentru a vedea dacă o mai am.*”

Această idee se transformă progresiv în obsesie, ducându-l la nebunie. Primele fraze ale textului sunt elocvente din acest punct de vedere:

Când mi se spune: „Știți că Jacques Parent a murit nebun într-un ospiciu”, un frison dureros, un frison de

teamă și de angoasă îmi aleargă de-a lungul oaselor; și îl revăd brusc pe acest băiat înalt, bizar, poate nebun de mai mult timp, maniac, neliniștitor, înspăimântător chiar.

Povestirea *Un nebun?* reia de fapt motivul ambivalent al ospiciului, motiv care-l atrage, dar îl și sperie pe Maupassant.

Cu *El?*, scriitorul reia tema dublului, această ființă misterioasă pe care eroul doar o ghicește, pe care nu o vede și nu o atinge niciodată, dar pe care o plasează în casa lui. Victima acestei ființe misterioase și amenințătoare este, ca de obicei, « un celibatar sănătos, bogat, fără griji, care-și dă seama că simțurile noastre sunt teribil de imperfecte, că limitele ființei noastre sunt fluctuante, că suntem permanent amenințați de o pierire care va veni oricum o dată cu moartea. Lucruri cotidiene participă din plin la această revelație: oglinda, tabloul, mobila, floarea, părul, apa dintr-o carafă sau din râu”, precizează Marie-Claire Banquart (1993:48)

Angoasa apare chiar la începutul nuvelei, când eroul își pune întrebarea dacă este nebun sau nu. Această angoasă primordială este atroce și nu se poate compara cu nici o altă suferință fizică:

Nu mi-e frică de un pericol. Dacă un om ar intra, l-aș omorî fără să tremur. Nu mi-e frică de strigoi pentru că nu cred în supranatural. Nu mi-e frică de morți; cred în dispariția definitivă a fiecărei ființe care moare.

Atunci!...da. Atunci!... Ei bine, mi-e frică de mine! Mi-e frică de frică, frică de spasmele minții mele care o ia razna, frică de acea oribilă senzație a terorii inexplicabile.

Râzi dacă vrei. Este un lucru înspăimântător, incurabil. Mi-e frică de pereți, de mobile, de obiectele familiare care, pentru mine, se însuflețesc cu un fel de viață animală. Mi-e

frică mai ales de tulburarea oribilă a minții mele, a rațiunii mele care îmi scapă confuză, dispersată de o misterioasă și invizibilă angoasă.

Pentru a scoate în evidență puterea angoasei, textul literar transpune în cuvinte și imagini starea patologică. Astfel, starea de angoasă este prezentată ca incurabilă. Cuvinte și expresii precum „*fără să tremur*”, „*frică de spasmele minții mele*”, „*frică de acea oribilă senzație a terorii inexplicabile*”, „*un lucru înspăimântător, incurabil*”, „*tulburarea oribilă a minții mele*”, „*angoasă*” descriu clar simptomele unei boli mintale.

La început, suntem în prezența unei halucinații: eroul își vede dublul în cameră, așezat în fotoliul lui, în fața semi-neului. Sau cel puțin, este ceea ce crede că vede. Dar totul basculează în capul lui atunci când vrea să-l atingă: „*Am întins mâna pentru a-i atinge umărul... Am atins lemnul fotoliului. Nu mai era nimeni! Fotoliul era gol!*”

Și totuși, pe parcursul textului, eroul face eforturi vizibile pentru a explica în modul cel mai rațional posibil ceea ce nu este decât o anomalie a percepției noastre. Eroul atribuie această halucinație unor tulburări oculare:

Că avusesem o halucinație era un fapt incontestabil. Or, mintea mea rămăsese tot timpul lucidă, funcționând normal și logic. Nu exista deci nicio tulburare la nivelul creierului. Numai ochii se înșelaseră, îmi înșelaseră mintea. Ochii avuseseră o viziune, una din acele viziuni care-i fac pe oamenii naivi să creadă în miracole. Fusesse un accident nervos al aparatului optic, nimic mai mult, poate o congestie mică.

Tulburările oculare ale naratorului seamănă foarte mult cu cele pe care le are Maupassant începând din luna martie

1880 și care se vor agrava în 1883. Mediul înconjurător este neliniștitor și eroul este cuprins de o frică de frică, de acea frică brută de nimic și pentru nimic. « Mi-e teamă de frică » mărturisește el. Într-un mod foarte lucid, el povestește ce simte, cum simte și își descrie angoasa îngrozitoare:

Altădată, nu simțeam așa ceva. Mă întorceam acasă liniștit. Plecam și mă întorceam în locuința mea fără ca nimic să tulbure seninătatea sufletului meu. Dacă mi s-ar fi spus ce boală de frică neverosimilă, stupidă și teribilă trebuia să m-apuce într-o zi, aș fi râs. Deschideam ușile pe întuneric cu multă siguranță. Mă culcam lent, fără să trag zăvoarele. Nu mă sculam niciodată la miezul nopții pentru a mă asigura că toate ieșirile din cameră era bine închise.

Derutat, eroul are nevoie de părerea altcuiva, de o judecată exterioară și neutră: *Crezi că sunt nebun? Poate sunt puțin, dar nu din motivele pe care le bănuiești tu. Ceea ce-l sperie cu adevărat este frica de el însuși:*

Atunci!...da. Atunci!... Ei bine, mi-e frică de mine! Mi-e frică de frică, frică de spasmele spiritului meu care se înspăimântă, frică de acea oribilă senzație a terorii inexplicabile. (...) Mi-e frică mai ales de tulburarea oribilă a minții mele, a rațiunii mele care îmi scapă confuză, dispersată de o misterioasă și invizibilă angoasă.

Imposibilitatea de a înțelege ce se întâmplă în mintea lui este strâns legată de faptul că nu-și poate explica originea fricii care-l stăpânește: *Mi-e frică doar pentru că nu-mi înțeleg frica*, mărturisește el. Repetarea aceleiași halucinații îl îngrozește însă și îl face să creadă că este nebun: „*De două ori am revăzut același lucru. Am crezut că înnebunesc.*” Chiar dacă pune pe seama febrei aceste halucinații,

ideea fixă a prezenței dublului său îl bântuie și-l macină. Concluzia rațională la care ajunge nu îl liniștește pentru că este contadictorie: Celălalt nu există pentru că este doar încarnarea fricii și angoasei; el există totuși în mintea lui și nu-l poate alunga de acolo:

E o nebunie, mă obsedează, dar asta este. Cine, El? Știu bine că nu există, că nu-i nimic. El nu există decât în teama mea, în frica mea, în angoasa mea. (...) El este totuși în mintea mea. Chiar dacă rămâne invizibil, acest lucru nu-l împiedică să fie acolo.

Pentru a fugi de el, se căsătorește, convingerea lui fiind că singurătatea poate fi cauza fricii sale inexplicabile și a halucinațiilor vizuale: „*Este acolo pentru că sunt singur, doar pentru că sunt singur.*” De la un capăt la altul al povestirii, eroul rămâne conștient în mijlocul atâtor fapte inexplicabile. Face eforturi pentru a le înțelege și găsește chiar și soluția: să renunțe la singurătate.

Naratorul povestirii *Scrisoarea unui nebun* îi scrie unui medic, lăsându-i libertatea să decidă dacă autorul scrisorii este sau nu nebun:

Dragă doctore, mă dau pe mâna dvs. Faceți cu mine ce veți dori.

Vă voi spune sincer bizara mea stare de spirit și veți aprecia dacă n-ar fi mai bine să fiu îngrijit câtva timp într-un ospiciu decât să fiu lăsat pradă halucinațiilor și suferințelor care mă hărțuiesc.

Iată povestea, lungă și exactă, a răului neobișnuit al sufletului meu.

Pe vremea lui Maupassant, se credea adesea că existau două suflete în același corp: unul cu reacții ce puteau fi înțelese, celălalt cu reacții imprevizibile. Cel de-al doilea suflet reprezenta un al doilea eu în interiorul eului. După părerea

lui Pierre Janet, cele două moduri de a se comporta și care par să scape de voința subiectului sunt dictate de ceva care se află în el. Povestirea este o altă prezentare teoretică a nebuniei, abordând un caz de nevroză. Astfel naratorul avansează ideea că există în noi un univers care ne scapă, care scapă rațiunii noastre. Acest univers are și un nume: inconștientul. Imposibilitatea de a-l stăpâni arată cât de limitată este cunoașterea umană și adâncește și mai mult sciziunea *eului*. Explicația constă în faptul „*că organele noastre sunt singurii intermediari între lumea exterioară și noi*”, acest *noi* desemnând lumea interioară, adică *eul*. Scepticismul eroului îl traduce pe cel al scriitorului care, în perioada în care scrie această povestire, este tot mai marcat de boală și mai ales de tulburări oculare. Scepticismul lui începe cu o ruptură dureroasă între *eu* și lume exterioară și între cele două suflete existente în același corp. Ruptura aceasta este cea care duce la alienare, la nebunie. De fapt, acest text este o negare totală a celor cinci simțuri cu ajutorul cărora omul explorează lumea exterioară: văzul « care ne indică dimensiunile, formele, culorile și care ne înșeală asupra acestor trei puncte »; auzul, care face din noi « jucăriile și păcăliții acestui organ fantezist »; gustul și mirosul « care ar trebui să ne ajute să cunoaștem parfumurile și calitatea bucatelor. » Concluzia naratorului, în realitate cea a scriitorului, este descurajatoare: „*suntem toți înconjurați de Necunoscutul neexplorat. Deci, totul este nesigur și apreciabil în moduri diferite. Totul este fals, totul este posibil, totul este îndoielnic.*” Eforturile susținute pentru a explora și a înțelege Necunoscutul îl determină pe erou să se întrebe dacă este nebun sau nu. Căci începe să se teamă de orice. Și această teamă ia forma *Celuilalt*, a acestei ființe invizibile, malefice, invadatoare și amenințătoare. Această ființă, a cărei prezență se manifestă prin intermediul unor obiecte

anodine, este un adevărat mister. « Dorința de a ști unde se află Celălalt traversează toată opera lui Maupassant », scrie Pierre Bayard (Pierre Bayard 1994: 143) Acest lucru explică una din întrebările pe care și le pune scriitorul: dacă Celălalt se află în noi sau în afara noastră. Există „o ieșire spre interior” și o „intrare spre exterior”, continuă Pierre Bayard și Celălalt apare ca o prelungire a exteriorului.

Totalmente confuz, eroul cere părerea specialistului: „*Iată confesiunea mea, dragul meu doctor. Spuneți-mi ce trebuie să fac?*”

Ideea fixă a existenței Celuilalt va fi reluată și dezvoltată în cele două versiuni ale nuvelei *Le Horla*. Narratorul din *Le Horla* care a citit lucrările științifice ale vremii, care cunoaște sugestia sub hipnoză, îi permite lui Maupassant să concentreze în povestirea lui toate preocupările medicale ale epocii, prin intermediul nebuniei reprezentată de tulburări ale somnului, halucinații, boli ale voinței, tentația sinuciderii. Nuvela prezintă un erou nebun, care nu poate decât să constate eșecul rațiunii.

Maupassant se dovedește a fi un remarcabil observator și analist al unui caz patologic. Legat de aceasta, André Vial amintește cuvintele doctorului Garnier spuse în timpul unui interviu acordat ziarului *Le Figaro* pe data de 5 ianuarie 1892: „în cele cincizeci de pagini ale nuvelei *Le Horla* există o descriere de o intensitate incomparabilă, a unui delir halucinatoriu provocat de intoxicație. Un clinician nu ar putea să vorbească mai bine despre angoasele, terorele, înnebunirile acestui fel de nebunie.” (André Vial 1993:322) Eroul nu-și mărturisește nebunia, nici nu o recunoaște, doar o pune sub semnul îndoielii. La vremea când a scris această nuvelă, lumea a considerat-o o expresie a agravării bolii scriitorului. Or, François Tassart, servitorul lui Maupassant, își amintește că scriitorul i-ar fi făcut următoarea mărturisire:

„Am trimis astăzi la Paris manuscrisul nuvelei *Le Horla*; în mai puțin de opt zile vei vedea că toate ziarele vor spune că sunt nebun. Să o facă, zău, căci eu sunt sănătos la minte și, scriind această nuvelă, știam foarte bine ce făceam. Este o operă de imaginație care-l va frapa pe cititor și îl va face să-i treacă mai mult de un fior pe spate, căci este stranie.” (Guy de Maupassant, op.cit., t.II: 1615) În ceea ce-l privește pe Roland Jaccard, acesta consideră că Maupassant dă dovadă de o nebunie inventivă, artistică. În sprijinul acestei afirmații vine în mod sigur caracterul teoretic al nuvelei. La aceasta trebuie să adăugăm un aspect esențial: de la un capăt la altul al textului, eroul este doar subiect de observație. Ca un adevărat psihiatru, scriitorul urmărește pas cu pas comportarea stranie a eroului (de fapt subiectului său), o descrie, o explică. Pentru a reuși acest lucru, scriitorul face apel la toate descoperirile științifice ale epocii sale. El își conduce eroul pe un traseu care pune în evidență starea dureroasă de persecuție, de deposedare, de privare de libertate, de distrugere, de dominare exercitată de Celălalt. Descrierea nebuniei eroului este structurată pe etape. Prima etapă este marcată de tristețe, descurajare, disperare. Urmează apoi o stare de „enervare febrilă”, „senzația îngrozitoare a unui pericol amenințător” și „teama de o nenorocire care vine și de moartea care se apropie.” Totul se transformă într-o „neliniște inexplicabilă” o dată cu căderea nopții, atunci când toată ființa îi este invadată „de o teamă confuză și irezistibilă” „care este de fapt teama de somn. Coșmarurile vor accentua această criză. Angoasa își croiește drum și domină mintea eroului. Se crede urmărit de cineva. Astfel, plimbându-se prin pădure, are impresia că este urmărit, că cineva mergea în spatele lui. Mintea lui este rătăcită. Medicamentele pe care le ia au drept scop calmarea crizelor interioare care-l macină, dar și să facă puțină ordine în dezordinea afectivă, să-l ajute să suporte

mai ușor angoasele. Dar nimic nu-l ajută. Dominantă rămâne angoasa de a fi persecutat de un Altul care-l invadează, îl distruge, îl devorează.angoasa care rezultă din existența unui Altul distrugător este asociată căutării permanente a indiciilor care să-i confirme prezența. Maupassant surprinde comportarea specifică paranoicului. El caută cu o curiozitate perversă tot ce-l duce la preocuparea lui dominantă, se complăce în rău, îl analizează, îl sapă, îl întoarce pe toate părțile cu o angoasă voluptuoasă, scrie Edouard Maynial. (Edouard Maynial 1935: 248) Drama pe care o trăiește eroul constă în faptul că el se simte deposedat, invadat de această ființă stranie. Tot pândindu-l, eroul își explorează amănunțit casa, pe dinăuntru, dar și pe dinafară. Căci o serie de evenimente vor avea loc pe parcursul povestirii, cum ar fi dispariția apei din carafă, a laptelui din pahar, prezența unei mâini invizibile care culege un trandafir, paginile unei cărți care se întorc singure. Deposedarea materială merge mână în mână cu deposedarea spirituală. O lume de elemente halucinatorii și de deliruri cristalizate se suprapune lumii reale. Delirul i se pare la fel de real ca realul. În același timp, eroul are o atitudine defensivă, considerându-se și declarându-se „întreg la minte”, „plin de rațiune”. Și totuși, descoperim la el o permanentă oscilație între plauzibil și neverosimil.

Străin într-o lume reală, el se refugiază într-o lume personală, unde ideile fixe au supremația. De fapt, eroul reușește să nege în întregime realitatea. Refugiul controlat în nebunie se dovedește a fi scutul care-i permite să protejeze ceea ce a mai rămas din *eu*. Nebunia apare mai ales ca rezultatul unei lipse existențiale, a fragmentării sentimentelor, a unei stări dureroase de incertitudine ontologică, a experienței disperării, a angoasei paralizante, a experienței confuziei și panicii, a coșmarurilor câtorva nopți febrile. O astfel de comportare este în realitate o proiectare, o exteriorizare

a răului și a nefericirii *eului*. Din aceste considerente, eroul refuză să fie considerat un dezechilibrat mintal.

În 1887, când scrie *Noaptea*, Maupassant transcrie de fapt primul frison al nebuniei sale. Este tot mai obsedat de una din consecințele bolii sale: pierderea rațiunii. După părerea lui Louis Forestier, ceea ce este determinant, este spaima interioară și deruta intimă a categoriilor care organizează lumea rezonabilă: spațiul și timpul. Nu este deci de mirare că eroul se află în imposibilitatea de a se repera în timp:

Deci ieri, era ieri? Da, fără îndoială, asta dacă nu a fost înainte, într-o altă zi, într-o altă lună, în alt an, nu știu. Totuși, cred că ieri, pentru că nu se luminase de ziuă și soarele nu răsărise. Dar de când durează noaptea? De când?... Cine îmi va spune? Cine va ști vreodată acest lucru?

Imposibilitatea de a se repera în timp este dublată de imposibilitatea de a se repera în spațiu: „*M-am rătăcit din nou. Unde eram? (...) Am început din nou să merg ca un orb, pipăind pereții cu bastonul, și m-am uitat mereu spre cer, sperând că se va face ziuă. Dar spațiul era negru, foarte negru, mult mai negru decât orașul.*”

Viitorul îl sperie și viitoarea nebunie pare să-l împingă la sinucidere:

Sena mai curgea? Am vrut să știu, am găsit scara, am coborât... Nu am auzit curentul fierbând sub arcadele podului... Alte trepte... apoi nisipul... mătul... apoi apa... mi-am muiat mâna... ea curgea... curgea... rece... rece... rece... aproape înghețată... aproape secată... aproape moartă. Și am simțit că nu voi mai avea niciodată puterea să urc... și că voi muri acolo... de foame, de oboseală și de frig.

Mai sfâșietor și mai personal este coșmarul pe care Maupassant îl descrie în nuvela *Cine știe?* În notele sale

critice, Louis Forestier precizează că în *Analele politice și literare* din 19 februarie 1893, textul acestei nuvele era însoțit de un avertisment: „Vești sinistre au circulat în această săptămână despre starea lui Guy de Maupassant. Suntem fericiți că putem oferi cititorilor noștri unele din ultimele pagini pe care acesta le-a scris. Vom descoperi poate în această stranie povestire prima influență a răului care îl doboară pe eminentul și nefericitul scriitor.” Edouard Maynial estimează că « aceste pagini fantastice reflectă spaima unui om intrat viu în iremediabila noapte. » În ceea ce-i privește pe P.G. Castex și Andre Vial, ei subliniază caracterul neliniștitor al acestei nuvele care gravitează în jurul raporturilor care trebuie să existe între om și lume.

Această nuvelă scrisă în 1890, deci chiar înainte de internarea scriitorului într-un ospiciu, anunță nebunia scriitorului. Textul are în mod evident un caracter autobiografic, căci scriitorul a pus aici multe din amintirile sale, din angoasele sale, din disperarea lui în fața timpului și a bolii.

În *Cine știe?* eroul este îngrozit de ideea de a fi persecutat de obiectele care-l înconjoară, dar și de propriul lui *eu* interior. Este ceea ce se numește starea schizo-paranoică a psihozei. Întrebarea *cine știe?* din titlu este reluată în text, referindu-se la starea mintală a personajului: „*Doamne! Doamne! Voi scrie deci, în cele din urmă, ceea ce mi s-a întâmplat. Oare voi putea? Voi îndrăzni? este atât de straniu, de inexplicabil, de neînțeles, de nebunesc!*” El caută refugiu într-un ospiciu unde intră « de bunăvoie, din prudență, de frică. » Aici, își va reconstitui trecutul, umplând golurile de memorie cu propriile lui angoase. Povestea lui este simplă. În timp ce se întorcea acasă, a auzit un zgomot infernal care venea din interior și își vede obiectele părăsind casa. Din pașnice cum erau, obiectele devin amenințătoare; ele sunt cele care organizează universul senzorial și emoțional al eroului. Mărturisirile sale sunt elocvente:

Distingeam prin perete acest zgomot continuu, care era mai degrabă o agitație decât un zgomot, o mișcare vagă a unei grămezi de lucruri, de parcă toate mobilele mele ar fi fost zdruncinate, deplasate sau trase ușor. (...)

Apoi, în depărtare, am auzit în locuința mea, care suna acum ca o casă goală, un formidabil zgomot de uși care se închid. (...) Până la urmă, înnebunit de spaimă, am reușit să mă târăsc în afara aleii și să mă ascund din nou printre copaci, pentru a privi cum dispar cele mei infime, cele mai mici, cele mai modeste, cele mai ignorate obiecte care-mi aparținuseră.

Se teme că va fi devorat, pulverizat de obiectele sale; se simte exclus din această lume. Ceea ce simte, este mai ales o senzație de singurătate neliniștitoare, de exil interior, de pierdere a *eului*, de prăbușire psihică care însoțește naufragiul său interior: „*Am fugit și eu, alergând spre oraș și nu mi-am regăsit calmul decât pe stradă, când am întâlnit oameni întârziați.*” Dar halucinația se repetă și atunci, cuprins de incertitudine, face apel la cei care ar putea să-l liniștească: „*Am venit la Paris, la hotel, și am consultat mai mulți medici în legătură cu starea mea nervoasă, care mă neliniștea mult începând din acea noapte deplorabilă.*” În delirul lui plin de halucinații, asistă la o serie de dispariții și reapariții ale mobilelor sale care vin și pleacă într-o adevărată horă a nebuniei. De-a lungul textului, personajul se simte deposedat, furat, umilit, expropriat de Celălalt. Nu mai simte decât o dorință hărțuitoare: aceea de a fi singur. Refugiul care este ospiciul, care-i asigură o recluziune totală departe de oameni și absența oricărei comunicări, îi apare ca o necesitate absolută. Dar, chiar și în aceste condiții, el nu se simte totalmente în siguranță. Mania persecuției nu cunoaște limite: *Nu am decât o teamă... Dacă negustorul de*

vechituri înnebunea... și dacă era adus în acest azil... Nici măcar închisorile nu sunt sigure.

Critica literară a insistat, pe drept cuvânt, pe răul descris, lucru evidențiat și de moartea înfiorătoare a scriitorului după luni de decădere mintală. Este evident faptul că și el a trăit această diluare a eului în dezastrul pierderii rațiunii. Un exemplu concludent îl reprezintă scrisorile care preced internarea în ospiciu:

„Cred că este începutul agoniei. Durerile mele de cap sunt atât de puternice încât îmi strâng capul între mâini și mi se pare că este un cap de mort. Unii câini care urlă exprimă foarte bine starea mea. Este o plângere lamentabilă care nu se adresează la nimic, care nu merge nicăieri, care nu spune nimic și care aruncă în noapte strigătul de angoasă încătușată pe care aș vrea să-l pot scoate (...) Cu creierul uzat și viu încă, nu mai pot scrie. Nu mai văd. Este dezastrul vieții mele.” (Scrisoare unui medic, decembrie 1891, Correspondances, ed. Jacques Suffel, Le Cercle du Bibliophile, Evreux, 1973, lettre 694)

Delirurile personajelor vor marca ultimii trei ani de viață ai scriitorului. Un ospiciu va fi ultimul lui refugiu și în nebunia lui se va vedea urmărit de o ființă invizibilă, se va crede furat, deposedat. Ultimele imagini pe care le avem despre scriitor sunt cele ale unui nebun, identice cu imaginile alienaților de care s-a interesat mereu. Doctorul Blanche, care l-a îngrijit până la sfârșit, spunea: „Nu mă mai recunoaște: îmi spune doctor, dar pentru el, sunt un doctor oarecare, nu mai sunt doctorul Blanche.” Și îi făcea lui Maupassant un portret trist spunând că avea o fizionomie de adevărat nebun, că era buimac, și că gura lui era fără viață. Ca urmare a rugăminții mamei lui, Laure de Maupassant, doctorul Charcot, care l-a influențat puternic pe scriitor, a acceptat să-l examineze. Diagnosticul lui a fost

trist: « Delirul este continuu, întreținut de tot felul de halucinații.” (Nadine Satiat 2004: 590) În ultimii trei ani de viață, nimic nu-l mai diferențiază pe marele scriitor de nebunii din nuvelele sale, deși aceasta a fost angoasa supremă care nu a încetat să-l obsedeze.

Bibliografie

Editions de référence

Maupassant, Guy de, (1974) *Contes et nouvelles* (édition établie par Louis Forestier), t. I, Editions Gallimard

Maupassant, Guy de, (1979) *Contes et nouvelles* (édition établie par Louis Forestier), t. II, Editions Gallimard

Etudes critiques

Banquart, Marie-Claire (1993), „Un auteur fin de siècle”, Magazine littéraire, n° 210

Bayard, Pierre (1994), *Maupassant juste avant Freud*, Editions de Minuit

Dictionnaire de la psychanalyse (1993), Larousse

Foucalt, Michel (2005), *Maladie mentale et psychologie*, P.U.F.

Freud, Sigmund (1976), *Essais de psychologie appliquée*, Gallimard

Freud, Sigmund (1994), *Psihanaliză și sexualitate*, Editura Științifică, București

Freud, Sigmund (1981), *Essais de psychanalyse*, Petite Bibliothèque Fayot

Maynial, (Edouard) (1935), *La vie et l'œuvre de Guy de Maupassant*, Mercure de France

Rodinesco, Elisabeth (1986), *Histoire de la psycanalyse en France*, t. I, Le Seuil

Satiat, Nadine (2003), *Maupassant*, Flammarion

Savinio, Alberto (1977), *Maupassant et l'« Autre »*, Gallimard

Schmidt, Albert-Marie (1962), *Maupassant par lui-même*, Le Seuil

Tassart, François (1962), *Nouveaux souvenirs intimes sur Guy de Maupassant*, Librairie A.G.Nizet

Vial, André (1973), *Faits et significations*, Librairie A.G.Nizet

Redactor: Cosmin Perța
Tehnoredactor: Emilia Petre

Bun de tipar: octombrie 2015. Apărut: 2015
Editura Tracus Arte, str. Sava Henția nr. 2, sector 1, București.
E-mail: office@edituratracusarte.ro, vanzari@edituratracusarte.ro
Tel/fax: 021.223.41.11.

Tiparul executat de S.C. WorldMediagraph București

Contravaloarea timbrului literar se depune în contul
Uniunii Scriitorilor din România

Delirurile personajelor vor marca ultimii trei ani de viață ai scriitorului. Un ospiciu va fi ultimul lui refugiu și în nebunia lui se va vedea urmărit de o ființă invizibilă, se va crede furat, deposedat. Ultimele imagini pe care le avem despre scriitor sunt cele ale unui nebun, identice cu imaginile alienaților de care s-a interesat mereu. Doctorul Blanche, care l-a îngrijit până la sfârșit, spunea: „Nu mă mai recunoaște: îmi spune doctor, dar pentru el, sunt un doctor oarecare, nu mai sunt doctorul Blanche.” Și îi făcea lui Maupassant un portret trist spunând că avea o fizionomie de adevărat nebun, că era buimac, și că gura lui era fără viață. Ca urmare a rugăminții mamei lui, Laure de Maupassant, doctorul Charcot, care l-a influențat puternic pe scriitor, a acceptat să-l examineze. Diagnosticul lui a fost trist: « Delirul este continuu, întreținut de tot felul de halucinații. » (Nadine Satiat 2004: 590) În ultimii trei ani de viață, nimic nu-l mai diferențiază pe marele scriitor de nebunii din nuvelele sale, deși aceasta a fost angoasa supremă care nu a încetat să-l obsedeze.

Dorina Mihaela Donea

Guy de Maupassant

Nebunii

Guy de Maupassant

Nebunii

Traducere și lectură critică de
DORINA MIHAELA DONEA

